

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIKLIOTEK

100172 2969

Centralbiblioteket

Tidskr.

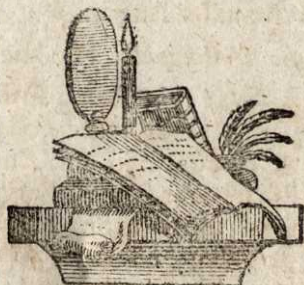
Sv.

Ex A

Job. Wintzen
N:o 14 & 15.

LÄSNING
I
BLANDADE ÄMNER.

... from sounds to things ...
POPE.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS HENRIK A. NORDSTRÖM,
1798.

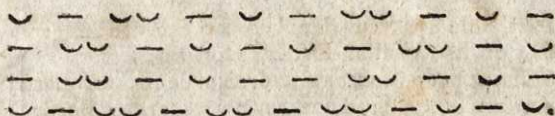
INNEHÅLL:

	sid.
1. <i>Elegie.</i> (Poëme). - -	1.
2. <i>Sjuktrösten.</i> (Skaldebref). -	6.
3. <i>Kantiska Philosophiens Hufvudsatser i afseende på Religion och Samhällsordning.</i> - -	11.
4. <i>Biographier:</i>	
a) Samuel Johnson. -	37.
b) Athanase Auger. -	79.
5. <i>Kärlekens Philosophi.</i> (Poëme).	85.
6. <i>Bihang.</i> Svar på Anmärkningarne i Stockholms - Posten N:o 88 & 90 vid en Anonym Författares svar på Bergsmannens skrift i St. Posten N:o 40, angående Bruks-Privilegier, Landtbruk, m. m.	87.

E L E G I E.

(imiterad efter GRAY's *Elegy written in a
Country Church-Yard.*)

Den långsamma klockans klämt bådardagens slut;
böljande slingrar Hjorden fram öfver slätten;
Plöjaren tråkar tungt hem på sin nötta väg;
och snart öfver verlden och menniskan hvilar natten;

Det bleknar, det sköna landskapet, för min syn;
stillheten, friden, tyftnan intaga luften;
Torndyfveln ensam hörs, der med en drönig flygt
han framfar, och hjulande surrar utöfver fältet;

Och djupt ur det murgrön-mantlade tornet der
jämrar sig i sin slummer, Ugglan för Månen,
bannande vandrarns fot, som med förmättna fjät
vill störa det urgamla lugnet i hennes rike.

I skygd utaf desfa Lindars och Almars blad,
djupt under feta torfven, ruggig af näslor,
hvilar i dyfter ro, hvilar til domens dag
det bortglömda trampade stöftet af Byens Fäder.

Ej gryningens stund, ej morgonens friska slägt,
 Svalornas qvitter ifrån det halmtäckta skjulet,
 Tupparnes gälla röst, vallhornens långa skall,
 förmå mera resa dem ur sina låga bäddar.

För dem har ej mer en fladdrande spiseld sken,
 går ingen Maka glad i aftonens lyslor,
 löpa ej några Barn jollrande mot sin Far
 och klänga sig upför hans knän, för at nå hans kysfar.

Ach! ofta för dem den bugande skörden föll:
 ofta af deras billar smulades torfvan;
 o! med hvad munter flit drefvo de ut sit spann!
 hur brusto ej för deras huggstyfva armar Träden!

Den luftiga Ärelyftnaden gäcke ej
 Ringhetens mödor, nöjen, bortskymda öden:
 och med föraktfull smil Högheten höre ej
 den Fattiges korrta och enkla bedrifter nämnas.

Alt skrytet af Anor, Höghetens pomp och magt,
 Skönhetens glans, och Guldets, afbida lika
 en oundviklig stund, stunden af Intets natt:
 och Ärans vägar hvart leda de? Blott til grafven.

O le ej, Magnat, om Minnet ej reste up
 Segrens och Bördens fanor på deras grafvar;
 om intet marmor-hvalf häfver sig öfver dem,
 der legda beröm uti högljudda choeurer skallat.

Hvad? kan en ristad Urna, en liflig Buste
 kalla tillbaka hem den flygtade anden?
 Skulle väl ärans röst lifva den döfva mulln?
 och Sängen och Smickret, beveka de Dödens öra?

Kanske hyfer denna enstaka jordens fläck
 hjertan, som brunnit förr af himmelska lågor;
 händer, som skulle väl Svärdet och Spiran fört
 med pris — eller framkallat glädje och sorg ur Lyran.

Men Kunskapen aldrig bredde för deras syn
 ljuset af flydda Seklers famlade strålar;
 Nöden med isig hand stelade snilletts drift
 och tiltäppte språnget af känslornas strida källa.

Rätt mången Demant, af skiftande färgor rik,
 dväljes på botten af den blå oceanen;
 rätt mången prägtig ros blomstrar, i dalen dold,
 och gjuter sin balsam-lukt i den öde rymden.

Hvem vet? Någon *Hampden* hvilar måhända här,
 som från sit lilla fält förkrämde tyranner;
 kanske en *Milton*, stum, aldrig af lagrar krönt;
 kanske någon *Cromwell*, ej skyldig til blod och tårar.

At samla Senatens högljudda bifalls-rop,
 trotsa alt hot af onåd, plågor och döden,
 öfver et fredadt Land utgjuta ymnig must,
 och se sin välsignelse tecknad i Folkets ögon,

förböd deras Lott. Den skref icke blott en gräns
 för deras Dygd: den skref ock gränser för Brotten;
 vägrade deras hand slagta sig til en thron,
 förböd dem at rigla sit hjerta för menskjo-flägtet;

förböd dem at döfva en medvetad Sannings qual,
 slagta från kinden Blygfelns dygdiga rodnad,
 och åt Förtryck och Våld bära en offer-gärd
 af rökverk, obeligen tända vid Sångmöns altar.

Långt skilda ifrån den yrande hopens floj,
fände de ingen suck begärligt til höjden,
fökte de skuggan blott, vandrade de med frid
igenom de kyliga, enliga, lifvets dalar.

Likväl, emot Glömskans våld och mot Vandrarns köld,
hafva ock desfa ben sin skröpliga Vård-Sten,
firad med grofva rim, bilder af fällsam form —
mähända den kräfver ockfå något ögas blickar.

En ovitter Sångmö tecknade deras namn
och deras år; förteg mandaternas lögner;
och mången helig text strödde hon rundt omkring,
at lära den råa landt-menniskan gå ur lifvet.

Ty hvem åt en stum förgätenhet gaf til rof
reiterne af lit kära plågade väfen,
eller beslöt med frid lifvets deskärda dag —
och kastade icke en trånande blick tillbaka!

På något ömt hjerta litar den fjäl som flyr,
på någon älskad tår det flocknande ögat;
ända ur grafvens natt ropar naturens röst,
och än ur vår aska upslämtar desfs gamla låga.

Men du, som med ögat fäst på de glömdas ben,
här utaf dem de blyga vålnader samlat;
om någon fjäl, lik din, skulle, när du ej finns,
hit förd af en tankfull förvirring, dit öde fråga:

Måske någon grånad Herde då säga skall:
"Ofta vid dagens gryning sågo vi honom
"snabbt öfver daggen fram slinta, som vindens flägt,
"för at på de högländta slätterna möta Solen;

"Och

"Och under den höga bugande Boken där,
 "Iom utmed marken slängt romantiska rötter,
 "sträckte han ofta sig vårdslöst vid middags-stun'n
 "och såg med et starrande öga på Bäckens bläddror.

"Rätt ofta han syntes irra vid skogens kant,
 "än med föraktets löje mumlande halfhögt,
 "än åter trånad, blek, lik en förlorad man,
 "förkrosad af sorg, eller dömd til en hopplös kärlek:

"Och här utmed stranden hafve vi honom sett,
 "då vi om afton haftat hem öfver heden,
 "lyfsna på Lärkans lent qvittrande affkeds-sång —
 "och med tankfulla ögon den sjunkande Solen följa.

"En morgon jag honom ej uppå kullen fann,
 "ej utmed heden, ej i skuggan af Boken:
 "kom få en annan; men — icke til bäckens brädd,
 "och ej upåt slätten, och ej utmed skogen gick han:

"Den nästa vi honom sågo i sorglig färd
 "buren, med lik-sång, öfver fligen til kyrkan —
 "Nalkas, och läs här (ty, läsa du kan!) den vers,
 "Iom riftes på stenen inunder det gamla Törnet.

Epitaphium.

Här i jordens sköte hvilar stoftet
 Af en Yngling ej af Ryktet nämnd;
 Lyckan log ej vid hans födlo-timma:
 Sorgen, Sorgen utfåg honom blott

Til sin.

Rent och ömt och ädelt var hans hjerta;
 Derfor ock af himlen löntes han:
 Nöden gaf han hvad han ägde — Tårar:
 Och af himlen fick han hvad han bad,
 En Vän.

Sök ej här, uti den vigda mullen,
 Fler Förtjenster — Bräckligheter ej;
 Båda, med en darrande förhoppning,
 Vänta på den evigt ljusa dag,
 Som gryr.

SJUKTRÖSTEN.

Skaldebref.

Ja, det är fant, min Vän! i denna fläckta blick,
 På denna tomma kind, som qvalen tidigt plöja,
 Bor icke löjet mer, den yra glädjens drick
 Skänks mer ej i åt mig: defs druckna barn, som röja
 Min ödelagda hyddas skick,
 Fly, räknande hvart ögonblick,
 De där med hemligt misshag dröja.
 Du blott är kvar — förundrad än at se
 Mitt hjertas tacksamhet, min njutning af det goda,
 Ej vresighet, ej hat til lif och Skapare,
 Som andre, något fort kanske,
 Där mindre finna, än förmoda.
 Jag tror på vänskapen; jag är ej otacksam;
 Men Du är glädjens Vän, Du älskar skämtets lekar
 Och munterhetens fria glam:
 Det trifs ej vid min bädd, det lockas där ej fram
 Af någon skönhets hand, som smekar,
 Af några gyllne drufvors fast,
 Af lust at kallas qvick, af Smickrets fina kraft,
 Som ofta ger, hvad Snillet nekar.
 Hur skulle under samma tak

Med

Med hostan qvickheten, med febern skämtet trifvas?
 Recept och Vitterhet, och Skriftermål och Smak,
 Är, ofs emellan sagt, en svårt förenlig sak.

Och hvaraf skulle löjet lifvas

Där infall och förtal, beundran och tobak,

Och vin och flickor icke gifvas?

Där man ej artigt, vid hvart ord,

Får skratta, hvilket hostan retar;

Ej käbblar lärdt, som och förtretar,

Och räds, at vid et Bostonbord

Få feber lika lätt som betar.

Där efter Svensk pharmacopée

Liqueurerne stå blandade

I trots af tunga, gom och näsa;

Där man har vatten blott at ge,

Blott dödsbetragtelse at läsa.

Hvad hemlig tjusning leder Dig

Til detta tyfta käll, där inga löjen skalkas?

I detta djupa lugu, som man med frugtan nalkas,

Du föker mig, allena mig.

Trött vid de bullersamma lagen,

Vid låsfad glättighets och digtad sällhets ton,

Af glädjens falska mask bedragen,

Du funnit glädjen i person

Vid sidan af min bädd, i tyfthet gömd för dagen.

Ja, ofta äfven då ditt bröst

Af hemliga bekymmer häfves,

Du vid min sjukfång föker tröst,

Och föker alltid ej förgäfves.

Arbetsamhet och Samvetsfrid

Bereda Glädjen väg; med guld och ståt och krona

Hon icke mutas kan, at, för et grand af tid,

Sig med den lastbare försona.

Du är för glädjen född, min Vän!

Men om hon är Din rätt, hvi njuter du ej den?
 Du har, hvad du begär; du gör, hvad dig behagar,
 Och dock bekymrad är, du vet ej sjelf för hvad;
 Från stad til land, och land til stad,
 Du evigt efter glädjen jagar,
 Och trött at föka den på klubb och promenade,
 På bal, concert och masquerade,
 Du kommer, litet flat, at til en Sjukling bära
 Din klagan, och af honom lära
 Hans dolda konst at vara glad.

Jag vore frestad nog, at stiga fram och skryta
 Med styrkan af min själ och min filosofi,
 Och säga leende (då tårarne ej flyta):
 Den vise (det är: *Jag*), den vise blott är fri,
 Han, ensam han, har mod at sina bojar bryta;
 Han, ensam han, är rik, fast mat och kläder tryta;
 Han, ensam han, är frisk, fast gikt och cachexie,
 Och lungfot, vattufot, polyper, pleuresie,
 I hans förstörda hydda ryta.
 Ja, den förträfflig är, den stoiska apathie,
 Som under qvalen ler, som ingen smärta känner;
 Förträfflig, särdeles se'n plågan är förbi:
 Jag rädds likväl, at, funnen deruti,
 Förråda mänskligan mit skryt för mina Vänner.
 Jag räds, af krampdragen, som plötsligt samla sig,
 Och tvinna mina innanmäten,
 At nödgas til en suck, och, af min konst förgäten,
 På en gång vederlägga mig.
 Jag alt det stolta ser af Popes och Leibnitz's lära,
 Och yfdes gerna af, at här citera den:
 Det vore högden af all ära,
 At plågan som en länk i tingens kedja bära,
 Och stödja med sit qval den stora ordningen;
 At i et verldssystem, det bästa tanken fattar,

Med

Med qvas, och hosta, och heftik;
 Och hemorroider och colik,
 Til tröst begripa, at man skattar
 Åt tingenas bestånd, i sin metaphysik.
 Men, ofs emellan sagt, jag likfom blygs deröfver
 At tro mit lidande, på inskränkt tid och ort,
 Långt mindre viktigt, mindre stort;
 Jag nästan tviflar på, at verlden det behöfver,
 Och räds, at utan det hon hvälfdes lika fort.
 Och om det är en tröst för uslingen, som kla-
 gar,
 Af hans filosofi och af hans religion,
 At veta lidandet, bestämmdt til proportion
 Af visa, allmänt lydda, lagar:
 Jag vore mera nöjd, om himmelen behagar
 At välja mig til exception.
 Här vore ock et fält, at öfvermänskligt låfva
 Det lugn jag under plågan har,
 Som Andans nåd och Himlens gåfva,
 Och gåfva af min Skriftefar;
 Som verkan af hans konst, at korfets nytta prisa;
 Som undergifvenhet för Himlens högre bud:
 Jag kunde, andligt stolt, mit nådastånd bevisa
 Med min förnöjsamhet i Gud.
 "Så lönar Himlen mig och dem som äga trona"
 Det vore ganska vackert sagt;
 Stor är gudagtighetens magt,
 At ofs med lidandet försona.
 Men Skrytet brottsligt är, om ock af Christens
 dom,
 Och af Catches, och af Possilla:
 Jag må då tilstå fritt, hvad jag förfäller illa,
 Min andeliga fattigdom.
 Det är en himmelsk konst, at lifvets plågor glömma,
 Men som jag ej, i brottsligt öfverdåd,
 Törs derifrån be någon dömma

Til mänsklig vishets kraft, til öfvermänsklig nåd,
Så lyder jag Apostelns råd,
At af min svaghet mig berömma.

Min svaghet! — ja, se där min stora hemliga
het;

Man skryter blott af det man vet,
Man vid förnuftets gräns med tvång och misshag
flannar,

Och sin beskränkta syn förbannar:
Jag tackar Himlens nåd för min okunnighet,
Jag känner ej mit mål, jag ser ej mina öden;
Väl, jag förmåga har at dana deras lopp.
I verket njutes svagt: man njuter mer i hopp.
Inbildning, denne vän i nöden,
Mig kraft, och mod, och glädje ger,
Lär mig, i lifvets fröjd, at hoppas — lefva mer;
I lifvets qual, at hoppas — döden.

Se där min vishet — alt, min Vän,
Sin goda fida har, var vis och skåda den.
Så kan jag, utan sorg vid mina plågors möte,
Af flaskor och recept än se mig tydlig
Til hälfan återställd, och än
Af dem förländ til Abrams sköte.
Blott valet vore svårt — pris vare Himmelen,
Et af dem måste ske: Har jag då skäl at klaga?
Se där min konst: tillämpningen
Tycks återstå ännu, jag kommer dit igen
Om Gud och Läkarn få behaga.

*Kantiska Philosophiens Hufvudsatser
i afseende på Religion och Sam-
hållsordning.*

En ny Philosophie och det i våra tider! Huru många anledningar til misstankar emot en lära, som förkunnas med et sådant anspråk? Sjelfva namnet Philosophie kunde kan hända vara tilträckligt, at hos många väcka farhåga: man behöfver icke veta mycket om Philosophiens innehåll, för at tro sig förstå, at den ej skulle vara möjlig utan förtroende til förnuftets egna krafter, och skall icke den förderfvade människan med et sådant förtroende til slut bestorma sjelfva Himmelen? Skall hon icke i sina förvillelser förstöra alt hvad heligt är? En ny Philosophie, hvad kan den då vara, annat än en ny förvillelse med nya anspråk? Den man hitintils haft har man antingen förnätt jämka efter sina affigter, eller har man för des gift hunnit tilträckligen affkråcka dem, man haft omsorgen at taga under sit förmynderskap; men en ny torde kan hända icke blifva lika böjlig. Och nya anspråk i våra tider, hvad kunna de innehålla annat, än stöd för tidehvarfvets revolutionaira anda? En Philosophie förkunnad såsom ny, skall den desutom icke vara en förargelse äfven för

för dem, som tro sig sjelfva vara Philosopher? Skall man utan förtrytsamhet se förkastas de principer man med så mycken omsorg kringkantsat, och genom hvilka man med så mycken grundlighet och framgång bevist och afdömt de svåraste frågor? Skall man utan motbudande se sig upfordrad at tänka om i ämnen, på hvilka man tror sig redan hafva använt så mycken skarpsinnighet? eller se sig i fara at af et upväxande slägte med en ny ton öfverröstas?

Med alla dessa fördomar emot sig upkom och utspriddes Kantiska Philosophien. Hon delade håri til större delen ödet med alla fordna försök i samma ämne och samma affigt; farhågan, tagen af tidens teckn ökade blott fördomarnas vigt. Sättet hvarpå denna Philosophie af en flock entusiastiska anhängare i Tysskland utbasunades och föreställdes var icke heller tjenligt at häfva de fördomar man emot henne i förhand fattat. I en anspråksfull ton uprepade de sin Låromåstares konsttermer ofta utan alt fannt begrep om deras mening, om verkliga affigten och innehället af den Låra de ville göra gällande.

Under lika misgynnande förbetydelser, kom denna Philosophie äfven at blifva omtald i Sverige, och kan hända år hon ännu ibland ofs ej mera känd än at hon då och då

då kan anses utgöra et lika godt taleämne i sällskaper, som någon annan nyhet för dagen. En del trodde väl at man med egna ögon borde se, hvad en Lära, som gjorde så mycket upseende, kunde innehålla: man slog up des^s Uphofsmans böcker; men hos huru många kunde man vänta nog ledighet och nog tålmod at arbeta sig igenom det affkräckande Scholspråk man här mötte? Af all möda är tankemödan, närmast den at hålla sina affigter och böjelser under rättvisans och dygdens vålde, den som människan sist vidtager, minst kan den vara i en allmänhets smak, som jäfpar vid all läsning som ej flyter lika lätt förbi tankan som en Roman. Föröfrigt torde man utan att oförätta vårt fädernesland kunna påstå at, ehuru nitiske och lycklige des^s Innebyggare än varit at med andra folkslag täfla i förvärfvandets af all slags åra, så har dock den at förtjena namn af Philosoph alltid förblifvit den minst retande för deras årelyftnad. Ibland oss har man således ifrån allmänhetens sida föga at befara hvarken tvifvel eller motfågelse, om man offentligen vill fördöma en Philosophisk Lära, äfven utan at hafva gjort sig den mödan at känna eller undersöka des^s verkliga innehåll. När derföre några ifrån Tyskan öfversatte stycken, utgifne i Upsala 1794, syntes vilja fästa

nä

någon upmärksamhet på den vändning, som Kants Lära började gifva åt Philosophernas underfökningar, var man straxt färdig med en *hufvudsakelig Granskning och vederläggning* af Kantiska Philosophien, utan at vidare känna des's fatser, än at man utur sit sammanhang utplockat och vrängt några meningar och ord af dessa nyss nämnda stycken, för at vid dem göra anmärkningar. Det är väl fant, at den allmänna gemensamma känslan fann läsningen af denna *hufvudsakliga granskning* odråglig, at fällan någon uthårdade at til slut följa detta orediga och det samma och samma ständigt uprepande hvardagsjollret, ehuru det skulle vara en bit af den allmänna gemensamma känslans Philosophie; men af anständighet kom man öfverens at säga: Det är ju dock skrifvit af en gammal lärde man, och man fann af denna mannen nog tydligen påpekadt, at *Kant* var en Patron för Gudlöshet, och hans anhängare til det minsta Kåttare och Jacobiner. Man lårer dock icke hafva funnit denna hufvudsakliga vederläggningen nog hufvudsaklig, man utrustade en som skulle tala ur kraftigare ton, och man stack i allmänhetens händer *Kantiska* så kallade *Philosophien ur sin sjelfgjorda obegriplighet utvecklad och til sit verkliga innehåll updagad*. Det torde vara bevisligt, at denne nye kämpe med alt sit mod, haft

ån-

ännu mindre begrep än den förre, om hvad
 ämnen Philosophien, vare sig ny eller gam-
 mal, syftade at utreda; men om et sådant
 begrep var nu här icke frågan, man fordra-
 de något välkommet för dagens regerande
 pöbelsmak, och med des ton syntes den
 sednare Författaren fatt sig i den närmaste
 förtrolighet. Och hvad kunde vara mera i
 denna smak, eller gifva bättre luft åt en
 sådan ton, än en Björndans, en Taskspela-
 res abracadabra, eller en Apas grimacer?
Kant måste derföre nu visas under alla des-
 sa skapnader. Det var väl ibland Åskådare-
 na här och der någon, som yttrade tvifvel
 om dessa skapnader hade någon likhet med
 hvad de upkallades at föreställa; men skul-
 le man tro at en man af anseende, en man,
 som i sin krets länge varit hållen för et o-
 raket i kunskaper, och framför alt i den
 Riksvårdande Politiken, skulle uppenbart dik-
 ta och ljuga? Och om än här vore någon
 lögn, är det icke urfåktligt at ljuga, då det
 sker af heligt nit? Är det icke til och med
 berömligt, då det sker för at mota Djefvu-
 len och hans redskap, en ny befarad Anti-
 christ? Och kunde *Kant* vara något annat?

Det är ej min affigt at återkalla minnet
 af dessa redan afglömda Farcer. De synas
 ej gjort den verkan, som deras uphofsman
 önskat, efter man å nyö hotas med en
 Phi-

Philosophisk straffpåle, ifrån samma verkstad, på hvilken Kant skall kringföras at skåmmas ifrån den ena åndan af Europa til den andra. Man har dock mycken anledning at tro det Kant och hans Philosophie af denna nya skrytande tilrustning skall lika litet lida, som af de förra och det är icke sålän man ser det gamla ordspråket fannas: man gräfver en grop för en annan, men faller själf deruti. Förflutna tiders erfarenhet synes desutom fullkomligt ådagalägga möjligheten af at äfven de Philosophiska försök, som i början möta det hårtigaste motstånd, kunna efter någon tids förlopp blifva hos allmänheten lika gällande som tros-articlar.

Det är icke heller min affigt at afgöra hvad öde med tiden kan träffa den Kantiska Philosophien; men som jag aldrig kunnat hindra mig ifrån at tro på möjligheten af mänskliga kunskapernas tilväxt, så har äfven detta försök af mänskliga tankekraften til nya framsteg väckt min upmärksamhet. I den öfvertygelsen, at man ej har rätt at döma, än mindre at fördöma något, som man icke til sit rätta sammanhang och affigt känner, har jag bemödat mig om dess närmare kändedom, och det är i hopp at åtminstone icke hafva misstagit mig om affigten med Kants Lära, som jag tror mig kun-

kunna i korrthet sammanfatta des hufvudsatser i afseende på Religion och Samhållsordning, och som jag vågar underställa dem den tänkande allmänhetens ovåldiga omdöme, hvilket jag på intet sätt vill förekomma.

Man torde, utan afseende på särskilda Philosophiska Scholors olika försök at gifva afmåtta begrep om ämnet, som syfvelätt dem, kunna finna begripligt, at affigten med Philosophien, såsom en ifrån de öfriga fränskild Vetenskap, är at söka principer, det är grunder, hvarest man skall fälla sina omdömen i allmänhet och rätta sin lefnad, at följa och undersöka sådana grunder i all möjlig tillämpning och at ej stadna med sit bemödande förr, än man i sina principer och alla möjliga af dem härflytande slutföljder finner sig i en fullkomlig öfverensstämmelse med sig sjelf. Man torde kunna anse denna sista fordran såsom idealet af den Vetenskap, man under namn af Philosophie söker, äfven som en man med en i alla afseenden full och oafbruten, genom tanka och undersökning förvärfvad, öfverensstämmelse med sig sjelf i omdömen och gerningar vore den enda som svarade emot det begrep, man bör göra sig om en Philosoph. Utan at afgöra om et sådant Ideal är lika omöjligt i Theorien at uphinna, som at i lefnaden fullkomligen uttrycka, så lärer man dock

nödgas medgifva möjligheten at kunna nek-
 kas det, och jag tillägger, at det är männi-
 skans kall at bemöda sig derom. At philo-
 sophera är för den väckta tankan et natur-
 ligt behof. Människan, der hennes tilstånd
 upfordrar tankan och höjer henne öfver när-
 varande kroppsfrnödenheterna, skall antin-
 gen förlåmras och abruterat, eller skall hon
 nyttja friheten at söka tilfredsställelse för
 detta behof, och det torde icke kunna ne-
 kas, at ju närmare ämnet, som kan syffel-
 fatta tankan, rör mänskighetens interessen i
 allmänhet, ju mera obehindradt bör det för
 hvar och en vara, at försöka at deri vinna
 den öfverensstämmelse med sig sjelf, som
 med alt filosofierande, enligt förnuftets
 oundvikliga kraf, äsyftas. Jag anser alla
 med egen tanka vågade försök i Philoso-
 phien såsom egande denna syftning, och jag
 har förmodat, at Kantiska hufvudsatserna i
 de ämnen jag företagit mig at i korrthet
 nämna, ur en sådan synpunkt, skulle för
 hvar och en tänkande, äfven om han min-
 dre haft tillfälle at scholrätt studera Philoso-
 phiska Systemer, lättast til innehåll och af-
 sigt blifva begripliga. De ämnen, öfver
 hvilka man dömer, äro antingen sinnliga el-
 ler belågna utom sinnlighetens krets. Un-
 der et fortsatt filosofierande öfver bågge
 dessa slags ämnen, kan man ej undgå at
 mär,

märka, det på afgörandet af frågorna om hvarderas verklighet och deras förhållande til hvarannan all möjlighet af den öfverensstämmelse med sig sjelf, som är Philosophiens äfligt, ytterst beror. Och vidare, då Philosophien ej kan göra det minsta steg, utan undersökning om de Filosofherande förmögenheternas beskaffenhet och lägar, och man torde finna, det en Philosophie, sådan som den bör vara, då först kunde gifvas, när förnuftet vore bragt til en fullständig sjelfkänedom, så skulle äfven dessa frågor, kunna uttryckas i denna: Huru skall i et och samma subject tankan om naturnödvändighet och tankan om frihet, såsom egande något verkligt motsvarande utom tankan, kunna stå tilhopa? Någre tänkare hafva trott sig ej kunna finna hvad Philosophien äfytade, utan at neka enderas verklighet, då andre, som utgjort den talrikaste flocken, hafva velat bibehålla bägge, men i sjelfva verket bortblandat deras begrep, då de jämkat det ena efter det andra. Och om de trott sig hafva funnit eller nalkats den öfverensstämmelse med sig sjelfva, som Philosophien söker, så har denna tro ej haft annan grund, än at de undvikit de puncter, der slitningen emellan de skiljaktiga förnuftsfordringarna varit kånbar. De hafva gjort som Låkaren, hvilken tror sig hafva bortta-

git det onda derföre at han för et ögnablick kunnat döfva den sjukas känsla af plågan. Jag lämnar til Kännares omdöme, om icke all hitintils känd Philosophie, föreställd i alla sina nödvändiga slutföljder, kan föras til någondera af dessa Classer. *Kant* var den första, som med erkännande af oöfverstigliga gränser emellan det sinnliga och öfversinnliga, och af skillnaden emellan natur-nödvändighet och frihet, bågge fattade i all tankans strånghet, bibehöll den ena med den andra i det han anvisste för hvardera sit eget fält, inom hvilket den oinskränkt utan intrång af den andra skulle såsom verklig gälla. Öfverensstämmelsen som Philosophen bör söka torde endast derigenom varit omöjlig, at man förblandat dessa fält och flyttat den ena i den andras område. Efter min tanka är detta sjelfva hufvudpuncten, hvori nyheten af Kants Philosophie består, alt öfrigit, der hans föreställningar afvika från de förr antagna, kan man blott anse såsom följder af denna. Den granskning han anställt för at föra förnuftet til en fullständig sjelfkännedom, leder oundvikligen til at neka människan all insigtsförmåga utom sinnlighetens krets, och at sätta gränserna för hennes verkliga Vetenskap just der hon ej mer kan se tingen genom naturnödvändighet förknippade. I fall någon ej såg

el.

eller ej ville se mera af *Kants* fater, än detta resultat, hvilket man dock måste erkänna vara sjelfva grundlaget af hans Theoretiska Philosophie, och således drog det ur sit sammanhang med det hela, hvad anledningar til misstankar emot hans lära skulle man icke i sin halfklokhet kunna rättfärdiga? At neka all insigt i det öfversinnliga, at förknippa alt genom naturnödvändighetens band, är det icke at neka Gud och Hans Försyn och at göra all Sedolära omöjlig? Denna slutfölgd torde dock vara förhastad, åtminstone har man icke rättighet at antaga den för gällande, innan man sett den sats, som man lagt til grund för en så hård dom, i sit rätta sammanhang och i förhållande til hela läran, af hvilken han blott utgör en del. Man lärer nödgas medgifva at det ännu kunde vara en möjlighet, det sjelfva denna sats kan tjena at på en, fastän hitintills föga brukad väg, gifva de Heliga Sanningar, hvilka man vill försvara, en ny styrka; at detta åtminstone varit den Königsbergiska Philosophens affigt, skall ingen, som gjort sig mödan at föka närmare kännedom af hans Lära, någonsin kunna neka. Emedlertid innebär denna sats, jag erkänner det, för mänskliga förvetenheten en hård fordran; ty af alla bekännelser torde den vara ibland de mest motbjudande, at erkänna sin okunnig-

het i frågor, hvilka man med all tillförligt trott sig kunna med sina insigter afgöra. Socrates blef dömd at dricka giftbågaren för det at han, alla sin tids både gudliga och ogudliga Sophister til trots, ej erkände någon annan vishet än den, som upriktigt medgaf sin okunnighet *). Hvarken hans, af hela efterverlden erkända förtjenst at hafva varit den första i sit Fädernesland, som med verkliga til en fri öfvertygelse talande skäl styrkt dygdens värde och gifvit begrep om en ren Gudsdyrkan, eller hans oförvitliga lefnad, nej icke en gång, det som ännu mer än skäl plågar verka på allmänhetens dom, et orakels vitsord at han var den vifaste på sin tid, kunde frälsa honom från detta af det retade högmodet och inbillade klokheten öfver honom beslutna oförtjenta öde. Skulle man då vänta at vår tid utan förtrytsamhet skall se sig upfordrad til en sådan bekännelse af en man, för hvars vishet inga Orakel talat? Skall icke den efter alt utseende oväldigaste och billigaste domaren finna anledning at åtminstone såsom en retande envishet fördöma det Kantiska påståendet, at man ej kan eftergifva en härsmön til vidgning af de gränfor, hvilka i denna philosophie för mänskliga insigtsförmågan utflakas. *Kant*
tror

* Se Socratis Apologie ibland Platos Dialoger.

tror sig dock kunna vådja från en sådan dom: jag vill anföra skålen dertil med hans egna ord. I anledning af det oförsvagade förtroende som *Mendelssohn*, en af sednare tiders skarpsinnigaste män och förfarna Philosopher, ända til sin död bibehöll för förnuftets dogmatiska argumenters bevisningsstyrka för den viktiga sanningen om Guds varelse, yttrar han sig *): "Det skulle väl kunna synas åtminstone icke vara skadligt för en så god och för mänskliga förnuftet oumbärlig sak, at den i alla fall understöddes med suppositioner, dem en eller annan kunde hålla för formliga bevis; ty genom någon våg måste man dock ändtligen komma til samma slutats, emedan förnuftet utan den aldrig kan tilfredsställa sina egna fordringar. Men en viktig betänklighet förrekommer dock i anseende til den våg, man härvid väljer; ty har man en gång medgifvit förnuftet i sit speculativa bruk för mågan at vidga sig genom insigter öfver sinnlighetens gräns, så blir det icke vidare möjligt at blott inskränka sig inom detta föremål. Icke nog at et vidt fält med det samma öppnas för alt svärmeri; man tiltror sig äfven med sina förnufts slut at kunna afgöra möjligheten af det Högsta Våsen-

B 4

"det,

*) Einige Bemerkungen zu Jacobs Prüfung der Mendelssohnschen morgenstunden.

"det, taget i det begrep, som Religionen
 "det fordrar, - - - af hvilken förmåtenhet
 "vi hos Spinoza och äfven ty vårt i våra
 "tider finna bevis — och at således genom
 "en anspråksfull dogmatisme med samma
 "förmåtenhet kunna störta sanningen, med
 "hvilken man berömt sig af at hafva uprät-
 "tat henne. Då tvärtom, sedan man genom
 "en sträng och oväldig Critik betagit för-
 "nuftet sin förmenta förmåga til utflyekt i
 "det öfversinnliga, Tron på samma viktiga
 "sanning kan finna et fullkomligt stöd i en
 "för viljan tillräckligen grundad och för för-
 "ståndet ovederlägglig förutfattning. Af des-
 "sa skäl är en grundelig vederläggning af
 "bevisningsanspråken i dessa ämnen, så väl-
 "menande deras affigt än må vara, långt
 "ifrån at blifva den goda saken skadlig,
 "tvärtom för densamma förmonlig, ja oum-
 "gängligen nödig".

När til följd häraf denne Tänkare i sin
 Philosophie för mänskliga insigtsförmågan til-
 fluter all tilgång til det öfversinnliga, och
 inskränker all för henne möjlig vetenskap
 inom det hon förstår såsom igenom natur-
 nödvändighet förknippadt, var det åtminstone
 icke hans affigt at neka de öfversinnliga
 föremålen verklighet. Han gör denna verk-
 lighet, i alt hvad Religionen angår, til fö-
 remål för en i afseende på viljan fullkomli-
 gen

gen grundad, och för förståndet, efter de för insigtsförmågan utstakade gränser, i evighet ovederlägglig tro. Denna Philosophies egenhet och skiljaktighet ifrån alla hitintills i dessa ämnen försökta Theorier är, at hon bygger Religions-öfvertygelsen hel och hållen på Moraliteten. Utan at neka oumgångligheten af at i all naturforskning följa den ledande tankan at anse naturen såsom product af et Förståndigt Våsende, eller nödvändigheten af Förnufts-ideen at sätta utom naturen naturens yttersta orsak, lämnar hon dock åt dessa nödvändiga föreställningar ej någon vikt, såsom egentliga bevis, men väl såsom beredande för tankan at ifrån medvetandet af Moralisk Lag hämta öfvertygelse om Religionens öfversinnliga föremåls verklighet.

Det oförvillade människovettet har ännu aldrig fattat en ren och beständig vördnad för Religionen, utan få vida det anfett henne såsom den oumgångliga vägen för människohjertat at böja sig efter pliktens bud och frivilligt bemöda sig om dygdens utöfning. Det är ock utur denna synpunkt som Kantiska Philosophien icke allenast vill framvisa Religionens öfversinnliga föremål, utan äfven gifva deras verklighet för viljan tillräckliga stöd. Hon upgifver Religionsöfvertygelsen, innefattad i det korrtaste uttryck, at bestå i

erkännande af Moraliska Lagens föreskrifter såsom Guds bud. Hon ser i denna föreställning det *bör*, hvars befallande röst är oskiljaktig ifrån tankan om plikt, icke stödt på en förutgående, annorstådes ifrån förvärfvad och bevisst kunskap om verkligheten af en moralisk ordning, en moralisk uphofsman och Regent af Verlden, och et lif efter detta, hvilka utgöra hufvudföremålen för Religions-öfvertygelsen, utan framviser den genom förnuftets natur redan förut uppgifna Lagen och förbindelsen såsom grund både til tankan och oomkullstötliga verkligheten af dessa sanningar. Hon påstår sig hafva bevisst at antagandet af samma sanningar, men i en omvänd ordning, skall göra religions-öfvertygelsen, då den oväldigt undersökes och föres til et med sig sjelf eller de grunder, man för densamma antagit, i alla delar öfverensstämmande tankesätt, til et evigt mål för tvifvel och motsägelser, för onödiga och förvillande spörsmål, och at den i stället för en upriktig och i lefvernet verksam Gudsdyrkan ej skall åstadkomma annat, än en föraktlig legotjenst; en efter graden af förfining i tankesätten inrättad gröfre eller finare superstition.

Characteren af en i sig sjelf och för sin egen skull gällande förnuftighet, uppenbarad i hvar människas medvetande såsom et
bud.

bud för hennes vilja, är, enligt Kants Phi-
 losophie, den punct, hvarifrån alla våra
 moraliska omdömen utgå, yttersta stödet för
 allt begrep om det egna värdet af vår va-
 relse, i hvilket vi befinnas vara något an-
 nat, än blotta verktyg för en främmande
 vilja. Philosophen, då hans tanke tillbaka
 vänd på sig sjelf afskiljer all främmande
 blandning ifrån begrepet om denna i för-
 nuftigheten bjudande lag, och deri får den
 princip, ur hvilken han föreställer männi-
 skans plikter, kan vara förfäkrad, at ingen,
 som följer honom i en sådan undersökning,
 skall neka verkligheten af den grund, han
 antager. Hvar förnuftig varelse skall finna
 honom lika pålitlig som öfvertygelsen om
 sin egen existance. Til des försvär är ej
 annat nödigt, än at med en utstakad noga
 och säker gräns för insigtsförmågan afvisa
 alla det sig sjelf missförstående förnuftets
 anspråk, at kunna förklara det, som ligger
 utom kretsen af det förklarliga, och at åda-
 galägga, det i sjelfva frågorna, det fram-
 fatter, ligger en obegriplighet, på hvilken
 intet svar utan at stöta förnuftet kan gif-
 vas.

En varelse, som utan at neka sig sjelf
 ej kan undgå at döma sig efter ren Mora-
 lisk Lag, har redan i denna dom antagit
frihet, såsom en för sin vilja i et bestän-
 digt.

digt annalkande möjlig förmåga; *Själens*
odödlighet, såsom et nödvändigt vilkor för
 den ändliga förmågan at i evighet nalkas
 et mål, som, ehuru införlifvadt i des's för-
 nuftiga medvetande, dock alltid skall ses va-
 ra ifrån honom i et oändligt afstånd, och en
moralisk ordning, der sällhet ej kan väntas
 utan i sammanhang med dygd, icke allenast
 såsom et anbefaldt föremål för sit bemö-
 dande inom den för honom möjliga verk-
 ningskretsen, utan såsom det genom et o-
 ändligt moraliskt Våsendes öfverstyrelse gif-
 na yttersta ändamålet för världen. Genom
 utveckling af dessa tankar framkomma Re-
 ligions öfversinnliga föremål; och blifva
 nödvändiga beståndsdelar af den verkliga
 dygdigas med sig själf öfverensstämmande
 tankesätt. At vara dygdig är hvad Mora-
 listka Lagen bjuder: utan förakt för sin va-
 relse, och förnekande af sit förnuft kan in-
 gen neka detta bud; deraf åter följer lika
 nödvändigt öfvertygelsen om verkligheten
 af alt, utom hvilket lydnaden för det gif-
 na budet för den ändliga varelsen ej skulle
 vara möjligt, som öfvertygelsen om de sinn-
 liga föremålen's verklighet följer af deras
 varseblifvande. Den förra öfvertygelsen kan
 väl i egentlig mening ej sågas vara mera
 påbudet än den sednare: des's nödvändighet
 är blott theoretisk; men moraliska lagen gör
 an-

användandet af hvad denna öfvertygelse in-
 nefattar, för at dermed böja hjertat under
 plikers lydnad, och undanrödja hindren för
 det valde, som heligheten, i den moraliska
 lagen föreställd, bör hafva på människohjer-
 tat, til plikt. Med det upriktiga bemödan-
 det för dygd och tilväxt i det goda, har
 den ändlige varelsen redan *practice* antagit
 verkligheten af en ren Religions öfversinn-
 liga föremål, det år, han lefver så, som
 om Gud och lifvet efter detta voro verkli-
 ga. Och skulle man icke kunna fråga: om
 någon annan Gudsdyrkan kan vara gällande
 inför den Allseende Heliges domstol? Man
 har länge, utan at motsägas af den vältän-
 kande, sagt: Vi hafve icke Religion för at
 derom disputera, utan at af den hämta
 tröst och styrka för en dygdig lefnad. Kan
 hända år Kantiska föreställningsfättet af Re-
 ligions naturliga grunder intet annat, än den-
 na fanning, utvecklad til en full öfverens-
 stämmelse med sig sjelf; des affigt at blif-
 va det, kan åtminstone icke sättas i tvifvel.

Men man kan fråga, hvad ändring den,
 na för Religionen upgifna synpunct skal å-
 stadkomma i föreställningen af des föremål,
 och på denna fråga svaras: ingen annan än
 at sänka den dogmatiska tonen i förklarand-
 et af de ämnen, som höra til Religions-
 föreställningarna. Den som gjort sig när-
 ma,

måre bekant med Kantiska Låran skall med samma tillförligt bruka det tröstande och upmuntrande i Religions-sanningarna, för att lifva hos sig sjelf och andra dygdiga tankefått och underhålla oförtrutenhet på plikternas bana, som den på sin bevisningsstyrka litande Dogmatisten; men han skall ej bruka dem til något annat ändamål. Han har för dem ingen annan verklighet, och för deras innehåll ingen annan betydelse än den, som ligger i sjelfva moraliska lagen; utom den skall han erkänna en total okunnighet i det öfversinnliga, och derigenom vara lika förvarad för Svärmåres mystiska inbillningar, som för Religions-Bespottarens afvägar. Enligt hans öfvertygelse och låra skall man af et sådant tankefått ej hafva något att befara för Christna Religionens helgd. I full öfverensstämmelse med sina grundsatser, erkänner och försvarar han att denna Religion, genom heligheten i sina fordringar och ålskvårdheten i de medel hon framrårker att göra människohjertat godt, är bestämmd att blifva för hela människostågtet allmän, och att hon ibland et folk, der hon en gång blifvit kånd, ej skall uphåra att vördas såsom sådan, utan att med detsamma all ren aktning för dygd och moralitet skall vara försvunnen. Et förskråckligt tillstånd, som dock endast hotar de länder,

der

der man, i stället för Christendomens höga Stiftares milda anda, beväpnade Låran med despotismens vapen och förvände den til verktyg åt den mågtiga egennyttans affigter. Til et på dessa grundsatser fotadt tankefått hörer äfven hoppet, at alla tänkande och upriktiga Religionens vänner, någon gång, genom uplysningens obehindrade framsteg, skola blifva ense om at 1:o ur människors förklaringar af Christna Religionens heliga föremål, utmönstra alt, som innebår någon verklig motsägelse emot det föreställningsfått, i hvilket endast et oafbrutet bemödande för dygd och en outhörlig tilväxt i det goda är möjligt: 2:o at antaga såsom nödvändiga och för alt förnuft gällande tros-artiklar alt det utom hvilket samma bemödande, för den ändliga varelsen, ej vore tänkbart, och 3:o at inom kretsen af de föreställningar, som ej göra detta bemödande omöjligt, och til hvilka tankan har någon anledning, lämna med aktning hvar och ens enskilda och efter människors olika beskaffenhet och uplysning olika öfvertygelse fredad. Tankefåttet, styrt af denna fördragande anda, skall ej förblanda sig med hvad, som i den tänkandes omdöme förtjenar namn af indifferentisme, ty liknöjdhet för dygd och det som kan befordra dygdens värde och renhet ibland

människor, är tydligen motsatsen emot de grunder, hvarpå det stödjcs. Det skiljer sig äfven lika långt ifrån det sig sjelf mis-kännande förnuftets förmåtenhet at mäta Religions-fanningarna efter måttet af sin insigtsförmåga. Det nöjer sig med at inse det föremålen för den praktiska tron äro både til tanka och verklighet för det förklarande förnuftet ovederläggliga, och fordrar af sin tro, at den skall vara en förnuftig tro deri, at dess innehåll skall höra til de föreställningar, som man måste finna nödvändiga och befrämjande för den rena och af förnuftighets-lagen ovilkorligen yrkade moraliteten.

Detta är nu Kantiska Låran i sin affigt eller, rättare sagt, dess slutföljder i affeende på Religion. Taflan jag af dem updragit, har ej kunnat, trångd inom et så kort rum, blifva fullständig. Kännare må döma om hon är falsk. För at ej trötta Låfaren tillågger jag blott några ord om denna Lårans fatser i affeende på samhållsordning.

Faran, med hvilken tidens händelser fynas hota samhållsordningen, har ökat det skrik, som förnuftthatet icke fållan uphåfvit emot Philosopherna, och lånt det styrkan af et nödrop. Med full anledning til bekymmer, skall dock ingen tänkande, så
framt

framt han icke blott brukar ordet samhälls-
 ordning på samma sätt som många bruka
 Religion såsom en förevändning för affig-
 ter, dem de finna rådligast at förtiga, und-
 gå at erkänna ofoget af det rop som ställes
 emot Philosophien. Jag hänvifer hvar och
 en, som ej föresatt sig at i detta ämne ic-
 ke höra förnuftiga skäl, til den lilla måster-
 liga afhandlingen, som i Läsningen i Blan-
 dade ämnen N:o 7 — 8 medföljer den väl-
 förtjenta Critiken öfver Håradshöfdingen Blixs
 så kallade Philosophiska försök.

Förnuftet skall aldrig utan förnekande
 af sig sjelft uphöra at söka fullt och säkert
 ljus i en mänskligheten så nära rörande an-
 gelägenhet, som samhällsintäktningen, och
 derigenom at *Kant* fört Naturrätten och med
 det samma rättsgrunderna för Borgerliga
 samhällen inom den fritt granskande Phi-
 losofiens område, har han ej gjort annat,
 än hvad alla Philosophiska Rätts-Lärare för
 honom sökt verkställa. Det är ej heller af
 honom något nytt, at skilja Låran om yt-
 tre rätt, eller det begrep om rätt, som ef-
 rer en med sig sjelf öfverensstämmande prin-
 cip kan genom yttre tvångs-Lagar göras
 gällande, ifrån sedolåran eller det inför sam-
 vetets domstol blott gällande rätta, om det
 ock skulle kunna påstås, at han gifvit an-
 ledning at med skarpare gränser, än förr

skett, utmärka skillnaden emellan desfa til sin affigt olika underfökningar.

Det i Kantiska samhälls-Låran, från förra förfök i samma ämne skiljaktiga, ligger hufvudfakligen i den synpunct i begrepet om ren förnuftighet, hvilken *Kant* uppgifvit såsom den enda, ifrån hvilken regler för en fri verksamhet kunna utstakas. Frågan är således: Hvart leda regler för yttre frihet, endast ur denna synpunct framställte, i afseende på samhälls ordning? Se här i korthet deras sammanhang: Du skall inskränka Din frihet så at den kan bestå med alla öfrigas frihet: är det i förnuftigheten upgifna budet, oumgångliga vilkoret för möjligheten af förnuftiga varelfers sammanlefnad. Det innebår rättighet til motstånd emot all inskränkning skedd emot denna regel. Ändliga varelfers, emellan hvilka frågor om mit och dit kan upstå, skulle fåfångt af hvar andras goda vilja vända säkerhet för detta budets efterlefnad, de ega rättighet at af hvarannan fordra garantie at det ej öfverträdes. Den kan åter icke gifvas, utan derigenom at hvar uphör at vara domare och executor i sin egen sak, underkastar sina tvisters afgörande en för alla gällande Lag och en yttre magt, tilräcklig at i sjelfva verket utdela och beskydda åt hvar och en Sit. Detta är grunden til den tvångsrätt, hvar-

hvarmed hvar enskild drifves och hålles under Borgerliga samhålls-Lagar. Hvar Borgerlig samhålls-inrättning, des och des regeringsläts historiska ursprung må vara hvilket som hållst, bör derföre betraktas såsom et rätts tillstånd, det är et tillstånd, utom hvilket förnuftsfordringarna af rätt omöjliggen skulle kunna realiseras. Emot den deri constituerade Lagstiftande, utdelande och handhafvande magten gifves ingen yttre tvångsrätt. En Statsförfattning som tillåt någon sådan, eller lämnade något actift motstånd mot den inrättade magten möjligt, skulle icke allenast uphåfva sig sjelf, utan innebar en uppenbar motsägelse emot all möjlighet af det tillstånd, der hvar kan vara säker om sit. Med denna slutfölgd af en upgifven rättsprincip å ena sidan, skulle des användande på den andra at begränsa Regeringars rätt, ej igenom någon i människohänder förtrodd tvångsrätt, icke heller blott genom samvetsplikters bud, utan under sjelfva naturinrättningens oföränderliga Lagars sanction, vara vådlig för samhållsordning? Skulle en princip, som i denna ordning til sin betydelse bestämmd, nekade Regenten rätt at besluta öfver et Folk, hvad det icke skulle kunna besluta öfver sig sjelft? Skulle Idealet af en efter Rättsbegrep inrättad Stat, föreställdt såsom et mål, dit Regeringar äro för-

bundne at med sina anstalter nalkas? Och skulle åndtligen yrkandet af en obehindrad frihet för en offentlig til förnuftet, ej til passionerna, talande undersökning om alt, som med människors rättigheter har någon gemenskap, denna verkliga borgen så för Folkets rätt, hvilket endast deri får skäl at tro det Regeringen vill des vålfärd, som för Regentens säkerhet, kunna blifva för en vålfinnad Regering mistänkte?

Det tilhör efterkommande tidens Philosopher, och är kan hända för dem allena möjligt, sedan de följt och i sit hela samt alla des slutföljder pröfvat et för deras tid upgifvet Philosophiskt systeme och sedan de utan affeende på annat än sanning granskat des grundfåsten, at afgjöra des slutliga öde. Allmänheten har deröfver ingen annan domsrätt, än at pröfva om affigten, hvaret det af sin Uphofsman är framstaldt, och af hans anhängare erkännes, är oskyldig eller icke. Om *Kants* Lära bör frukta för en sådan dom, lämnar jag hvar och en tänkande at afgjöra, som med medvetande, at han sjelf ej vill annat än det efter hans insigt rätta och bästa, frågar sig sjelf, om han skulle kunna vilja tåla en man, som gjort det här i korthet upgifna tankefåttet til sin lefnadsregel, och i alt följde det, til sin granne, sin medborgare, sin vän, sin underhaf-

van-

vande, sin befälshafvare. Skulle hans svar på desfa frågor ej kunna blifva nekande, så lär det icke vara för mycket fordradt, at man skall tillåta des underfökningar en obehindrad gång, ty det är åtminstone icke en bevist omöjlighet at någon för mänskligheten båtande sanning derigenom kan vinna i ljus och styrka. En vinst, som ej lär kunna vara ligkiltig för någon annan, än den som i en gynnad egoistisk maklighet antagit för sin Lefnads regel at hvarken människan eller hennes tilstånd kan blifva bättre än de nu äro. Et tankefätt, som innebär en nödvändig död för all annan än den låga och smutsiga Lastens, det oblyga våldets och den illifliga egennyttans verksamhet.

BIOGRAPHIER.

Samuel Johnson.

En man, som, med fällsynta natursgåvor, uplyst vett, sund smak, vidsträckt lärdom, känt sin kallelse at uplysa Tidehvarfvet, och med öuttrötligt nit sökt upfylla den; äfven om hans verksamhet in-

ökränkt sig inom hans Fädernesland, om han endast lysfelfatt sig med at rena *fin* Nations smak, utrota defs litteraira eller moraliska fördomar, odla defs språk och utvidga defs kunskaper; har dock, oagadt blygsamheten af sina anspråk, arbetat för den allmänna nyttan, och förvärfvat en rätt til verdens hugkomst och tacksamhet. Sådant är stora Snillens kraft. Det ljus de up-tändt, bestrålar icke blott det land, där de lefvat; det sprides, det framtränger til af-lågsna länder. En god Författare tilhör icke blott sit Fädernesland, men mänskligheten och verden.

Få Författare hafva på sit lands smak och litteratur haft den stora inflytelse, som Dr. Sam. Johnson på den Engelska. Men denna inflytelse inskränktes icke inom England. Johnsons critiska och moraliska arbeten läsas och beundras i hela Europa: Kan hånda hafva många Nationer förbindelser til honom, och känna ej en gång sin välgörare. Hastom at affkudda denna hemliga orättvisa, hvaraf blotta mistanken förödmjuktur ofs.

Äfven för dem, som til en mans märkvärdighet nödvändigt fordra en viss *ovanlighet*, icke blott i kunskaper, men i caractere och seder, skall Johnsons lefverne utan tvifvel åga sit behag. Man beundrar mängden af

af hans lärda mödor. Han har arbetat på de skiljagtigaste fält af litteraturen, och nästan alltid med fullkomlig framgång. Han var Granskare, Skald, Biograph, Moralist, Språkkunnig. Han utarbetade, utan biträde och utan understöd, inom få år en sam öfver sit modersmål et Lexicon, som i vårde öfvertråffade hela Academiens mångåriga arbete i Frankrike och Italien. Han gaf sjelf sit språk en styrka och en uphöjning, som det för honom icke ågt. Men ehuru original och märkelig han ån var som Autor, var han det ånnu mera som människa. Hans omdömen, hans omgånge, hans sällskaps-ton, hans qvickhet, sjelfva hans kropp, hans seder och vanor, alt var, om icke just vårdt at framställas til mönster, åtminstone i sit slag aldeles honom *eget*.

Bland de flere Biographer D:r Johnson inom sit Fädernesland funnit, förtjenar *Murphy* i synnerhet upmärksamhet för sin sanna, skarpfinniga, filosofiska characteristik; *Boswell* för utförligheten af sina underrättelser. Denne senare, som lefvat i et mångårigt förtroligt umgånge med Johnson och hans vänner, hade redan vid början af sin bekantskap fattat det beslut, at en gång skriva sin vāns lefverne, som han efter naturens ordning kunde hoppās at öfverleva. Han hade derföre hållit en ordentlig Dagbok öf-

ver alt som rörde Johnson; hans samtalskrifter och företag. Denna dagbok har han til större delen införlifvat med sin Biographie, som derigenom blifvit ganska vidlyftig (två starka Band i Quart), men ock trogen och pålitelig. Icke heller har hans varma vänskap och entusiastiska vördnad för Johnson förlädd honom at undångömma hans fel och förklåda sanningen. Ofta åberopas trovärdiga lefvande mans vittnesbörd och verkliga acter. De underrättelser detta större Verk, och flera Ströfkrifter meddela, torde, i en naturlig ordning sammanställda, kasta tillräckligt ljus öfver denne märkvärdige mans lefnad, skrifter och tänkesätt.

Samuel Johnson var född i Lichtfield d. 18 Sept. 1709. Hans Far var då Bokhandlare, och en ansedd man. I sin barn-dom var Johnson sjuklig och besvärad af skrophler, hvilka förstälde hans anletsdrag och skadade hans ena öga. Redan tidigt visste sig hos honom spår til det ömtåliga begär efter frihet och oberoende, och det oroliga lynne, som han aldrig öfvervann. Hans upfostran var ingen ting mindre än philanthropisk. Hans förste Lärare, Hunter, var en ovanligt strång man; men hade en tålrig och erkänksam lärjunge. Då man frågade Johnson, huru han inhämtat sin gran-

grundeliga kunskap i Latinen, svarade han: "Min lärromästare piskade mig dugtigt, annars hade jag ingen ting lärt". Hans minne var ovanligt starkt; hans lynne allvarsamt. Han tog aldrig del i sina kamraters lekar; blott om vintern lät han dem draga eller köra sig på isen, men utan att visa dem samma tjänst tillbaka. Hans naturliga maklighet besegrades blott af hans årelyfnad. Men hans högmod hade alltid något ådelt. Han bröstade sig ej, han gick ej på tå; men han bugade sig icke. Öfverläghenheten af hans Snille märktes och erkändes snart; och när fråga var om att inhämta kunskaper, att forska och efterföka, var hans nit outröttligt. I sitt femtonde år kom han till Skolan i Stourbridge, men tillbragte där blott ett år, hvarefter han åter förblef tvänne år i sin Faders hus, och läste där mycket men ganska desultoriskt. Poëter voro, ifrån hans första ungdom, hans käraste läsning, men sållan läste han ett poëm till slut. Han ägde en aldeles egen talang, att straxt upptäcka det verkligt brukbara i en bok, utan att göra sig möda att läsa hela boken. 1728 följde han en välmående ungdom till Universitetet i Oxford. Där studerade han i synnerhet Grekiska. Man såg honom ofta sitta vid Collegii dörr, med armarna och benen i kors, omgifven af en

mångd Studenter, som han roade med sina infällen. Hans Fars torftiga omständigheter nödgade honom at lemna Academien, innan han ännu hunnit til någon Academisk värdighet. Först 1755, då han redan stadgat sin namnkunnighet med sin Rambler och flere arbeten, då hans Dictionaire redan var färdig at utgifvas och sedan han året förut åter besökt Oxford och i de därvarande Bibliotheker anstält lärda undersökningar, fände man honom derifrån et Magister-Diplom. 1765, erhöll han af Universitetet i Dublin värdigheten af Juris Doctor, och 1773 på Lord Norths recommendation, samma värdighet af Universitetet i Oxford.

Torftighet nödgade honom redan 1731 at öfvergifva Oxford, och at antaga en Skolmåstarefysla på en ort, dit han måste vandra til fots. Vid denna mödosamma beställning uthårdade han likväl ej länge: han tillbragte någon tid hos en vän i Birmingham, hvarest han öfversatte Lobos Resa til Abyssinien. I företalet dertil visar sig redan hans stil i sin fulla kraft, ehuru ej i den regelbundna jämnhet, som han med tiden genom öfning förvärfvade.

I sina tidiga förbindelser med det tåcka könet var han ostadig; men denna flygtighet i tycke förändrade ej hans moraliska grundsatser och hans strånghet i seder. I sit 25:te år

är gifte han sig med en Enka, som var en gång til så gammal, som han. Han inrätade en Upfostrings-anstalt för unga Vettenskapsidkare; men denna plan, som ingen understödde, förföll. Ånteligen 1737 begaf han sig i Garricks fällskap til London, för at där försöka hvad lycka hans tragedie Irene skulle göra. I Hufvudstaden nödgades han lefva ganska inskränkt och med den strångaste hushållning. Den olycklige Skalden Savage, hvars lefnad och öden Johnson sedan så förträffligt afskildrat, var vid denna tid hans vän och dagliga fällskap. Denne annars utsväfvande och orolige man var genom sina stora talanger, sin verldskänedom, sit umgänge med den tidens största Statsmän och qvickaste hufvuden, i många affeenden behaglig för Johnson. Gemensamt betryck förenade dem ännu närmare. Ofta voro de i så behöfvande omständigheter, at de ej kunde betala et nattqvarter, utan måste tillsammans spatsera gata up och ned, ända til dagbräckningen. "Rock eller Republik!" det har ofta varit fattiga Auctors valspråk: också brukade Johnson berätta, at han och Savage tillsammans hela nätterna, utan tak öfver hufvudet, spatserat omkring St James Place, declamerat emot Ministrar, och stadgat sig inbördes i föresatsen, at beständigt bistå sit Fädernesland, som ägta patrioter.

ter. Allmänheten, orättvis mot Auctorerna, begår ofta af dem öfvermånskliga upoffringar. Hon fordrar af dem et så rent nit för uplysningen, en så oblandad kärlek til det fanna och rätta, at hon aldrig utan o-vilja och åtlöje, uptäcker hos dem några spår af den mänskliga svaghet, som hon dagligen förlåter alla andra, och dagligen tillåter sig sjelf. Orättvisa, föragt, betryck och lidande, huru skulle de ej göra intryck på Sinnen, hos hvilka naturen nedlagt den finaste, den retligaste känslighet? Skulle ej det goda eller det kallfinniga bemötande en ung Författare röner vid första inträdet på sin bana, modifiera eller omskapa ännu ej stadgade begrepp, verka på hans tänkesätt, hans omdömen och förhållande? Och, om så är, hvilken varning för Nationerna och deras ledare! Eller hvarföre öfverlemna åt ovädrens och stormarnas våldsamhet, åt en vild och obrukad jordmåns förfäring, den nyttiga planta som så lätt kan vanartas? Hvarföre ej vårda och updraga henne til en ådel fruktbarhet för sig och kommande tider?

Johnson, sedan 1737 flyttad til London, lemnades åt sit öde och sina natursgåfvors egna öfverlägsenhet. Korrt derpå förde han äfven sin Fru til Hufvudstaden. Ofta nödgades han gömma sig i en källare
vid

vid Moorfields, för at undgå sina Borgenärers efterspaningar, och gäldstugan. Directeuren vid Drury-Lane antog ej hans Irene, och den upfördes först 1749, då hans vän Garrick fått Theater-Directionen. Imedlertid lade Johnson handen vid en mängd andra litteraira arbeten, och, ehuru han äfven tilbragte en stor del af sin manliga ålder i torftighet eller åtminstone i yttersta inkränkning, växte dock med hans auctorliga namn, hans vålmåga årligen, och han tilbragte de senare åren af sin lefnad i et välstånd, som är förtjenstens tilbörliga, men fallsynta lön.

1738 började han skriva för Gentleman's Magazine. Artikeln *Parlaments-debatter* redigerade han til större delen ur sit hufvud, ty han visste ofta föga mer om Talarena, än deras namn och til hvilket partie de hörde. Dessa ofta Demostheniska Tal för och emot de viktigaste frågor i Parlamentet, höllos länge i landsorterna för ågta, och utgäfvos under verkliga Parlaments-Ledamöters namn, som ofta derigenom vunno en namnkunnighet, hvilken de ej rådde för. Sjelfva det berömda Talet af Pitt, (sedan Lord Chatham) som han skall hafva hållit då man förebrådde honom hans ungdom, var Johnsons arbete, och hade aldrig utgått af

af Pitts mun *). — Vid denna samma tid utgaf han sin Satir *London*, hvaraf inom första veckan en ny upplaga måste göras. Detta arbete var Pope så oväntadt, och förekom honom så förträffligt, at han gaf sig yttersta möda at upptäcka Författaren, och, innan han ännu gjort hans personliga bekantskap, recommenderade honom hos Gr. Gower, som sökte utverka en grad för honom vid Universitetet i Dublin. Men detta bemödande lyckades lika litet, som D. Adams i Oxford.

Åtskilliga gånger hade Johnson goda utfigter om en säker befordran, men de försvunno lika snart. Han hade ämnat bli Jurist och Advocat, och ågde en erkänd och bevist skicklighet dertil: men efter Lagarna fordrades en Academisk grad af Juris Doctor, och dertil fattades honom både penningar och mågtiga gynnare. Under fortgången af hans lefnad, och sedan han 1756 besörgt en ny upplaga af Brownes Christian Morals jämte Författarens lefverne, erböd man honom en indrägtig Prästlågenhet (a living), men han kunde ej förmå sig at gå in i Andeliga Ståndet. Derjämte var då redan hans auctorliga namn stadgadt, och i et land, som England, behöfdes icke mera. I sin ar-

*) Se Sturz Briefe im Jahre 1768. Br. 1.

arbetssamhet, i öfverlägsenheten af sit snille och sina kunskaper, ågde han redan full säkerhet om en icke blott tillräcklig, men öfverflödigt utkomst.

Ifrån 1738 til 1743 skref Johnson ej annat än några sköna Skaldestycken, korrta Afhandlingar och Biographier, för Gentleman's Magazine. 1744 utkom Savage's Lefverne. Johnson skref 48 tryckta sidor i octav, utan at resa sig af stället. 1745 utgaf han, jämte critiska anmärkningar öfver Tragedien Macbeth, utkastet til en ny upplaga af Shakespeare; och 1747 prospectus til sin Ordbok, för hvilken man bød honom 1575 Pund St. Denne Prospectus dedicerades til Lord Chesterfield, men uptogs af honom med en förunderlig kallsinnighet. Sju år derefter, då Johnsons rygtbarhet redan var bestätd, och hans arbete, som väckt hela Nationens väntan, och kunde lofva sig dess bifall, var nära sin fullbordan, smickrade samme Lord Chesterfield Författaren på det måst låga och föragtliga sätt, i hopp, at se sit namn förevidadt i en Dedication. Men han bedrog sig. Johnsons stolta och själfständiga själ undandrog sig et beskydd, som nu mera skulle förödmjukat honom. Det bref han i anledning deraf skref, är fullt af känsla och ädel stolt-
het, och borde vara lärorikt för våra egen-
nytt-

nyttiga vittra Beskyddare, som merendels uppskjuta sina vålgerningar emot Auctorerna, tils de fått full visshet, at til belöning derför, dela deras odödlighet. Se här et litet utdrag af detta bref, skrifvet 1754, icke långt för utgifvandet af Dictionairen: "Sju år, "Mylord, hafva nu förflutit, sedan jag "våntade i Edra förmak, eller afvistes från "Er dörr: under hvilken tid jag har drifvit "mit arbete genom svårigheter, öfver hvilka "det nu ej lönar mödan at beklaga sig, "och har sluteligen bragt det til punkten "af at kunna utgifvas, utan et enda steg til "bitråde, et enda ord til upmuntran, eller "et enda småleende af de storas gunst. Et "sådant bemötande våntade jag icke, ty jag "har ej varit van vid beskyddare — Är det "en beskyddare, Mylord, som obekymrad "ser en man kämpa mot böljorna, och när "han har nått stranden, först öfverhopar "honom med hjelp? Den upmärksamhet, "Ni har behagat fåsta på mina arbeten, hade, i god tid lemnad, varit benågen och "smickrande; men ert beskydd har blifvit "upskjutet, tils jag är kallfinnig, och ej "kan njuta det, tils jag är ensam och ej "kan meddela det, tils jag är känd och ej "behöfver det. Jag hoppas man skall ej anse det som en mycket cynisk stråfhet, at "ej erkänna några förbindelser, där ingen
"vål-

”vålgerning blifvit emottagen, och ej tillå-
 ”ta at Allmänheten tror mig stå i skuld hos
 ”en beskyddare för det, som Förfynen satt
 ”mig i tillstånd at sjelf göra för mig”.

Under den tid Johnson hufvudsakligen
 sysselsatte sig med sit stora verk, utgaf han
 likvål derjämte åtskilliga smärre Skrifter,
 Skaldestycken, Biographier m. m. 1748
 skref han *The Vision of Theodore the Her-
 mit*, som han sjelf satte främst bland sina
 Skrifter. 1749 utkom *Satiren Vanity of
 human wishes*, och samma år upförde Gar-
 rick hans *Irene*, som emottogs af Publiken
 med mycken kallförsinnighet. Imidlertid be-
 kom han derföre tre recetter, och 100 P.
 St. af Förläggaren til Manuscriptet. 1750
 började han *the Rambler*, som ifrån Mars
 månad detta år, til samma tid 1752, ut-
 kom tvånne gånger i veckan. Detta arbe-
 te, emottogs i början med föga bifall, men
 har sedan hunnit til många uplagor. 1753
 tog ock Johnson del i *the Adventurer*, som
 Doctor Hawkesworth utgaf. Cheynes och
 Edward Cave's lefverne författades äfven
 omkring denna tid.

Ibland Johnsons Skrifter kan hans be-
 römda Dictionaire anses som ét underverk
 af lärd möda och förgfällighet. Hans o-
 vanliga minne, hans fina och säkra urskilj-
 ning, hans vidsträckt belåsenhet, hans för-

underliga lätthet at arbeta, kunna endast förklara, huru et sådant arbete inom 8 år blifvit författadt af en ensam man, som derjämte delade sin tid åt en mängd olika litteraira förrättningar. I öfrigt vore det at önska, at män, som arbeta för språken, och som svårligen någonsin låra förena alla de särskilda natursgåfvor, som bestämde Johnsons skicklighet dertil, åtminstone ville studera hans arbetsfätt och söka likna hans method. Man kan ej möjligen lägga band på språken genom Lexica, och om man kunde det, vore detta tvång så skadeligt och förhatligt, at alle gode Författare med skäl borde nitålska deremot. Språkens rikedom växer med begreppens; och en Nation, som går til sin odling, skall småningom i sit språk intrycka spåren af sin stigande förädling. Må man därför ihogkomma at Lexica äro åmnade ej at hindra språkens tilväxt, men at förekomma deras vanartande; ej at inskränka språken, men at rikta dem; ej at utestänga nya tilgångar, men at förvara och vårda dem man redan äger, hvilka annars kunde lätt förloras. Källorna til språkens rikedom äro umgänget eller Auctorerna. Hos en Nation, där umgängesvettet är särdeles odladt och lefvande, där det i stora Hufvudstäder förvärfvar både en såkrare ton och en bestämmdare riktning:

ning: blir det ock derifrån som språken hämta sin förnämsta både odling och rike-
 dom. Så skall man nästan finna alla det
 Fransyska språkets förändringar beredda af
 en enda stor kraft: umgångestonen i Paris.
 Hos en Nation åter, där umgånget är me-
 ra kallt, eller i stora hufvudstäder ej har
 tillfälle at förvärfva och befåsta en viss *ton*;
 öfverlemnas ock språket nästan ensamt at
 Auctorernas odling. Så har det händt med
 Tyskan och Svenskan. I alla språk skall
 man likväl igenkänna Auctorernas stora in-
 flytande. Det är i deras skrifter, som språk-
 ets fanna och brukbara skatter förvaras,
 och det tilhör Lexicographen at där uplöka
 dem. Detta är Johnsons förnämsta förtjenst.
 De exempel han anför af sit lands godkända
 Auctorer äro förträffligt valda och ganska
 uplyfande: både öfver ordens bemärkelser,
 och deras behöriga bruk. Nicolai hade sam-
 ma plan för Tyska språket, och åmnade
 dertil förena et sällskap af vid pås 20 lär-
 da, som på et halft seculum borde samla
 och bereda hvad Johnson ensam fullbordat
 inom några år *).

De arbeten, som sedan utgifvandet af
 Dictionairen i synnerhet fysfelfatte Johnson
 äro: *The Idler*, börjad i April 1758 och

D 2

fort-

*) Se *Nicolais* Brefväxling med *Lessing* i *Les-
 sings Sämtliche Schriften* B, XXVII. p. 228.

fortfatt til samma tid 1760. Hvarje Lördag utkom en nummer, och alla 103 nummerna, utom 12, äro af Johnsons egen hand. Många blad kostade honom icke mer än en half timmas arbete. *Raselas, Prince of Abyssinia*, skrifven 1759. Derpå användes endast aftonstunderna, och inom en vecka var denna förträffliga Roman färdig. Johnson skref den för at kunna betala begravningskostnaden efter sin mor, och några småskulder. Han fick derföre 100 P. St. och för andra uplagan 25 Pund. Åtskilliga smärre Afhandlingar och Critiker, införde i *The Universal Visitor*, *London Chronicle* och *Critical Review* — En mängd dedicationer, Prologer och företal til ganska skiljagtiga skrifter. Johnson var alltid färdig at bistå sina Vänner, och äfven obekanta, med goda råd och anvisningar, ofta med sin egna personliga åtgärd. Han genomfåg och granskade deras Skrifter, uphjelpte och förbättrade deras Dedicationer, och skref dem ofta sjelf på deras vågnar. Aldrig har någon Auctor öfvertråffat honom i detta slags sammanfattning. Han var för högmodig at dedicera i sit eget namn, men för andra har han skrifvit et stort antal dedicationer. Lika mycket, hvarom boken handlade, blott den ej sårade Religion och goda Seder. Han skref en gång en dedi-

cation til Hertigen af York framför en Samling af Musikalier. Dedicationerne framför Kennedy's Complete System of astronomical Chronology; Hode's Tasso; Gwin's London and Westminster improved; Adams Treatise on the Globes m. fl. åro alla af Johnson. Äfven få företalen til Rolts Dictionary of Trade and Commerce, och Baretts Lexicon; Inledningen til The world displayed, som Newbery utgaf; Målarens adress til Kon. Georg III vid hans upstiggande på thronen; Prologen til Goldsmith's goodnatured man och Kelly's word to the wife; o. f. v. — Et par politiska pamphlets utgaf han åren 1770 och 1771; och 1777 företog han sit sista stora Verk: Engelska Skalders lefvernesbeskrifning. Anledningen dertil gaf den plan, som Bokhandlarne i London upgjorde emot Bells förfalskade upplaga af Engelska Skalder. En ny förträfflig upplaga deraf i 60 Band företogs, och Johnson anmodades at skriva en critisk biographie framför hvarje Skalds arbeten. Dessa biographier samlades sedan i et enda verk, som ganska många gånger blifvit uplagdt och länge skall göra Engelska litteraturens åra. — En upplaga af Shakespeares works var förut besörjd af Johnson. Den lofvades redan 1756, men utkom först 1765, och tycktes ej upfylla kritikens fordringar och

allmänhetens väntan, som så länge varit spänd. Sturz berättar at han under sit samtal med Johnson glömde sig, och frågade hvilken uplaga af Shakespeare Johnson höll för den bästa. "Ack, svarade han småleende, det kan man kalla en olycklig fråga". (T'is what you call an unlucky question).

Utom dessa verkligen utgifna och fullbordade arbeten hade Johnson utkastat planen til en mängd andra, t. ex. en Historia om Critiken från Aristoteles til vår tid; Philosophernas Biographier; en Samling af ordspråk i olika Språk; Anmärkningar öfver Engelska Språket; en uplaga af Claudianus; Editioner af Oldhams, Roscommons, Chaucers Skaldestycken; Öfversättning ar af Herodianus; Aristotelis Rhetorica; Machiavells Florentinska Historia; en Poëtisk Ordbok öfver Engelska Språket o. s. v. Johnson's samlade Skrifter utgäfvos först 1786 af Sir John Hawkins i 12 Band 8:o.

Onekligen intager D:r Johnson et högt rum ibland de yppersta Auctorer England kan upvifa. Hans Skaldestycken, särdeles hans Satirer, utmärka sig för styrka och liflighet; London och The Vanity of human wishes, imiterad efter Juvenalis 10:de Satir, förtjente fullkomligen det stora bifall hvarmed de emottogos. Tragedien *Irene*, ehuru ej krönt med Allmänhetens läf och handklapp-

klappningar, ehuru nu mera ej upford och snart forgaten, beholler dock sit varde for den lasande kannaren, som i synnerhet maste beundra skonheten af de langre tal dar inforas, en skonhet som pa skadeplatsen fa ofta forloras. — Romanen *Rasfelas* ar, oagtadt stilens fortrafflighet, kall som alla politiska Romaner. Dess moraliska andamal ar at visa, at lyckan ej ar bunden vid nagot stand, nagon alder och belagenhet, och at man nodvandigt maste odla sit forstand och sit hjerta, for at njuta nagra glada stunder i lifvet. Har glanser ingen rik och lekande inbildning som i *Candide*; men man rojer latt en Sanningsalskares sakra uptackter och djupa blickar i manniskohjertat. Det ar en trogen spegel af manniskolifvet, af det manskliga lidandet och den manskliga svagheten: men den vacker ingen fortviflan ofver vara krafters ringhet, ingen bitter klagan mot Forsynen. *Candide* fornajer och forgiftar Sinnet; *Rasfelas* ror oss och gor oss til foremal for vart egna medlidande. — I Johnsons moraliska Veckoskrifter, hvaribland *the Rambler* ar den yppersta, finner man nastan allt forenadt, som af de gamle blifvit gjordt for sedolaran, men alltid moderniseradt, forbattradt och lampadt pa tiden. Hans skarpa blick var, efter en opartisk Engelsk kannares omdome, alltid fardig

dig "to catch the manners living as the ri-
 "se". Och få dårskaper eller orimligheter
 hafva mågtat gömma sig undan hans vak-
 samms upmärksamhet. Ehuru mycket John-
 son beundrade Addison, som han kallade en
 Raphael i det afhandlande skrifsättet, och som
 Essayist; arbetade han likväl sjelf i samma
 slag med et helt olika manér. Johnsons stil
 har icke Addisons lätta, naturliga, ofökta
 behag; sjelfva hans elegance förräder någon
 möda; hans tankars gång och iklådning for-
 drar en mera spänd eftertanka hos Läsaren.
 "Rambler har icke samma mångfaldighet,
 "samma allmänna interesse som Spectator:
 "man låser med nöje färskilta blad, men ic-
 "ke gerna många efter hvarandra". Jag tror
 at Läsaren i detta omdöme skall förena sig
 med Eschenburg (Se hans Beyspielsammlung
 zur Theorie und Litteratur der schönen Wis-
 senschaften. 8:r B. 1 Abth. p. 400) —
 Oagtdadt det stora antal af förträffliga Bio-
 grapher, som Engelska Nationen mera än
 någon annan kan upvisa, är dock D:r John-
 sons företråde ibland dem aldeles icke stri-
 digt. Det är ock detta slags sammanfätt-
 ning, som han framför alla andra synes
 hafva älskat. Redan hans första litteraira
 försök bevisa det. Richard Savages lefver-
 ne, som sedan följdes af en mängd dylika
 arbeten, förvärfvade honom tidigt denna å-
 ra.

ra. Hans Critiska Biographier öfver Englands Skalder, hafva tilräckligen befäst den. Critiken synes deri hafva ännu större del än Historien; och för smakens Vänner och den uplyste kännaren vinna de sit förnämligaste värde genom sina omdömen öfver Engelska Skaldestyckens poetiska värde, en grundlig pröfning af deras brister och skönheter, och icke blott en mogen granikning af särskilda verk, utan äfven många skarpfinniga allmänne betraktelser och anmärkningar. När härtil lägges det lefvande intresse som Författaren förstått at lägga i dessa biographier, hans styrka i tankar och uttryck, hans prydliga nästan altför correcta stil; är det lätt at förklara det stora bifall dessa biographier mött. De äro ganska olika til längd och innehåll. Johnson sjelf talade ej gerna om den samling, för hvilken dessa Lefvernesbeskrifningar egenteligen författades. Den företogs ej under hans Direction, utan han måste lemna sit arbete öfver hvar och en Skald i den ordning förläggarne behagade. Boswell frågade honom en gång om han på deras begäran skulle åtaga sig en dylik möda med hvad klåpare som helst de behagade utgifva. Ja, svarade Johnson, men jag skall ock ärligen säga at det var en klåpare.

Emot Johnsons stil har man med skål anmärkt, at den är för konstlad; han cirklar sina perioder med för mycken omsorg; ålskar antittheser och prydnader; och, ehuru det verkligen i hans stil är tankans inre rikhaltighet, som fyller och spänner uttrycket, synas de dock ofta vara öfverspända, ända til gränsen af svulstighet — och låsaren tröttnar. Man har ock med skål förebrått honom hans latinismer, men af denna förebräelse gjorde han sig sjelf nästan åra. Han påstod alfvarsamt under samtalet med Sturz, at hvart och et lefvande språk måste rätt slafviskt bilda sig efter et gammalt, om de nyares skrifter skulle hinna til Efterverlden. Man skall desto mer förundra sig öfver förträffligheten af hans breffstil, som röjde inga latinismer, inga antittheser, intet tvång, ingen möda — äfven är Johnson likafom Corneille, et bevis derpå, at en konstlad och, som det synes, med mycken möda arbetad stil, ofta kostar mindre tid och sorgfällighet, än den naturliga och låtta stilen. Aldrig har någon arbetat med mera lätthet än Doctor Johnson. Hans afhandlingar kostade honom nästan intet besvär. Många Numror af Rambler och Idler skref han i största hast, och sånde dem genast på trycket utan at en gång genomläsa dem. Ofta författade han inom några ögon-

gonblick de skönaste verser. Garrick uplåste en gång för honom en Grafskrift författad af en D:r Wilkes öfver den skicklige Musicus Philips. Johnson, som ej var nöjd dermed, hade inom några ögnablick följande rader färdiga:

Philips whose touch harmonious could remove
 The pangs of guilty power or hapless love;
 Rest here distress'd by poverty no more,
 Here find that calm thou gavest so oft before:
 Sleep undisturb'd within this peaceful shrine,
 Till angels wake thee, with a note like thine!

Denna ovanliga arbetslätthet gjorde icke allenast D:r Johnson skicklig, at författa det stora antal skrifter, som utgått under hans namn, utan gynnade äfven hans tjenstfärdighet mot andra, hvilka han tjente både med råd, granskning och rättelser, och åt hvilkas mindre stadgade åra han ofta utan misnöje gjorde et offer af åtskilliga smärre skrifter, som verkligen tilhörde honom. Det roade honom, til exempel, at i den kostbara uplagan af L. Chesterfields Blandade Verk finna tvänne tal, som Johnson skrifvit, och hvaröfver de artige Recensenterne, i tanke at smickra Lord Chesterfield, fällt det omdöme, at det ena vore helt Demostheniskt, det andra helt Ciceronianiskt.

John-

Johnfon hade et förunderligen lyckligt minne. Han glömde aldrig hvad han en gång hört eller läst; och kunde bokstafligen uprepa ånda til 20 rader, och deröfver, sedan man en gång upläst dem för honom. — Han förenade, hvad man sällan finner förenadt, en stark och lågande inbildning med en sårer och fast urskiljning. Han hade samlat et omäteligt förråd af lärda kunskaper, men ej upställt dem i en nog methodisk ordning. Han var mer en lård man, ån en grundelig Vetenskapsman. I Latinska Språket var han måstare; hans kannedom åter af Grekiskan, ansågs för, hvad den kanhända var, mera allmän och ytlig, ån djup och grundlig. I Physiken var han ej särdeles bevandrad, hans flesta begrepp deri voro falska och förvirrade. Han låtsade föragta Historien, men så vidsträckt var hans belåsenhet och så lyckligt hans minne, at han ganska sällan, vare sig i åldre eller nyare Historien, förrådde något litet misstag. I Politiken var han en så stel anhängare af et enda partie, at han nästan med upfat tyckes hafva tillutit sina ögon för sanningen. Långt ifrån at deri önska och söka uplysning, fatte han sig af alla krafter deremot. Också i Theologien voro hans forskningar ganska inskränkta. Han kände noga de allmänna bevisen för Christendomen,

men, men synes ej hafva låst Bibeln med någon kritisk blick, eller mycket bekymrat sig om mörka ställens förklaring. Hans maxime var: The proper study of mankind is man: ockfå år i Moraliske vetenskaperna hans styrka bäst afgjord och bevist. Han hade tidigt vant sig at skriva korrt och kraftigt, och at välja det lifligaste och egentligaste uttryck. Med stora krafter förerade han et brinnande begär at utmärka sig: deraf hände, at han ofta, äfven vid småfaker, använde stora medel, och handterade dem med hela öfverlägsenheten af sin skicklighet och sina stora talanger. Goldsmith talade en gång med sina Vänner Reynolds och Johnson öfver konsten at i fabeln iagttaga den oumbårliga simpla tonen, och låta hvarje djur förblifva vid sin caractere och et deremot svarande språk. Med en honom aldeles egen naivité började han framställa exemplet af fabeln om de små fiskarna, som fågo foglarna svåfva öfver sig i luften, afundades på dem, och både Jupiter at förvandlas til foglar. Här, sade Goldsmith, ligger konsten i at låta de små fiskarna tala fullkomligt som små fiskar. Han märkte at Johnson skrattade åt dessa comiska betragteller. "Skratta icke, ropade han, saken är ej så lätt, som ni inbillar er. Försök blott at införa små fiskar ta-

lan-

lande: jag spår, at de skola tala som hvalfiskar”.

I sjelfva sit umgänge aflade Johnson aldrig en viss stelhet och högtidlighet; han påstode en slags vikt på alt hvad han sade, cirklade sina perioder, och talade nästan i theater-ton. Hans upfostran och inskränkta lefnadsfätt i sin ungdom, contrasterade märkeligt med det smicker och den underdånighet, hvarmed hans domslut sedan uptogos eller afbidades; Johnson var människa, och åt människan förtror man alldrig utan fara en despotisk och oinskränkt magt. Så blef Johnson med det bästa hjerta och mycken odling i förståndet, en Tyrann i umgånget; som allestädes tog högsta ordet, tilvållade sig högsta domsrättigheten, och tucktade dem, som vådjade derifrån, icke med giffel, men med Skorpioner. Goldsmith, som ålskade Johnson men hatade all sjelftagen myndighet, förebrådde ofta sina vänner at de med sin underdånighet gjorde det til monarchie, som borde vara republik. Han characteriserade Johnsons fätt at strida med följande bild: ”Det duger ej at argumentera och inlåta sig i strid med Johnson. Om hans pistol klickar, slår han er til marcken med kolfven.” J alla vittra samqväm, i alla literaira klubbar regerade J. oinskränkt. Han hade sjelf stiftat en sådan i Ivylane 1748,
och

och 1764 inrättades en af Sir Jos. Reynolds, där ockfå Johnson var en hufvudperson. Då man undantager Religionens och Sedolårans afgjorda Sanningar, gifves det knapt något ämne, öfver hvilket han ej disputerat, någon sats som han ej artingen försvarat eller bestridt, ofta ömsom båda delarne. Äfven deri, likasom i mycket annat, hade han en fårdeles likhet med Lessing, at han gerna motsfode hvar och en tanka, som framställes med en viss värma och tilförsigt: och detta begär förledde honom ofta til contradictioner och uppenbara motsägelsor. Yttrade man, med en ton af öfvertygelse, en sats, den man ansåg för afgjord; var man viss at Johnson hade en vederläggning deraf til hands. Fälde man et omdöme af bifall eller misnöje, beundrade man något ställe hos en Skald eller annan Auctor, var J. fällan af samma tanke. Man upläste til ex. i et sällskap en Tragedie, hvori denna vers förekom:

Who rules o'er freemen should himself be free.
Sjelf bör den vara fri, som fria män regerar.

Denna rad beundrades mycket; Johnson ensam förkastade den. Tanken, sade han, är ej fannare än om Poëten hade sagt:

Who drives fat oxen, should himself be fat.
Sjelf bör den vara fet, som feta oxar drifver.

Om-

Omdömet saknar ej sin grund; men det fål-
des af en man, som själf ålskade antithefer
och det lysande i stilen, kanske någon gång
på själfva sanningens bekostnad.

Detta begår at med ovanligheten af sina
tankar och omdömen lysa i umgänget, un-
derhållet af talrika beundrars smicker och
bifall, torde til en del hafva föranledt de
besynnerliga meningar Johnson öfver många
ämnen yttrade. Man röjer dem ockfå min-
dre i hans skrifter. Men i umgänget lem-
nade han fri fart åt denna sin böjelse för
det besynnerliga. Boswell har samlat och
förvarat en mängd meningar och omdömen,
som Johnson fällt under samtal med honom
eller andra. Sjelfva fåttet, hvarpå de fram-
ställdes, gaf dem interesse. — En god Hi-
storieskrifvares förtjenster värderades ej högt
af Johnson. "En Historieskrifvare, sade han,
behöfver inga stora förmögenheter, ty vid
den historiska sammanfattningen hvila just
månskliga själens ådlaste krafter. Facta har
han redan färdiga och til hands: han kan
således umbära uppfinningsgäfva. Inbildning
behöfver han ej mer, än som ungefär for-
dras för de lägre skaldeflagen. Någon skarp-
finnighet, noggranhet och föreställningsgäf-
va, jämte tillräcklig arbetsamhet; mera be-
höfs ej för at bilda en god Historieskrifva-
re". Och likväl lär erfarenheten, at det
gif-

gifvas flere gode Skalder, ån gode Historie-
 skrifvare. — Om Actörer talade han alltid
 med bitterhet och föragt. Hans fördom e-
 mot detta stånd yttrade han redan i Sava-
 ges lefverne. Kanske låg orsaken dertil i
 den kallfinnighet, hvarmed hans Tragedie
 emottogs först af Theater-Directionen, och
 sedan af Publiken; kanske åfven i sjelfva
 Garricks glånsande lycka; Garricks, som John-
 son updragit, som med honom och med få-
 ga bättre utfigter kommit til London, och
 hvars talanger han satte långt under sina
 egna. Ehuru stora ån Garricks förtjenster
 voro i hans konst, var dock hans belöning
 derföre så utom all jämförelse stor emot
 den, som åfven de lyckligaste Litteratörer
 skörda, at man bör förlåta Johnson hans
 förtrytelse, som i vårt kåra Fådernesland
 kunde synas ånnu mera naturlig och billig.
 Imedlertid gick J. åfven håri til ytterlig-
 het, och försummade alldrig något tilfålle
 at efter sin förmåga förödmjuka Actörerna.
 Han log hjerteligen åt de Enthusiaster, som
 påstodo, at de trodde sig verkligen på Sce-
 nen vara de personer, som de dår förestål-
 de. "Om Garrick, sade han, verkligen tror
 "sig vara det misfostret Rickard 3, så för-
 "tjenar han at hångas så ofta han spelar ho-
 "nom". En afton efter Spectaclets slut,
 träffade J. Garrick och Giffard, och före-

brådde den förre med bitterhet några accenter, som han falskt applicerat under sit Spel. Han påstod, at Comedianterne under vildheten af sin action, aldeles försummade accent och eftertryck. Garrick och Giffard, stötte öfver hans Sarcasmer, sökte vederläggga honom; men Johnson gaf dem til prof ottonde budet, "Du skall icke bära falskt vittnesbörd emot Din nästa" at declamera, och båda mistogo sig om accenten, som här ligger på *icke* och på *falskt vittnesbörd*. Johnson hade en hjertlig glädje öfver sin triumph. Mätte imedlertid icke våre Actörer, hvilkas styrka i accentuationen är bekant, trösta sig med Garricks exempel! — Johnson hade ock fårskilta nu mera urmodiga tankar om barnauffostran. Vi ha nämmt hans tacksamhet emot en hård och sträng lärare. I öfrigt trodde han det vara lika mycket, hvad ordning man iagttog vid barnundervisningen. Den liknelse han nyttjade til bevis är mera expresiv än sin. "Det är, sade han, af lika liten vigt, hvad man först lär barnen, som hvilken fot man först sticker i byxorna. Så länge man står och öfverlägger derom, bli byxorna tomta. Under det den ena besinnar sig, hvilketdera af två ting han först skall lära sit barn, har en annans redan lärt båda delarna". — I de sköna konsterna var hans smak ganska osäker

ker och rå. Han yttrade ofta föragt för Bildthuggarekonsten. "Målaren, sade han, använder åtminstone en möda, som någorlunda svarar mot dess verkan: men man får hacka et halft år på et marmorblock för at i sten verkställa något, som ser mänskligt ut. Bildthuggarekonsten hämtar sitt värde från sin svårighet. Man skulle ej värdera det skönaste hufvud, utskuret i en morot". — Den imitativa harmoniens möjlighet i den nyare Skaldekonsten nekade han aldeles; men talade med enthousiasm om latinska versars skönhet. Han påstod at intet enda nyare språk kunde upvisa en så melodisk rad som Virgili:

Formosam resenare doces Amarillida filvas.

Ossians authenticité ville Johnson aldrig medgifva; han frändömde dessa Skaldestycken til och med alt poetiskt värde. Då Dr Blair frågade honom om han trodde, at någon man i nyare tider kunnat skriva sådana poësier, svarade han: "Å helt visst, mer än en man, mer än en qvinna, mer än et barn". Macpherson, Ossians utgifvare är en Skotte och kanske låg grunden til detta vidriga omdöme i Johnsons hat til Skottarna, en af hans största fördommar hvilken han aldrig aflade. Han gick deri så långt, at han satte Goldsmith, som Historieskrifvare,

öfver Robertson; och då Sturz förundrade sig öfver at Priestley anklagar Hume för gallicismer, inföll Johnson med håftighet: "och jag anklagar honom för det hela hans Historia är en Gallicism". Hans hat til Skottarna fökte sig luft vid alla tillfällen, til och med i hans Dictionaire. Man igenkänner det i definitionen på Hafre: Et slags fåd, som i England vanligen gifves åt Hästar, men i Skottland föder Folket (Oats, a grain, which in England generally is given to horses, but in Scotland supports the people).

I allmänhet voro Dr: Johnsons oindömen om Författare, som förvärfvat et slags namn, merändels strånga ånda intil orättvisa. Hans yttrande om J. J. Rousseau kan ej höras utan förtrytelse. Han ansåg honom för en af de värsta människor, vård at jagas ur mänskliga sammanlesnaden, och sade at han med nöje skulle se honom transporterat, och arbeta i colonierna. Imedlertid vid jämförelse emellan Rousseau och Monboddo, som ockfå satte människans naturliga tilstånd öfver hennes civiliserade, gaf Johnson Rousseau företrädet. "En man, sade han, som talar nonsens så vål som Rousseau, måste likväl förstå at han talar nonsens. Jag är rädd at Monboddo icke förstår det". — Öfver den store Konungen i Preus-

i Preussen såsom Auctor dömde han ej heller gynnsamt. Man anförde i et sällskap at Fredric II brukade berömma sig öfver tre ting, at vara hjelte, musicus och Auctor. "Det är något förnycket för en man, ropade Johnson. Hvad honom som Auctor angår, har jag ej låst hans poësi, men hans prose är lappri. Han skrifver just, som man skulle gissa at Voltaires lakéy, som varit hans renskrifvare, skulle kunna skrifva. Han har så mycken naturlig talang, som drängen altför vål kan hafva, och ungefår så mycken konst at ge stilen färgor, som han kunnat förvärfva under renskrifningen af sin Herres arbeten". Boswell berättade, under sit vistande på Ferney, denna anecdote för Voltaire för at försona honom med Johnson; och det lyckades så vål, at Voltaire (den tiden i elakt förstånd med Fredrik den store) ifrån at förut efter Engelska maneret hafva kallat Johnson "a superstitious dog" nu på en gång utropade: "An honest fellow". — I anledning af Bolingbrokes Verk, som efter hans död utgäfvos af Mallet, yttrade sig Johnson: "Bolingbroke var en skurk och en poltron. En skurk, som laddade et mordgevär emot moral och religion; en poltron, som sjelf ej hade mod at låssa skottet, utan testamenterade några styfver åt en Skottsk tiggare, för at låssa det efter

E 3

hans

hans död". — Goldsmith fatte han i första classen af Auctorer, som Skald, som Comicus, och som Historieskrifvare. Han lefde och umgicks mycket med honom, men påstod at Goldsmith ingen ting visste och at han svårligen kunde komma i något sällskap, där han icke vore den okunnigaste. Om man sökte och ålskade hans sällskap vore det just derföre, at människors fåfånga funne sig smickrad af at i umgånget se en man vara så mycket under sig, hvars auctoriga talanger vore så öfverlägsna. — Om Fielding sade Johnson uttryckligen: He was a blockhead! Han påstod at Richardson hade sagt, at om han ej visste hvem Fielding vore, skulle han efter hans skrifter taga honom för en stalldrång. I et enda bref af Richardson låge mer kändedom af människohjertat än i hela Tom Jones. — I omdömet om *Gray* var han lika strång och orättvis. "Han var, sade han, en dum stackare (a dull fellow); tung i sällskap, tung i sin skrifkammare, tung allestädes. Han var det endast på et nytt sätt, och det har narrat många at anse honom för stor. Han var en mechanisk poet". En ytterlig orättvisa, också om *Gray* aldrig skrifvit mer än sin Elegie öfver en Landkyrkogård. — Om Churchills poësier talade han med det obilligaste föragt. Boswell invände at han i

den

den faken ej vore opartisk, emedan Churchhill håftigt angripit honom. Men J. svarade: Han angrep mig ej förr än han hörde at jag föragtade hans verser; och hans anfall skall ej hindra mig at yttra min uprigtiga tanka. Jag kallade honom förr et dumhufvud (a blockhead) och så kallar jag honom ännu. Dock tilstår jag, at jag nu har litet bättre tanke om honom. Han har visat mer fruktbarhet, än jag väntade. Det är sannt, han är icke et tråd, som kan bära god frukt. Han bär blott vildäplen, men et tråd, som bär många vildäplen, är dock alltid bättre än et, som blott bär få". Swifts anseende syntes honom ej nog väl förtjent. Hans styrka vore grundlighet i förståndet (strong sense); men hans qvickhet vore just ej så utmärkt. Han tviflade at Sagan om Tunnan vore af Swift, efter han aldrig erkänt det för sit arbete, och efter det tycktes vara för mycket öfver hans vanliga maner. — Hos Thomson fann han et ågta poetiskt genie och en ovanlig gåfva at be-
 dragta alla ämnen i et poetiskt ljus. Likväl anmärkte han som Thomsons fel, at han ofta höljde meningen i en molnsky af ord, genom hvilka den svårligen kunde tränga. J. berättade at han en gång för Shiels upläst et godt stycke ur Thomson, och derpå frågat: Är det icke vackert? Shiels yt-

trade sin beundran i de varmaste uttryck — och likväl hade uplåfaren alltid öfverhoppat hvarannan rad. —

Ehuru vild och ohöfsad Dr Johnson förekom i sina samtal och i sit yttre våfende, var han dock en upmärksam åskådare af deras upförande, med hvilka han lefde, och visade alltid den största agtning för sällskapslefnadens finhet och behag. Mantalade i et sällskap om Lord Chesterfields bref, och Johnson påstod, "at hvar och en människa med upfostran ville hållre anses för en skålm än för en man af elak ton". Gibbon som var närvarande, vände sig til et Fruntimmer af Johnsons vänner, och frågade med en blick på honom och med en finhet, som var Gibbon egen: Min Fru, skulle ni ej ibland alla Edra bekanta kunna citera et undantag? — Det är ock fannt, hvad Goldsmith brukade säga om Johnson (som man vanligen i London kallade för en Björn), at han hade ingen ting af björnen mer än skinnet. Han var grof, men han hade det ömmaste hjerta. Han var retlig och förolämpande, men aldrig utan ånger. Han var en varm vän, en vålgörande och ädelmodig man. Sjelf i de måst tryckande behof; understödde och skötte han sin fattiga moder. Ja, vid samma tid, tog han til sig et vårlöft, blindt Fruntimmer, som han
 vår-

vårdade til dets död. För den olyckliga Dodd arbetade han mycket. Han skref för honom åtskilliga små afhandlingar, bönkrifter och en mängd bref. Han förleddes ofta til orättvisa af sina politiska tänkesätt, af fördommar och enskilda missnöjen; men han var ej alltid orättvis. Oagadt sina stridigheter med den äldre Sheridan, fällde han dock det förmonligaste omdöme om hans Sons, den nu namnkunniga stora Talarens, talanger. Han var ännu endast känd för sina Dramer, då Johnson föreslog honom til medlem i litteraira klubben. Den, sade han, som författat de tvänne bästa Comedier på sin tid, är helt visst en märkvärdig man. Också hade den unge Sheridan den åran, at intagas i et sällskap, där de störste män inom Hufvudstaden samlades, och där vid ballotteringen en enda svart kula var nog, at utsluta Candidaten. — Man känner Johnsons fåfånga, naturligen retad af contrasten emellan hans första litteraira motgångar och det derpå följande allmänna smickret, och den slafviska vördnaden. Han berättade en gång med den största själfförnöjelse, at Kejsarinnan i Ryssland befalt at hans Rambler skulle öfverlättas på Ryska. Jag skall bli låst, ropade han, på stränderna af Wolga. Horatius skryter öfver at hans rygte skulle hinna til Rhones stränder,

men Wolga är på ännu längre afstånd från mig än Rhone från Horatius". Johnsons glädje var imedlertid förhastad, ty nyheten befanns ogrundad. — Med denna updrifna känsla af sit eget värde, erkände han dock blygsamt och uprigtigt sina arbetens brister. En hans vän fann honom en dag låfande i Rambler, och frågade: hvad han nu dömde derom. J. skakade på hufvudet, och sade: För ordrikt! En annan gång, då man i et sällskap uplåste hans tragedie Irene, gick han ur rummet, och då man frågade honom om orsaken dertil, svarade han: Jag hade tänkt at stycket vore bättre. — Det var något ådelt i Johnsons sätt at bemöta Lord Chesterfield, som man med skål gillar och beundrar. Imedlertid berömde man Chesterfields nedlåtenhet, fårdeles emot de kärda. Johnson åter försåkrade, at Lord Chesterfield vore den högmodigaste man i verlden. Ni måste dock, sade D:r Adams, medgifva, at det gifves en ännu högmodigare, och at ni bemött honom med mera högmod än han er. "Ganska riktigt, inföll Johnson, men mit högmod var et defensivt högmod". Sådana lyckliga vändningar voro honom i umgänget alltid til hands, då de behöfdes. — Man har anklagat Johnson för vidskepelse och fördomar i religieusa ämnen; men deri har man haft orätt. Han vörda-

dade uppenbarelsen, men i frågan om fyner iagttog han et blygsamt misstroende. Han medgaf möjligheten i allmänhet, men var i särskilda händelser en Scepticus, svår at tillfridsställa. Han disputerade alldrig öfver Religions-ämnena, men påstod at ingen hederlig man kunde vara Deist, sedan han med alfvar pröfvat Christendomens grunder. Han ville ej räkna Hume för et undantag, utan påstod at Hume sjelf bekänt för en Präst i Stiftet Durham, at han aldrig med upmärksamhet läst Nya Testamentet. — Johnson, oagtadt sit personliga mod, hade en besynnerlig frugtan för döden, eller snarare för något efter döden. Han förargades lätt om man länge talade om detta ämne, eller ofta återkom dit; och tilstod årligen, at han ej kunde erinra sig et enda ögonblick, på hvilket ej döden förekommit honom förskräckelig.

Huru litet et lands regering har at frugta af Auctorerna, hvilka ofta frivilligt och af öfvertygelse hafva til dess försvar; derom kunde, i fall det behöfdes, Doctor Johnsons exempel bära vitne. Det är icke alltid den fria, sjelfständiga, medborgerliga andan, som höjer sin röst emot Konungar; det är ofta fegheten, egennyttan och illskan hos en förklådd Slaf. Aldrig gafs en mera stolt och sjelfständig själ än Johnsons — och den-

ne Johnson skref och talade för Konungen. Hans politiska grundsatser äro bekanta. Han påstod at det var en stor olycka, at Regeringen ej hade mera magt. "Nu mera kan til exempel, sade han, ingen hoppas at bli Biskop genom dygd och fromhet. Han måste framdragas af någon, som har inflytelse i Parlamentet". Imedlertid var Johnsons kärlek til frihet och sjelfständighet så väl känd, at man nästan frugtade samma pen- na, som offentligen och frivilligt tagit Regeringens försvar. Då Johnson 1763 erhöll en årlig pension af 300 P. St., förklarade Lord Bute at den gafs honom af Konungen, "icke för hvad han skulle göra, men för hvad han redan hade gjort"; och minoritén försåkrade alltid, at han fått denna pension "för at tiga". Han teg dock ej alltid. Hans pamphlet, *Taxation no tyranny* satte honom i en särdeles gunst hos Lord North.

Doctor Johnsons utseende förrådde hvarken hans djupa förstånd eller hans originala qvickhet. Hans feder voro bondagtiga; hans öga kallt; aldrig mötte man där en blick af skarpsinnighet eller skalkagtighet; han förekom alltid distrait, och var det ofta. Hans kropp var tung och groflemmad. Han har målat sig sjelf i beskrifningen på den Sysslolöse: "Den sysslolöses arbete är hastigt och våld-

våldsammt likfom tunga kroppar, hvilka tving-
 gas til hastighet, röra sig med en håftighet
 afpassad efter deras tyngd". (The diligence
 of an Idler is rapid and impetuous, as pon-
 derous bodies forced into velocity move with
 violence proportionate to their weight. (*Id-
 ler* N:o 1). — Omkring 30 års ålder angreps
 han af en besynnerlig sjukdom, som sedan
 aldrig lemnade honom under hela hans lef-
 nad, och bestod i vissa ryckningar och grima-
 cer, som mycket liknade convulsjoner. Rey-
 nolds ansåg dem dock ej för verkligt convulsivi-
 ska ovillkorliga rörelser, utan trodde at de
 härledde sig från en vana, at belödsaga sina
 tankar med vissa besynnerliga åtbörder, som
 alltid tycktes tilkännagifva något missnöje
 med hans förhållande i sin ungdom. Så
 snart han ej umgicks med någon, förekom-
 mo honom dessa tankar, och derföre före-
 drog han hvad sällskap, hvad göromål som
 hållt för ensligheten. Han brukade sjelf sä-
 ga: "Mitt förnämsta göromål är at föka
 fly undan mig sjelf". Han ansåg denna
 disposition som en sjukdom i själen, hvil-
 ken sällskapslefnaden ensam kunde bota.
 Redan i Oxford hade han varit plågad af
 en håftig hypochondrie, som han sedan al-
 drig fullkomligt öfvervann, och som i syn-
 nerhet tiltog efter hans Frus död 1752.
 Hans gamla vänner fränfalle, af hvilka
 han

han öfverlefde de flesta, gaf honom med hvart år nya forgåmnen, och påminte honom om hans egen fara. Han vistades vanligen i London, och tilbragte icke mycken tid på resor. Blott 1773 företog han i Boswells fällskap en resa til Hebriderna, vid västra kusten af Skottland; och den följande vintern reste han med några vänner til Paris. Han delade sina Landsmäns fördommar och vidriga omdömen om Fransyska Nationen; fann de stora dår för yppiga, och mängden för eländig; bodarna i Paris små och fattiga; köttet uselt; hela Nationen ofnygg och föga delicat. Han fatte Skottland til och med öfver Frankrike. "Naturen, sade han, har gjort mer för Fransoerna än för Skottarna, men de sjelfve ha gjort mindre". Fransoerne, på sin sida, förundrade sig öfver Johnsons figur, manér och drägt, som han utan all förändring behöll i Frankrike sådan som i England. Man kunde i Paris ej se sig mått på hans bruna underkläder, svarta strumpor och skjorta utan manchetter.

De senare åren, särdeles 1783, blef Johnsons hälsa mer och mer svag. I Junii månad detta år hade han et anfall af slag, som gjorde honom mållös. Likväl återhämtade han sig småningom, och ehuruval han tillika mycket plågades af podager, var han

ån-

ännu vid årets slut så munter, at han kunde stifta en ny Klubb, som samlades en gång i veckan och som ännu lär hafva bestånd. 1784 anfölls han af Vattusot. Några sinåresor, som han företog, hulpo honom icke; efter hans återkomst til London tiltog vattusoten och trångbrösthgheten. Olyckligtvis hade han sjelf en liten superficial kunskap i medicinen. Han lät operera sig, men trodde at Chirurgen ej gjort incisjonen nog djup, och, som han föragtade all kroppslig smärta, gjorde han såret med egen hand djupare. Korrt för sin död upbrände han en stor mängd papper, utan at närmare underföka dem; deribland funnos ock två stora Quartanter af hans Lefverne. I sina sista dagar plågades han ej mera af de dystra föreställningar han gjort sig om döden. Han afled i största stillhet d. 13 Dec. 1784. De förnämste och måst lysande män inom hans Fädernesland gjorde sig en ära af at beledsaga hans stoft.

Athanasie Auger.

På en tid, då klagan öfver den gamla litteraturens förfall i Frankrike synes dageligen blif-

blifva mer och mer grundad, då detta lands få öfverblifne lärde sakna både belöning för deras fordna mödor och upmuntran til nya, och då fjelfva National-Institutet tyckes hafva erkännt dessa bristers närvarelse i sin icke längesedan upgifna prisfråga: *En undersökning om medlen at gifva en ny verksamhet åt Latinska och Grekiska Språkens Studium*; på en tid få obekymrad om den gamla lärdomen, är det visserligen billigt at ihogkomma de Fransyska lärda, som ännu nära intil denna tid med hela sin förmåga sökt uplifva den flocknande kärleken för de gamlas Skrifter. Bland dem skulle man ej utan orättvisa glömma Abbé Athanase Auger. Han var född 1734 i Paris. Han började sent at helga sig åt Vettenskaperna, men fäste sig sedan dervid med desto varmare kärlek. Han kallades som Lärare i Våltaligheten til Rouen, och där fattade han den förefats, at öfversätta alla Grekiska Oratorer. Den sorgfällighet, hvarmed han för rättade sina ämbetsyfslor, och det ytterliga nit, hvarmed han dref sina privata arbeten, voro öfver en ensam mans krafter. Han såg sig nödgad at nedlägga sit ämbete, sedan han förestått det i fjorton år. De Noé, Biskop i Lescars, förmådde honom, at åter ingå i tjenst, som Grand-Vicaire öfver hans Stift. Men i detta nya ämbete

lem-

lemnade han sig ännu ifrigare åt sin arbet-
samhet, och som han var vän af friheten
och en lugn lefnad utan bekymmer, affla-
de han sig snart åter denna befattning.
Kanske bör äfven et skäl dertill fökas i hans
fria ocatholiska tänkesätt. Abbé Auger var
på en gång Präst och Philosoph. Han tyck-
te ej om, at man talade med honom om
Catholska Religionen. "Tyft, tyft, sade
han, låt oss agta oss för folk som kunde
upfnappa hvad vi säga, och som ej, liksom
vi, äro inne i förtroendet". Biskopen i
Lescars, hvars Grand Vicaire han var, kal-
lade honom: Son grand vicaire in partibus
Atheniensibus. — Auger, ledig från alla äm-
betsgörömmål, begaf sig med et rikt förråd
af manuscripter til Paris. Där utgaf han ef-
ter hvarandra öfversättningar af Aeschines,
Demosthenes, de så kallade mindre Greki-
ska Talare, 3 Band af Ciceros Tal, Chry-
sostomi och Basilii Homilier, Isocrates och
Lysias. En afhandling öfver Grekiska Tra-
gedien, som är särdeles intressant för jäm-
förelsen emellan den gamla Grekiska och
den Fransyska Theatern, hoppades han se
tryckt i sin lifstid, men detta hopp bedrog
honom. Denna afhandling, och en, senare
utgifven, om Romerska Stats-författningen,
utkommo först efter hans död. Han lem-
nade ock efter sig öfversättning af Athanasii

och Gregorii Nazianzenfis Tal; en aldeles färdig uplaga af Æschines och Demosthenes med en ny Latinsk öfversättning; en uplaga af Ciceros Tal, en Fransysk öfversättning af alla Ciceros Tal, hvori de förut tryckta tre Banden voro aldeles omarbetade. Alla dessa arbeten vittna om mycken classisk lärdom; och öfversättningarna om en noga kändedom af sit språk, som han skref med renhet, lätthet och behag. De Cubieres har gjort denne förträfflige Författares talanger fullkomlig rättvisa i den sköna poetiska målning han gör af honom, och som i en öfversättning skulle förlora för mycket af sina behag:

Il est des traducteurs qu'il faut souvent traduire
 Pedants, tristes & lourds, ignorant l'art d'écrire,
 Dont le souffle ternit les plus belles couleurs,
 Pareils aux vermisses qui rampent sur les fleurs:
 La rose entre leurs doigts n'est plus reconnoissable.
 Qu'à ces froids écrivains Auger est peu semblable!
 Et comme en ses écrits, adorés des lecteurs,
 Il est loin d'imiter ces plats imitateurs!
 Emule studieux des orateurs antiques,
 Et suivant pas à pas les abeilles attiques,
 Aux rives de la Seine & sous un nouveau ciel,
 Sans le dénaturer, il transporte leur miel. . .

Om man betraktar det bruk Auger gjort af sin tid, har han visserligen lefvat ganska
 lån-

länge: han har lefvat korrt, om man be-
 traktar hans ålder. Hans oafbrutna arbet-
 samhet, förenad med en svag kroppsställ-
 ning och med den skadliga vanan han ha-
 de at stiga up midt i natten, neka sig alla
 förströelser och, så fort som möjligt var,
 förtära sina måltider, förde honom tidigt i
 grafven. Han dog i Febr. 1791, 57 år
 gammal, i sin våns Paris armar, med hvil-
 ken han gemenfamt hade företagit åtskilliga
 arbeten.

Auger var Ledamot af Academie des In-
 scriptions. Hans enskilda lefnad gaf ny glans
 åt hans lärda förtjenster. Han ägde af na-
 turen en utmärkt blygsamhet och godhet,
 som skyddade honom för alla de små pas-
 sioner, hvarmed de Lärde icke sällan för-
 nedra sig. Lifvad af de gamlas anda,
 hämtade han i deras skrifter kärlek til fri-
 het och hat til sjelfsväld. Han lefde ibland
 de stora, men sade dem alltid sanningen,
 ty han hvarken sökte eller behöfde deras
 gunst och belöning. Man hörde honom
 aldrig hos de mågtiga prisa dygder, som de
 ej ägde. Han smickrade aldrig sáfångan
 och fördomarna. Under Revolutionen vi-
 sade han sig vara en god patriot, men utan
 svärmeri och öfverdrift, och så mycket up-
 rättigare som han var det af öfvertygelse
 och grundsatser, som han tidigt inhämtat.

Hans seder voro af en patriarchalisk enfald och godhet: han hade endast två passioner, sin bøjelse at göra godt, och sin kärlek för Vettenskaperna. Hans uplysta tänkesfätt och hans tolerance voro ovanliga förtjenster hos en Präst och en Catholik. Också hafva de i det omnämnda poëmet vunnit särskilta låford:

Voyez le, quoique pretre, aimer la tolerance,
 L'embellir des atours d'une douce eloquence,
 Du pudique hymenée implorer les faveurs,
 Par zele pour les loix, par respect pour les mœurs,
 Et tonner contre un dogme imbecille & severe,
 Que maudit la nature & benit le Saint-Pere.
 Pontife de Lescar, vous crutes à vos loix
 Avoir soumis ensemble & sa plume et sa voix,
 Et, qu'il a preferé, charmé de la grande mesle
 Les airs de la Legende aux accents du Permesse,
 Detrompez-vous: orné des tresors du savoir,
 Vos erreurs, sur son ame, eurent peu de pouvoir,
 Et si j'en crois son gout pour la langue d'Homere,
 Du Pontife Apollon il fut le grand Vicair.

Kärlekens Filosofi.

Astrild räknad än för barn,
 Fasligt i Olympen larmar.
 Här en Gud i piltens garn,
 Der Gudinnan i hans armar.
 Dagligt något spratt som harmar.
 Fåfängt står mot bord och vägg,
 Jofur sjelf, så thronen gungar.
 Skalken ler, och pilen ljungar
 Genom Gudens eget skägg.
 Jofur, — bör väl slikt beundras? —
 Retad af det får han fått,
 Tar sin mine af Gudars Drott,
 Och befaller för sit brott
 Bofven klädas af och plundras,
 Koger, bindel, garn och skott
 Confligveras, stort och smått.
 Astrilds bön ej kallar åter
 Jofurs dom, och Ödets bud.
 Ingen magt — — men Venus gråter!
 Hvilken blick hon stiga låter
 Til den vrede Gudars Gud!
 Med behagens magt i tonen,
 Kinden bleknad, knät på thronen,

Hennes hand, som grundat Rom
Och som sågs Carthago skaka,
Leker kring Allfaders baka,
Och förvandlar Ödets Dom:
En skall återställas, barnet,
Af de saker som det mist.
En? — Då tar väl Afrild visst
Bågan, blöffet, eller garnet?
Ingendera, min Cephise, —
Bindeln! — brist ej ut i löje;
Goffen valde som en Vis,
Utan blindhet intet nöje!

BIHANG.

Svar på Anmärkningarne i Stockholms Posten N:o 88 & 90 vid en Anonym Författares svar på Bergsmannens Skrift i St. Post. N:o 40, angående Bruks-Privilegier, Landtbruk m. m.

Man torde med skäl, hämtade af förnuftet eller af erfarenheten, föga vilja bestrida, ej allenast at en näring inom Staten, under des genom hela århundraden fortsatta tilväxt, och genom det inflytande Rikedommen sällan saknar, möjligtvis kan utverka sig företrädesrättigheter på andra näringars bekostnad; utan äfven, at sådant i förslutna tider verkligen icke varit ovanligt. Jag vil tro at man, med någon förutsatt kannedom, icke aldeles bestrider detta, så länge det yrkas utan enskild tilämpning. De i förslutna århundraden oafbrutit rådande skråprinciper, enligt hvilka man trott sig böra afmåta och föreskrifva idoghetens alla förkofrings vilkor, omskansat hvarje Näring och hvarje yrke med fastställda gränser, utfärdat Privilegier, varit syslosatt at beständigt afgöra tvister om dessa gränserns rämärken och dessa Privilegiens ordamening, låtit fördelen öfvervåga än at den ena, än at den andra sidan; dessa skråprinciper, säger jag, hafva varit särdeles

gynnande för de Närings-iddkares tiltagsenhet, hvilka med alt slags personligt anseende, med alla medel til inslytande och likasom med en corporations samlade förmåga, kunnat yrka en handterings verkeliga och erkända gagnelighet och desfs anspråk på enskilt hågn och exklusiva fördelar. Skulle företrädes-tåflan upkomma emellan en sådan Naring, och en annan, som kan åberopa sig en jämnlik och äfven öfverlägsen gagnelighet, men hvars mest betydande Idkare blifvit i förväg befriade från alla olågenheterne af en sådan tåflan, och skilde från alt deltagande deri; och om derjemte desfa bägge Naringars interessen i vissa hufvudsakeliga delar blifva rakt motstridige; torde man på goda skäl kunna förutsåga, at den förstnämndes inkräktningar och öfvervigt skola gå i oafbruten tilväxt.

Jag bekänner uprigtigt, at jag tror mig finna denna upgift bekräftad af Landtbrukets och Brukshandteringsens öden inom vårt Fädernesland. Ämnet synes åtminstone icke äga någon helighet, som hådanefter mera än hitintils, skulle kunna hindra den fria undersökningen, til hvilken desutom Brukshandteringsens Försvarare, genom deras inkast, och genom nya tviste-ämneus framläggande, sjelfve gifvit förnämsta anledningen. Sedan först både de Andelige och Frälseståndet, och sedermera detta sistnämnde ensamt, i egenskap af jordägare,

gare, voro genom sina privilegier och sit inflytande på Statens angelägenheter, aldeles tillräckligt betryggade mot alla ingrep från andra Naringar, blef det icke lätt för den återstående delen af Jordägare eller jords besittare, för skatte- och Kronobönder, at motvåga det inflytande, som Bruksidkare, med kunskaper, rikedom och Ståndsförbindelser, under de äldre Tidevarfvens privilegii- och skrå-anda, utan mycken svårighet kunde förskaffa sig. De af frälseståndet, som voro ägare både af bruk och jord, skulle helt naturligt, under sådana Närings-tvister, vara fåslade vid Brukshandteringens fördelar, då deras egna voro dermed förenade, och då deras jord under alla dessa stridigheter aldrig kunde komma i fråga. Mågtiga enskilda intressens verkan på Styrelsen; til Brukshandteringens fördel, kunde således icke gerna saknas. At fåsta sjelfva Regeringens interesse och förnämsta upmärksamhet på denna Närings upkomst, skulle åfven föga kunna misslyckas.

Bergsrörelsens nytta för en Stat, och i synnerhet för Sverige, är så aldeles gifven, at den väl näppeligen af någon tänkande menniska någonsin kunnat bestridas. Den uptager verkliga skatter ur jorden, alstrar en ganska rigtande export-vara, bereder affättning för jordbrukets afkomst, ger uppehålle

åt en mängd inbyggare, och riktar Statscas-
san med säkra och betydliga inkomster. Hu-
ru lätt at få det beskydd och den välvilja,
som en i så ganska hög grad gagnelig Nå-
ring ovedersägeligt förtjenar, utsträckte ända
til verkliga missbruk, ända til det mest tryc-
kande skrå-välde öfver andra lika eller mera
gagneliga Näringar, til ingrep i enskildes e-
gendomsrätt, til en slöfande och onödig friko-
stighet af Staten, til en stor och vigtig bi-
Närings uppsättande öfver sjelfva Moder-Nå-
ringen, när den förres idkare ägt det per-
sonliga anseendets och rikedomens inflytande,
och den sednares icke kunnat sträcka sin åt-
gård längre, än til beständigt förnyade, men
antingen aldeles icke eller ofullkomligt afhjelp-
ta klagomål?

Huru långt Regeringarnes mannamån til
Brukshandteringens fördel, och på Landtbru-
kets bekostnad, under sådana omständigheter
verkeligen sträckt sig, är en icke obekant sak.
Här är icke stället at undersöka och afgöra
huru väl bestyrkte, eller huru laglige och bil-
lige de Beslut och förordnanden (Helge-And's
Beslutet af år 1228. K. Gustaf I:s Förord-
nande af år 1544.) varit, på hvilka Kronans
ägande rätt til Rikets vidsträckta skogar och
ödemarker i forna tider grundades, samt
huru vida den, öfver hvad billighet och rätt-
visa föreskrifva, någon gång under seklers
för-

förlopp blifvit utsträckt, vid upkomna tvister emellan Kronan och enskilde om sådane marker. Man skulle tilåfventyrs på icke aldeles ogrundade skäl kunna yrka, at Rikets oupodlade jord, hvartil ingen ågare funnits, bordt och borde beständigt vara tilgängelig för samma Rikes tiltagande folkmångd, och at ingen ågande rätt til jord borde anses för mera billig och säker, än den förste odlarens och hans afkomlingars. Men alt nog, at Kronans ågande rätt til sådane marker för det närvarande verkligen är grundad på urminnes häfd, i desz rättaste och strängaste bemärkelse, samt på Ständers uttryckeligen eller med stillatigande gifna bifall. Den kan således aldrig ur någon synpunkt eller på några giltiga skäl sättas i fråga. Desz utöfning har deszutom i sednare tider mycket blifvit för mildrad, blifvit återförd nära det naturliga och billiga, blifvit förenlig med Samhällets väl och förkofran, genom en för åboerne öpnad utväg, at emot ganska billiga Köpeskillingar blifva ågare af den jord, de sjelfve upodlat eller ärft, och vid hvilken de förut ganska osäkert varit fåstade, genom en altför obestånd och altför ofta rubbad besittningsrätt. Til hvilken Närings fördel Författningar blifvit utfärdade, som ännu i dag utgöra enda hindret för Kronojordens åboer, at sjelfve blifva jordågare, skall längre fram visas. Här

vil man blott anmärka, til hvilken ytterlighet öfvertygelsen om Bergverkens nytta, och om deras företrädesrätt til Regeringens beskydd och biträde, framför Sjelfva Moder-Näringsen, snart upsteg och genom alla följande tidedvarf tillväxte.

Om Kronan, i kraft af den tagna eller erhållna ägande rätten öfver Rikets skogar och ödemarken, fördelat dem emellan Jordbruket och Bergshandteringen, emot köpeskilling och skatt, eller endast emot beständig räntebesättning; om alla odlingsbara tracter blifvit upplåtne åt det förra, och alla icke odlingsbara åt det sednare; om ingendera eller bägge erhållit privilegier; om handelsgemenskapen emellan dem, deras varors afyttring, deras dispositionsrätt öfver hvad de ägde, fått bero af deras egna fria villja; då, men icke eljest, synes man med skäl kunnat påstå, at Bägge dessa viktiga Näringsar blifvit lika ömt vårdade af Styrelsen. Men Bergsbruket skulle uphjelpas, idoghetens våg til förkörfan skulle i de foräna tiderne alltid af Författningar utstakas, och fördelen vågde, nästan utan allt undantag, beständigt åt den starkares sida. De betydligaste skogarne blefvo upplåtne åt Bruken, när sådana antingen funnos inom deras område och i deras grannskap, eller der skulle uptagas; Kronan räknade alltid mera på den hastiga vinning, som hån-

håmtades af de ållare bergverk Hon Sjelf ägde, än på de framtida fördelar för Henne och Staten, som af nya hemmans uptagande på dessa skogar, kunnat vinnas; enskilde Bruksägare erhöło nyttjande-rätten öfver vidsträckta skogsmarker emot aldeles obetydeliga afgifter; Jordbrukaren afstängdes icke allena från de verkliggen bevåxta skogs trääderna, utan äfven från de inom eller invid dem belägna kärr och mosar, af det skål, at Bruken kunnat lida förfång af nybyggares skogsåverkan; de redan förut på dessa Kronoskogar uptagne hemman, betogos all rättighet at utvidga de upodlade ågorne, och deras skogsafkastning underlades Brukens monopoliska öfvervalde; mot nybyggare af alla slag utöfvades en verkelig och afskyvård förföljelse-anda; Skattemannen betogs den fria dispositions-rätten af den skog han ägde: han ålades at til något visst Bruk, emot det pris detta Bruk utsatte, afyttra sina kol, sin ved, o. s. o.; både skatte- och krono-allmogé tvingades, at med Landtmanna-varor förse de Bruk, som utan denna åtgård af Styrelsen, icke kunde erhålla sina förnödenheter; åboernes besittnings-rätt på kronohemman, grundad på förfäders eller egen upodlings-förtjenst, eller på gjorda förbättringar under en ånda från urminnes tider fortsatt besittnings-tid, eller på bytern emot skattejord,

må-

måste allestädes vika för Bruksägares anspråk; hemmannens räntor anslogos til Bruken, och skulle af Landtmannen utgöras i de varor Bruken behöfde, utan afseende på, hurvida hemmanet kunde eller icke kunde producera desfa räntepersedlar; Et Collegium förordnades för at bevaka Bergshandteringens upkomst, bestånd och rättigheter, och det erhöll redan 1649 magt och disposition öfver Kronans Skogar och allmånningar, hvilka således undandrogos Kam. Collegii befattning; Bergslagerne fingo egna Domstolar och egna Embetsmän, hvilka dömdo och afgjorde alla tvister emellan Bruksägaren och Landtmannen; o. s. v. Om vi ännu åge et ovanligt hårdt klimat, om urgamla nästen för köld, frost och fugtighet stå aldeles orubbade, om Sverige ännu köper säd och victualie-varor från andra nationer, om vår folkmängd än i dag på intet sätt svarar emot Landets vidd, om hela vidsträckta trakter af Sveriges odlingsbara jord ännu stå obebyggde och oupplade, böre vi deröfver vara förundrade, när vår hufvud-näring under seklers förlopp legat fångslad under en annan Närings Monopoliska öfvervalde? Jag önskade at se någon verkelig kännares opartiska undersökning, huru vida de vigtiga fördelar, Bruksrörelsen kan gifva, och verkligen gifvit vårt Land, kunna upväga desfa olägenheter. E-
med-

emedlertid begär jag icke, at Läsaren skall tro hvad jag här anført, förr än han finner det längre fram i denna skrift, genom verkliga handlingar, hafva blifvit bestyrkt, hvar-til de här i fråga varande ämnens ordning snart skall leda ofs. Ännu några förutgående anmärkningar torde emedlertid böra framläggas.

Sakens beskaffenhet och erfarenheten säga ofs, at skrå-rättigheter och misbruk, som nästan alla härleda sig från barbariska och okunniga tidevarf, kunna i en uplystare tid, utan stor motsägelse undersökas och angripas, när den mennisko-class, som af dem verkeli-gen njuter eller endast tror sig njuta några betydliga fördelar, icke är utmärkt af kunskaper och et högre anseende inom Staten. Så har, til ex. det orimliga och förtryckande i handtverkeriernes skrå-lagar, med mycken skarpsinnighet och styrka, och nästan utan all motsägelse, hos ofs blifvit upsök och klandradt inför allmänheten. Jag kan icke påminna mig, at en enda Författare gifvits, som velat vanhedra sig med dessa Lagars försvar. Men när mäktigare interessen vidröras; när man vågar fästa en granskande blick på de näringars företrädesrättigheter, som ibland sina idkare åga verkliga vetenskapsmän, och män af rikedom och anseende; när njutningen af mera eller mindre förtryck-

kan-

kande fördelar hunnit, under en lång fortsättning af år, blifva en nästan omärkelig vana äfven hos den uplyste och våltänkande, och framför alt, när en sådan Näring kan återopa til sit försvar sin aldeles gifna gagnelighet för Staten; då skall det lindrigaste, det försigtigast afmåta klander näppeligen kunna undgå, at upkalla ihärdiga och varma litteraira strider. Jag tror likväl icke, at verkliga missbruk någonsin hämtat mycken båtnad af et motstånd, som, under en aldeles fri undersökning, alt mera fäster upmärksamheten och granskningen vid förut föga bemärkta föremål.

I en Afhandling om Landtbruk och hemansjord &c. (Se Låsn. i Bl. Åmn. N:o 1. pag. 47) anmärktes (pag. 47, rad. 11) at Handel, Bruksrörelse och Fabriker hämta deras förnämsta bestånd från jordbruket, och deras förnämsta Samhällsvärde från det stöd, de i återbetalning gifva detsamma. Man hemstälde (pag. 48, rad. 9.), huru vida man kan sågas nalka sig til det stora Samhällsändamålet, enskild och allmän styrka och sällhet, när man genom författningar fredar Ödemarker och skogar från odling och fruktbarhet, samt inskränker ägande-rätten til en af Jordens dyrbaraste produkter, för at gifva styrka åt Bruksrörelsen? Man anmärkte (pag. 49, raden 19), at mångfaldige äldre och

och nyare Författningar yrka, såsom en sak af högsta vikt, at högre och lägre Embetsmän skola noga öfverväga, huruvida våra Bruks behof af skogar kunna medgifva, at Nybyggare erhålla tilstånd til inkräkningar af Sveriges odlingsbara jord, at dessa Embetsmän blifvit ålagde, at förekomma Nybyggens uptagande, hvaraf Bergsbrukens undergång vore at befara; at man således funnit för godt, at anse Bruksrörelsen för hufvudrörelse, under hvilken Landtbruket borde lyda. Man tyckte sig finna (pag. 50), at den enskilda egennytta, mera än någon sann Regerings-klokket, haft verksam del i sådane Författningar; at hon likväl mera värderat sin närvarande, än sin framtida vinst; at de höga varupris, som härleda sig från en hindrad odling, kunde en gång för Bruksägare blifva en orsak, at beklaga den uteslutande rättighet våra Bruk ägt til beskydd och förkörfvan; at andra medel, än Landtbrukets oför rättande och inskränkning, torde kunna upsökas och användas, för at nu och i framtiden undvika skogsbrist. Man satte i fråga (pag. 51.), huruvida någon annan princip, vid skogarnes besparing för Brukens bestånd, med förnuft kan följas, än den, at all skog, som växer på berg och annan icke odlingsbar mark, med yttersta omsorg fredas och vårdas. Man satte vidare i fråga, man af-

No 14 3 15. G gjor-

gjorde icke, om den skog, som i vårt bergiga och af vidsträckta sandhedar upfyllda Land, växer på mark af denna beskaffenhet, icke skulle, när den med yttersta sparsamhet nyttjades och med yttersta omsorg vårdades, vara lika tilräckelig för våra nuvarande Bruk, som hela vår samfålda skog, då denna, utan omsorg för framtiden, utan minsta uträkning och skonsamhet, fälles och förödes. Man yrkade (pag. 52.) på durkfarter, genom hvilka Bruken kunde begagna sig äfven af långt aflågsne skogar, hvilka nu vanvårdas och förruttna, och gifva ingen afkastning åt ägarer. Man anmärkte (pag. 53), at nåppeligen någon enda nåring, utom Landtbruket, finnes i vårt land, som icke blifvit biträdd och upmuntrad genom privilegier, eller understödd af penningar och råntor; at man i hela Landsorter, af omsorg för Brukens väl, betagit jordägaren dispositions-rätten öfver den skog, som verkeligen är hans; at mångfaldiga socknars råntor blifvit anslagne til bergverk, hvilka til Kronans casfa återbåra en dryg del mindre, än dessa råntors värde. Man har satt i fråga (pag. 54.), om en Handtering, hvilken med alla artificiella understöd, ändå drifves med årlig förlust, förtjenar en lika omvårdnad med Landtbruket, som ej allenast utan främmande biträde, men äfven under tvång och förorättande, återbetalar

lar med vinst all den flit och omkostnad man ger det. Man yrkade i öfrigt intet annat (pag. 55), än jämntlikt beskydd, gemensam frihet, odelad ömhet för Nåringar, hvilka, såsom barn af samma föräldrar, böra räcka hvarandra välvilligt handen, dela hvarandras mödor, lika njuta alla förmåner; och man framlade såsom en redan gifven sanning, at hvarje Nåring, som ej nödgas för sit bestånd strida emot sin egen naturliga beskaffenhet, behöfver inga andra förmåner, än at vara öfverlämnad åt sig sjelf, med gränslös frihet i sin förkofran, med alla urgamla fjättrars uplösning. Man trodde sig finna denna sanning bestyrkt af den förkofran Svenska Landtbruket vunnit genom den fria spannmålshandel, en afviden Konung icke längesedan återgaf sina Undersätare. Man ansåg det slutligen (pag. 77) vara et ganska verksamt steg til Rikets och allmogens uphjelpande, om Kronan fann för godt, at til nybyggare uplåta all odlingsbar jord inom desz mångfaldiga och vidsträckta skogar, utjordar och parker, samt om Kronans öfriga skog, hvilken för Brukens, Städernas och Landets behof noggrant bör vårdas, fördelades och anslogs til evärdelig ågo åt andra nybyggare, hvilka borde hafva kolhandteringen til hufvud-nåring. Man antog såsom säkert, at skogen i verkeliga ågares hand, skulle bättre vårdas, än i deras,

som nu nyttja, men icke åga honom. Hvarken mera eller mindre, än här blifvit anfördt, finnes i denna Afhandling rörande nu i fråga varande ämne.

Emot de här uprepade satser har en i många afseenden uplyst och aktningstvård Granskare, under namn af Bergsman, i St. Posten N:o 40 med anmärkningar framträdt. På dessa anmärkningar följde et svar i St. P. N:o 61 & 62, af förstnämnde Afhandlingens Författare. Såsom Domare emellan desse bägge tvistande parter, har sedermera inför Almänheten en tredje Författare visat sig (se Stockh. Post. N:o 88 & 90); och det är öfver denne sistnämndes både Domaregenskaper och Domslut, som vi här trott oss böra anställa en granskning.

Man synes icke obilligt af en Domare fordra, at han skall vara opartisk; at han icke förbyter hufvudsaken med biomständigheter; och sluteligen at han förskaffar sig kännedom af de ämnen, öfver hvilka han dömmar. Läsaren torde af det följande kunna inse, ifall han icke insett det redan, huruvida den här i fråga varande Författaren visat sig åga de egenskaper och uppfyllt de pligter, som honom, under dessa synpunkter, boråt tilhöra.

Han börjar ur en ganska mild och förekommande ton, at utdela rått vackra loford
åt

åt de bägge tvifstande; men denna ton dröjer
 icke rått länge, at antaga någon skarphet,
 at förvandla sig til undervisningens, bestraff-
 ningens, öfverlägsenhetens. Han börjar lik-
 vål, säger jag, med at verkligen berömma
 bägge de tvifstande; och han ger både den som
 försvarar Näringsfriheten, och den som för-
 svarar Bruks-privilegierna, det gemensamma
 och hedrande vittnesbörd, at de, såsom vår-
 dige och uplyste medborgare, samfält yrka
 Landets odling och jämnlik rätt för Näringar-
 ne, så at icke den ena må skyddas och be-
 fordras på den andras bekostnad. Men bäg-
 ge Parterne få icke länge med glada ansig-
 ten stå bredvid hvarandra; ty ifrån punctet i
 nufs citerade rad, skiljas de, som det tyckes,
 för evigheten ifrån hvarandra. Den enas tan-
 kar och uppgifter blifva, efter en allmän för-
 beredelse, klandrade från början til slutet af
 Författarens skrift; men om Bergsmannen ser
 man på intet enda ställe anmärkt, at han,
 t. ex., icke aldeles med skäl tillagt sin mot-
 ståndare den satsen, at afbrända bergiga
 skogstrakter gifva Staten och Jordägaren
 samma inkomst, som då Jernbruk der kun-
 de drivas; at han något starkt mistog sig
 om den ort, hvarest den först citerade Af-
 handlingens Författare varit boende under det
 han skref, och at slutsatser, dragne derifrån,
 icke gerna kunna vara rått behöriga och be-

visande; -at han påstått, det våra gamla oekonomiska författningar innefatta de fundaste och gagneligaste grundsatser; at han yttrade någon farhåga, i anledning af då varande pris på spannmål och jern, at en Bruksägare nästan ej utan förlust skulle kunna underhålla sit folk, o. s. v. Desse och flere yttranden i Bergsmannens skrift, torde väl också hafva förtjent någon anmärkning. Rätt opartisk synes mig därför vår Domare icke hafva varit i denna skriftväxling.

Den som redan gjort eller ännu vil göra sig den mödan, at med någon eftertänka genomläsa närvarande skriftväxling, torde utan mycken svårighet finna, at hufvudämnet ligger i dessa frågor: är det Landtbruket eller är det Brukshandteringen, som inom Sverige förtjenar och inom Sverige njuter högsta omvårdnaden? Bör Skogarnes vård med mera sannolikhet väntas af skogsförbud, skrålagar, tvungna varu-pris, och förmynderskap öfver fullmyndiga menniskor, än af ostörd äganderätt? Kan man enligt rättvisa och billighet, genom Privilegier och Författningar, beröfva skatte-jordägaren hans fria dispositions-rätt öfver sin skog, om det också vore gifvit, at en annan Naring, t. ex. Brukshandteringen, för sin upkomst, vore i behof af detta skråtvång? Men Anmärkaren har dels icke fullständigt, dels icke med et enda ord ingått i des-

desa frågors besvarande. Han har deremot framställt många rätt viktiga bi-omständigheter, och öfver dem ganska omständligt, men kanhända derjemte icke rätt tillförlitligt, yttrat sig. Han ingår i noggranna undersökningar, om Bruks-privilegiernes olika slag och uphof; Om privilegierade nåringars allmänna rättighet, at orubbade åtnjuta sina en gång erhållna fördelar; huruvida recognitions-afgiften för Kronoskogarne må anses vara för stor eller för liten; hvad som är grunden för Bruks-ågares nyttjande-rätt af dessa skogar; Om Bruks-ågares företrädesrätt til skatte-köp; o. s. v. Läsaren behagade märka, at om dessa nu upräknade ämnen redan kommit, och här vidare komma under allmän och utförlig granskning, är det icke Författaren af den först citerade Afhandlingen, utan samma Afhandlings Granskare, som der af åga hela den directa förtjensten. Emedlertid synes hufvud-frågorne, af den sednare Granskaren, hafva blifvit antingen nog lätt vidrörde eller aldeles förgåtne, hvaremot en mängd bi-omständigheter fått intaga deras rum; och det är til dessa vi snart, likväl efter ännu en nödig omväg, begifve oss. Hvad min Granskare i dessa ämnen sagt, torde fyllest öfvertyga Läsaren om vidden och grundligheten af hans här använda Kunskaper.

Han yttrar sig på första sidan, 9 r. sändunda: Den anonyma Författaren gifver på flere ställen icke otydligt tilkännå sin tanka, at Bruks-privilegierna äro tryckande för Landtmanna-nåringarna. Jag heppas at Anmärkaren finner detta ännu ytterligare bestrykt i inledningen til närvarande stridskrift. Det blir nu tid, at genom utdrag ur verkliga och under århundraden efterlefda författningar och förordnanden, bestryka en så djurf tanka. Likväl kan jag icke låfva denna samling nog fullständig och utförlig, så vida här icke är fråga om at skriva en bok, utan en ströskrift och man icke ågt tilgång hvarken til de äldsta handlingarne, eller i allmänhet til de i nyare tider utfärdade, som höra til hvarje Bergslags och hvarje Bruks enskilda privilegier. Den torde likväl fyllest berisa, från hvilka skäl man i allmänhet härledt åfvannående tanka. Den chronologiska ordningen skalt, så mycket möjligt är, blifva i akttagen.

Genom en Kgl. Förordning af 1628 förklarades, at som Allmogen sätter kol och ved så dyre, at Bergsmånnen vid stora Kopparberget dem nåppeligen köpa kuana, fann K. för godt at festsälla både kolskrindans tunnental och det pris, hwartil hon skulle säljas. I K:s förklaring på Kopparbergs-boernes besvärspuncter, af 1630, anbefalltes omäggen-

de

de Landskaps Ståthållare strängeligen, at de skulle hålla Bönderne hvar i sit Ståthållaredöme fiteligen til, at de icke dyrkade deras varor öfver billigheten, utan förde dem dit up, och gäfvu dem Bergslagen för et billigt köp, vid högsta straff och onåde. K. yttrade sig äfven nådigst hafva skrifvit omliggande Ståthållare til, at de skola visitera, huru mycket spannmål och victualie-varor hos hvar och en Arrendator i hvar Ståthållaredöme finnes, och dem strängeligen förhålla, at hvad de öfver deras hushålls nödtorft hafva, det skola de låta altsammans nu medan åkeföret påstår, dit up förskaffa, och Bergsmännen för en skålig penning uplåta, vid straff til görande. Tillika befalltes Ståthållaren öfver Helfingland, at straffa dem som derifrån hämmat tilförseln, samt at tilhålla Allmogen, så i Helfingland, som Medelpad och Ångermanland, at göra flitig tilförsel. Dessa och dylika författningar, som dels varit gällande, dels blifvit förnyade ända intil sednare tider, bevittna icke allenast med hvilken tung hand okunnigheten beständigt fjättrat Näringarne: de bevittna äfven ovedersågeligt, at Bruks-handteringen med den mest förhateliga mannamån beständigt varit gynnad; ty ända intil vår tid har man aldrig belagt densamma med några motsvarande tvångspligter, t. ex. at emot nersatta och fastställda pris lämna Landt-

mannen de varor Bruken tilverka, at aldrig köpa utländsk spannmål, at manufacturera någon del af jerntilverkningen, o. s. v. I K. Br. til Landsh. af 1637, förordnades, at som en del Bergsbruk äro uppå Skatte-ågor belågne, hvarigenom de märkeligen hindras uti deras upkomst och förkofran, i det Skatte-ågare icke allenast förbjuda skogen, utan ock ödelägga den, och sälunda Bruken mycket för när äro: en del skola ock finnas, som Kronohemman under Skatte köpt hafva, hvilka ock deslikes samma Verk förhindra; hvarföre, på det sådan oreda desto bättre måtte afskaffas, och Bergsbruken på alla orter vinna desto riktigare fortgång, såsom med rätta bör, så skulle Landshöfdingarne, när de af General-Bergs-Ämbetet härom ordres och besked bekommo, göra deras flit, at förmå Skatteågare, at godvilligt, emot en billig penning, eller emot andre hemman, updraga Kronan deras bördesrätter; men de andre, som köpt Kronohemman til skatte och ligga Bruken til något hinder, dem skulle deras utlagde penningar igen lefvereras, skattebrefven återtagas, och hemmannen sedan, som tilföre, under Kronan förblifva. — Sedan Svenska Bergverken vid denna tid kommit under et eget Collegii hågn, utkommo til en början K. Förordningarne af den 18 och 19 Martii 1639, genom hvilka alt svedjande blef förbudt vid dry-

dryga böter, och med utlofvad belöning för den, som uptäckte och angaf förbrytaren. Likväl hade K. Gustaf I och i synnerhet K. Carl IX icke långt förut i Riket införskaffat en mängd Finnar, som skulle genom svedjande förvandla de stora och aflågsna skogarne til människo-hemvist. Om dessa Finmars öden och behandling, ifrån den tid, då alt skulle i Sverige vika för Brukshandteringen, skall längre fram meddelas några historiska efterrättelser. Här torde det icke vara otjenligt, at för et ögnablick afbryta upräknandet, af de til Bergsbrukens exclusiva fördel i fordnatider utfärdade Författningar, för at framlägga några allmänna reflexioner öfver det näringsfång, som under namn af Svedjande, blifvit från den nys nämnda tidepunkten genom hela förra Århundradet, och äfven i det närvarande, både i allmänna Författningar och i oeconomiska Afhandlingar, utropadt såsom i alla afseenden skadeligt och förkasteligt.

Vi hafve redan yttrat och flera gånger uprepat den tankan, at all den vidsträckta skog, af Kronans allmänningar, som växer på bergig, mycket stenbunden, sandig eller eljest icke odlingsbar mark, aldrig lämpligare kan användas til det allmännas fördel, än då den anslås til förmån för den, i sin egen natur, och då den uphör at med öfverdrift och exclusift gynnas, så ypperliga Brukshand-
 terin-

teringen. Denna skog kan derföre aldrig med för stor omsorg fredas, desz nyttjande och återväxt aldrig nog sorgfälligt beräknas, och desz förstöring genom svedjande bör i följe deraf förekommas. Om detta sistnämnde säkrare vinnes genom Författningar och Förbud, än genom uplåten och oinskränkt ägande-rätt, må läsaren sjelf dömma. Man synes härvid icke behöfva lita endast på allmänna förnufts slut, ehuru tydligt dessa också kunna säga ofs, at ägande rättens trygghet bör verka lika på skogs-egendoms vårdande, som på all annan egendoms. Samma skäl som förmått Styrelsen, då den velat uphjelpa Jordbruket, at i stället för at trygga sig vid verkningarne af Författningar, Embetsmanna-myndighet och Byggn. Balkens föreskrifter, uplåta Kronohemmanen genom skatteköp til verkelige ägare; samma skäl, säger jag, synas också böra verka, at man kunde anse Skogarne bättre fredade under ägande-rättens vård, än under skogsförbudens, Fiscalernes och främmande Näringsidkares. Detta säger ofs blotta förnuftet; men erfarenheten säger ofs också något rätt fullständigt i detta ämne, ehuru Skattemannens erfarenhet icke bevittnar mera än hälften af vår sats, nemligen at oagtadt alla förbud, all tillsyn, alla intrång i desz dispositions-rätt öfver sin skog, började, fortsatte, skårpte, omskapade, utvidgade under

der Århundraden, har dock Bruksågarne jämmier-rop öfver skogs-förstöring och skogsbrist i alla tider och intil närvarande dag varit lika oafbrutne, som nyssnämnde tvångsmedels utöfning. Deremot har Frälseågaren beständigt åtnjutit fri dispositions-rätt öfver sin skog; och vid sjelfva de Frälse-ägendomar och Hemman, som ligga inom eller invid Bergslagerne, har dock skogsvården i alla tider varit ojämförligt bättre, än vid Skatte- och Krono-hemman, samt vid Recognitions- och Allmännings-skogarne. Detta sammanlagdt ger oss en fullständig, och som jag tror, aldeles tillförlitelig erfarenhet in närvarande ämne. Det bekräftar hvad förnuftet i förvåg sagt eller kunnat säga oss, at förbud, viten och fiscalisk tillsyn icke kunna förekomma vårdslös skogshandtering; men at ägande-rätten väcker omtanka i denna väg, likasom i alla andra. Jag må icke tro, at man skulle vilja tillägga den ena mennisko-classen en klok omsorg för sit framtida väl, och bestrida denna enkla omsorgs möjlighet hos en annan; at man deraf ville skapa sig en förevändning, at hålla denna sednare under et beständigt förmynderskap, och rikta sig af dess vanmagt. Man tror sig til och med hafva bemärkt, at skogseldar i allmänhet oftare och mera vidsträckt förtära Allmännings-skogar, än dem som äro skiftade emel-

emellan verkliga ägare. Orsaken härtil tror man sig icke utan alt skäl kunna härleda derifrån, at betydliga Bruks-ägares och Ägendomsherrars nyttjande-rätt af dessa Allmänningar, skall i utöfningen, och genom ganska verksamma medel, hafva blifvit mera vidsträckt, och underkastad olika mindre svårigheter och omvägar, än den föga bemedlade Bondens. Denna sednare kan i allmänhet blott efter sådane verkliga olyckor, hoppas at hämta någon vinning af skogen, den han eljest, genom ansöknings-kostnad och de svårigheter, som läggas honom i vägen, mångdubbelt får betala. Kan man då på goda skäl begära, at Allmogen med nit och oförtrutethet skall bemöda sig at slåcka dessa förstörande skogseldar? — Hvad åter angår den med skog beväxta odlingsbara jorden, så bör den, efter vår redan yttrade öfvertygelse, odlas. Den som ännu icke är öfvertygad om sanningen af denna sats, anmodas at anställa en jämförelse emellan afkastningen af et tunneland skogbeväxt mark, och den af et tunneland odlad mark. Men på hvad sätt kan denna odling fördelagtigast anställas? När frågan är om en något tått, och med storväxt skog, öfverhöljd mark, skall et tunnemarks rot-huggning med all säkerhet merändels upstiga, efter vårt nuvarande penningevärde, til 40 å 50 R:dr; och sedan återstår

än-

ändå en icke obetydlig möda, nemligen at
 rånfa den rothuggna marken ifrån all den
 på detta sätt kullstjelpta skogen. Samma ar-
 bete och samma kostnad har detta odlingsfätt,
 i alla tider, efter dåvarande dagsverkspris
 och penningevården, medfört. Hvar och en
 kännare må dömma, om man således af det-
 ta odlingsfätt någonsin kunnat eller ännu tro-
 ligen kan vänta vidsträckta skogars och öde-
 markers förvandling från vilddjurs-nåsten til
 mennisko-hemvist. Det andra sättet vore at
 fälla skogen, bortflytta den, och afbida stub-
 bars och rötters förruttande, för at sedan
 af den slåta marken bereda åker och ång.
 Detta torde fordra en tid af minst 12, och
 ofta af 20 til 30 år. At före stubbarnes
 förruttning kunna försöka någon plöjning e-
 mellan dem, är aldeles omöjligt, i anseende
 til de friska och vidsträckta rötter, som kring
 dem ligga utgrenade under jordytan. Man
 har under hela denna väntningstid ingen an-
 nan afkastning af den mark, som på detta
 sätt skall odlas, än den, som hämtas från
 den fällda skogens förvandling til kol, från
 timmers, sågstockars, bråders eller veds för-
 sålgning, i fall dessa varors affättning i
 granskapet, eller deras transport til aflågsna
 orter, är möjlig. Tredje odlingsfättet är
 svedjande. Detta sätt ger inom andra eller
 tredje året efter arbetets början, en tre til
 fyra

fyradubbel råggröda emot den i Sverige eljest vanliga. Det kan gifva ännu en, fast något svagare, sådesgröda. Den obrända skogen på et sådant svedjeland förvandlas til kol. De trakter man vill förvandla til äng eller beteshagar, fordra, sedan första råggrödan blifvit inbergad, ingen vidare åtgärd. Tallstubbarne äro de enda, som ännu icke genast med lätthet kunna undanrödjas i anseende til deras starka hjert-rötter; men alla andra stubbar, som förnämligast genom sidorötter äro fastade vid marken, kunna, sedan deras rötter blifvit under svedjandet til största delen förbrände eller åtminstone försvagade, utan stor svårighet upbrytas. Tallstubbarnes förruttning påskyndas af detta odlingsfätt: deras sidorötter försvagas merändels under sjelfva svedjandet, så at man, efter någon förutgången möda med dessa rötters uptagande, och om tallskogen före svedjandet icke varit altför tät, kan plöja marken emellan dessa stubbar, under väntan på deras fullkomliga förmultning. De trakter, hvilka man vill förvandla från barrskog til löfskog, fordra ingen annan åtgärd, än svedjande. Man kan naturligtvis i förväg förvärta näjvertägt samt borrtföra jäg- och byggnads-timmer, slöjdvirke, stör m. m. på den mark, man ämnar svedja. — Den opartiska och kunniga läsaren må nu dömma,

ma, hvilketdera af dessa tre odlingsfätt är det förmånligaste för Jordägaren, och från hvilket et vildt och skogbevuxt land kan vänta sin förvandling til åker och äng, sin befolkning, sit climats förmildring. Man rådfråge alla Staters äldsta häfder, och deribland vårt Fäderneslands, hvad väg de gått för et förvandla deras näringsfång af jagt, fiske och kringvandrande boskaphjorder, til verkeligt Jordbruk. Svedjandet skall här visa sig, ej allenast såsom i alla fall det lättaste och förmånligaste, utan äfven såsom det enda möjliga och användbara, när man med en fattig folk mängd vil bekriega omäteliga skogar och ödemarker. Skulle man i detta ämne, likasom i många andra af stor vikt, för det möjliga missbrukets skull, vilja fördöma alt förståndigt bruk deraf? Då finge man af samma skäl förkasta Åkerbruk, Bergsbruk och alla näringar; ty alla kunna möjligtvis öfverskrida, och alla hafva någon gång verkligen öfverskridit deras naturliga gränser. Minst böra de skadeliga följderna af svedjandets missbruk, blifva skäl emot dess förståndiga bruk, om arbetaren genast jagas ifrån et redan afbrändt fält; om Hemmansägaren icke har rättighet at til andra uplåta den mark, han sjelf icke dger förmåga at uptaga; om Författningarne i ollmänhet möta detta odlingsfätt med förbud och viten;

om Rikets betydligaste skogar icke stå under ågande-rättens hägn; om man gör sig all nöda för at öfvertyga Skattemannen, at han åger endast sin åker och sin ång, men icke sin skog; och framför alt, om man, under det at andra Näringar med kostnad och omsorg uphöjas til en vetenskapelig fullkomlighet, quärhåller den lägre Jordbrukaren i den okunnighet och bekymmerlöshet, som äro oskiljagtige ifrån tvång och vanvårdnad. Man bör i detta fall icke vara förundrad, om man finner svedjade, men sedan icke odlade marker; om Hemmansägaren förskaffar sig en hastig och icke fortfarande vinst af de ågor, han sjelf icke hinner eller förmår odla; om sådana trakter, som icke äro tjenlige til åker och ång, likväl svedjas, när de ligga affides och undångömda för alla slags Upsyningsmän; om skogarnes förstöring varit allmänware, än skogarnes förståndiga bruk; och om man både hos Hemmansägare och Nybyggare på vissa, af andra privilegierade näringar mest tryckta orter, finner närings-omsorgen föga utsträckt öfver dagen eller året. Man bör ännu mindre förundra sig, om et lätt och gagneligt odlingsfått blifvit utan alt undantag stempladt såsom aldeles skadeligt och brottligt, när man vet, at Jordbruket inom vårt Land, ifrån långliga tider, stått under en annan Närings öfvervalde, hvilken, sannolikt

likt efter falsk beräkning, trott det vara sit interesse och haft all nödig förmåga, at motarbete all slags odling, och således framför alt den, som lättast kunnat både brukas och missbrukas. — Se här några historiska underrättelser, som synas höra til närvarande ämne.

Redan af K. Gustaf I, men i synnerhet af K. Carl IX inkallades til Sverige en betydlig mängd Finnar, som skulle minska och til tjenliga boningsställen förvandla åtskilliga stora och aflågsna skogstrakter, hvilka, utan någon nytta för Riket, blott voro tilhåll för vilddjur. De hämtades från Norra Savolax, der svedjandet ännu var Hufvud-nåringen, och icke från Åbolän, Nyland, Tavastland och Södra Österbotten, der Inbyggarne redan, efter odlingens vanliga väg, öfvergått från Svedjande til verkeligt Åkerbruk. Ifrån Ky-menegårds Län hämtades sådane, som voro mest vane vid kårn-bruk. När K. Carl IX hade fått Wermeland under sit Hertigdöme, var en stor del af denna Provins nästan aldeles obebodd. Sedan Invånarena genom Digerdöden blifvit utödda, hade skogarne fått öfverhölja många förut odlade trakter. Hela Wåse-härad, Carlskoga och Nyed utgjorde en Ödemark. Likaledes förhöll det sig med Gillberga Härad. Finnarne inkallades därför för at svedja skogarne, upodla kårren,

samt bebygga och befolka dessa ödemarkar. De försändes äfven til Dalarne, Gestrikland, Helsingland, Medelpad och andra orter. När de först nedsatte sig i dessa skogar, synas de hafva blifvit ansedde såsom Krono-torpare, njöto mycken frihet under de patriotiske Konungarne, och förökade sig ansenligt. Men denna frihet varade icke länge. Sedan en mängd Fernbruk efterhand anlades, började man redan då, hvad man intil närvarande dag oafbrutit fortsatt, nemligen at klaga öfver befarad skogsbrist. Finnarne blefvo snart förhatelige i Bruksidkarens ögon, och genom desses försorg, äfven ganska illa anskrefna hos Regeringen. En verkelig förföljelse anställdes emot dem från den tidpunkt, vid hvilken vi trott oss för en stund böra afbryta upräknandet af de, til Bruks-handteringens exklusiva fördel, utkomna Författningar. I Kongl. Resolutionen af den 22 Junii 1641 heter det: - - "ty vele vi at J ställe then ordre och med Landshöfdingarne aftale, at the låta upbränna thes (Finnarnes) kojor och hus, som the i skogarne här och ther uppsatt hafva, såsom ock them thes såd, när then mogen är, anten afnända och ifrån then taga, eller ock i lika måtto upbränna, så at the nödgade och tvungne blifva måtte, af fel och brist på thes lifsuppehälle, at begifva sig utur skogarne". Skogsordningen af 1647

su-

slutas med följande föreskrift: - - at ther the-
 ras (Finnarnes) byggande befinnes Landet
 och Bergverken mera hinderligt än beforder-
 ligt, tå må theras byggningar och torp ut-
 rifvas och affkaffas, theras sveder och såden
 them ifråntagas, och hvar någon sedan fin-
 nes, at utan tilstånd ther arbeta och bygga
 igen, then skall fångslas, hans byggning up-
 brännas, och hafve therhos förgjordt sit ar-
 bete, och hvad hos honom och i hans vårjo
 finnes til treskiftes, ofs, intresserade Landet
 eller Håradet, så ock Åklagaren". Detta up-
 repas ord från ord i Skogsordningen af 1664,
 med följande tillägg: "Der ock någon Bonde
 hårefter tilstådjer någon Finne, heller någon
 annan, at bygga och bo, således på sin skog,
 som sagt är, han skall första gången pligta
 med 40 D:r Silf:mt; kommer han oftare i-
 gen, då skall han straffas til galgen &c.". Desse
 olycklige Colonister nödgades nu flytta
 ifrån de orter, dit de först blifvit inkallade.
 De togo sin tilflygt til nya och ännu mera
 aflågsna Ödemarker; men så snart några Bruk
 der blefvo anlagde, fördrefvos de på nytt
 från deras boningsställen. Genom enskilda
 Embetsmäns mensklighet och sednare tiders
 mildare Författningar, hvaribland de som af
 K. Carl XI utfärdades i synnerhet äro ut-
 märkte, fingo dock någre här och der i or-
 terne quarblifva i egenkap af Skattehemmans-

åboer eller Kolare vid Bruken *). — Hade denna Bruks-esprit hunnit komma til Sverige 100-de år tidigare, än den verkligen kom, skulle våra mest odlade och folkrika Provinser med all sannolikhet ännu i dag likna de skogbevåxta delarne af Finland, Norrland, Wermeland o. s. v. ifall malmstrek funnits inom deras gränsvor. Och om, på andra sidan, Bruks-handteringens uphjelpande aldrig fått sträcka sig längre, än til oinskränkt frihet i sin förkofran, utan rättighet til Modernårningens förfördelande, skulle vi väl icke ännu i dag behöfva hämta våra lifsförnödenheter från våra Grannar; skulle en förnuftig skogshushållning redan i Sverige vara allmän **); och
vårt

*) Man finner i de hos oss alt för litet kända, men i flera afseenden ganska intereffanta *Åbo Tidningar*, en ovanligt väl författad Afhandling med tittel: *Om de i åtskilliga landsorter på Svenska sidan boende Finnar*. Se N:o 5 för 1793. Der hafva desse underrättelser blifvit tagne.

***) Man finner i *Åbo Tidningar* för innevarande år, N:o 4, en ganska grundelig Afhandling under tittel: *Anmärkningar angående våra Skogar*. Den synes i en betydelig mån uplysa detta vigtiga ämne. I denna Veckoskrift, af en så verkelig och redbar förtjenst, har äfven den mästerliga afhandlingen om *Finlands Upodling* första gången varit införd. Den är väl i de flesta afseenden aldeles lämpelig äfven til Sverige, och borde af Svenskar läsas

vårt klimat redan befria oss ifrån den nu skäligen korrtfänt befarade vådan, at en dag icke kunna försvara oss emot vår långvariga vinterköld. Det följande torde ytterligare kunna bestyrka denna mening.

I en Kongl. Förordning af 1649 förböds Allmogen i Västerdalarne, at hugga mera af sin oskiftade skog, än Ved-Compagniets Director i Falun föreskref. Äfven ålades Socknarne Gagnef, Tuna, Torsånger och Wika, at icke hugga ved, utan kola, på det, som orden lyda, at Bergsmännen vid Kopparberget af den persedeln icke måtte lida någon mangel. Deremot tillåts och tilstyrktes Österdalkarlarne at framföra Gruf-ved til Falun. Som de förr byggda Såg-quvarnarne i Gagnefs och Tuna socknar voro Ved-Compagniet til förfång och skada, skulle de antingen ödeläggas eller af ågarne upplåtas til Compagniet. Genom K. Brefvet til Landshöfdingarne 1696 förklarades, at största orsaken til skogarnes förminskande vore de skadeliga Nybyggen, som promiscue här och der både på Kronans Allmänningar, så väl som på Bolby-skogarne i Bergslagerne och omkring Bruken sig hafva insmygt; at detta härledde sig derifrån, at åtskilliga mål, skogarne angående,

H 4

för

med yttersta upmärksamhet. — Hvad böre vi icke kunna vänta af Finska Hushållnings Sällskapet?

för detta varit lämnade under Håradsrätterne och Landtbetjenternes invigilerande, der fuller utan alt tvifvel låra haft sit afseende på våra inkomsters förmerande, i det de, i anledning af Lag och Kongl. Förordningar samt vanlig praxin, hafva tillåtit åtskilliga Nybyggen och Torpställen få våk uppå Bergsmans och Skattemans hemman i Bergslagerne, som uppå Allmåningarne; men som det är skedd utan communication med vårt Bergs-Collegio, så skulle alla på Allmenningarne i Bergslagen, och der Bruk voro nära belågne, Torp eller Nybyggen genast blifva utrefne, med mindre icke Bruksågarne skulle vilja hafva sådana Torp ståendes och bibehållne til Kolare-flugor. Vidare förordnades, at som de många uprättade Sågarne icke kunde anses annorlunda, än för ganska skadelige och skogsödande, emedan de icke allenast berättas upsåga skogstimret på deras egna skogar, utan ock säga åt andra för lego, hvarigenom skogarne innan kort ofelbart låra utödas och Bruken blifva ruinerade, der icke sådant snart blifver hämmadt och afskaffadt; så skulle, efter föregången communication med Bergs-Collegium, undersökas huruvida de redan inrättade Sågarne, utan affaknad och skada för Bergsbruken och skogarnes conservation i längden, kunde tillas, och derefter de prejudicierlige afskaffas.

I K. Resolution af den 22 Decemb. 1697 förordnas, at såsom Allmogen i Helfsingland underdånigst anhåller och begårar, at uppå de ställen, der Bonden åger sin egen Säg och Skatte-skog, honom må varda efterlåtit densamma at idka och bruka, och intet af Jernbruken honom sådant förmenas; så förhålles härmed efter den instruction, som K. M. des Landshöfdingar och Commissarier i Orterne öfver detta ärendet meddelt hafver, der efter de Säg-quarnar blifva beständande, som ej ligga Bergsbruken för när. I K. Bergs-Collegii Resol. af d. 5 Dec. 1699, heter det sålunda: Collegium har sig föredraga låtit, huru som hos Gruf-Råttien åtskillige sig hafva angifvit, hvilka uti deras Tåkter och Hagar inom hank och stör, dels för jordens upbrukande, dels at afböja den ohågn, som af vilddjur plågar ske, åro blefne förordfakade, at fälla och ródja mera skog, ån til rostved och annan deras nödtorft kunnat behöfvas, den de nu söka at få upkola. Och som det huggna verket eljest skulle ligga och förruttna til ingens nytta, blef nu tillåtit, at efter besigtning af Bergs-Fiscalen och andre af Gruf-Råttien förordnade, det skulle få användas. Men til förekommande af missbruk, skulle Jordågarren hådanefter, når han årnade inom sine hågnader något fälla eller ródja, antingen

för at erhålla tarfveligt mulbete, eller til markens nödvändiga råsning af öfverlupen och igenvuxen skog, begära syn och ranssakning, då efter plågad communication med Landshöfdingen, beskedelige män, i Bergs-Fiscalens närvaro, pröfva om fällningen är nödig. Sedan inskickas desses Berättelser til Gruf-Rätten; sedan communiceras den med Landshöfdingen; och sedan utger Gruf-Rätten Resolution, om Jordägaren får rödja sina ågor eller icke. Understår sig någon på annat sätt rödja eller fälla, eller mera, än efterlåtit varder, at tilgripa, hafve förlorat sit arbete, och plikte efter förordningen om Hemskogarne. Genom Kgl. Brefvet til Cammar- och Bergs-Collegierne af d. 17 Sept. 1701, ålades desä Collegier, at noga och vål tilse, det under den förunte tillståndjelsen at få köpa Krono til Skatte, inga sådana lågenheter från Kronan eller andra Bruk måge abalieneras, hvaraf de til deras conservation kunna hafva nödige och outhärlige kol och ved. Således singo icke allenast Kronans Bergsbruk, utan äfven andra Bruk, företrädesrätt til Kronojordens inköp, framför åboen, som antingen sjelf uptagit hemmanet, eller erst besittningsrätten efter sina förfäder, eller af förtroende til den besittningstrygghet, som i alla tider och så ganska naturligt åtföljt stubbe- och röjfelrättighe-

heten, ofta hade borrhbytt sin skattejord emot Kronojord. Och hvilken anspråk på skatteköp, skulle efter rättvisa och billighet, fast ej efter privilegier, af en Domare med begrepp och hjerta, vara starkare, än dens, eller dens barn, som förvandlat en ödemark til mennisko-hemvist och odlad jord? I K. Maj:ts Svar af d. 27 Dec. 1703 på Bergs-Collegii underd. Skrifvelse, utsattes nya viten, och ända til 120 D:r silf:mt, för den, som i Vester-Norrland icke efterlefde Collegii förordnande om de Sägquarnars afskaffande, som för Bergsbruken funnos vara skadlige, eller vid andra sågade mera, än efter Collegii föreskrift. I K. Brefvet til Bergs-Coll. af d. 13 Jan. 1707, gafs, i anledning af en förefallen tvist i Gestrikeland emellan 2:ne Bruksägare, företrädesrätt til skatteköp åt den Bruksägare, til hvars verk hemmanet skulle utgöra kol, framför andra Bruksägare; men om åboens stubbe- och röjfel-rättighet blef ingen fråga. I K. Resol. på Frostå och Fårs Håraders Allmoges besvär, af d. 26 Sept. 1720, förklarades, at samma Allmoge sig i underdånighet besvårar, at Bergmästaren N. N. låtit borttaga deras Getter, som de i skogsbyggden ganska nödige hafva, bedjandes underdånigast, at de måtte få nöjagtig betalning för dem, som borrhtagne åro, samt hädanefter få behålla sina Getter, med hvil-

ka

ka de vilja hålla så god vallgång, at Skogen icke det ringaste skall skadas; men Bergsnästaren befanns hafva förfarit efter des Embetes pligt. I K. Placatet af d. 16 Maj 1721, klagas, utom annat, åfven deröfver, at Allmogen i Falu Bergslag, visat en stor o-vilja och tröghet til at kola utom deras utlags och skatte-kol, samt ther the några sälje-kol haft, förment sig efter eget behag them få stegra til et för then Bergslagen odrägeligt pris. I följe hvaraf förordnades, at ej allenast Allmogen borde utgöra sina utlagor i kol, ved och dagsverken in natura, utan åfven de af Allmogen, som sjelfve ingen skog åga, skola icke desto mindre vara förpliktade, at af sina Grannar skaffa sig kol til sin skatts afbördande; hvarjemte Allmogen borde använda all siit och åhåga til kolningars anläggande, hvarmedelst Verket, utom skattekolen, må af Sälje-kolen kunna hafva sin fyllnad emot riktig och vanlig betalning. I K. Br. til Bergs-Coll. af d. 21 Febr. 1724, förmåles, at Allmogen under Alun-Bruket i Skåne klagat, at ehuru Kongl. Förklaringen på Allmogens i Skåne, Irrestad och Ingolftad härader, ingifne Besvär, af d. 14 November 1719, förmåår, at enår de kunna visa sina fångemån til den i Skogsbygden köpta veden, skola de af Fågeribetjenterna, och i följe deraf, utaf någon annan icke blifva

va vidare anförade; så skola de dock icke
 desto mindre numera finna den svårighet, at
 när de i skogsbygden köpt antingen bränne-
 ved eller hjul- och plogredskap, blifva de af
 Alun-Brukets Betjente antastade, för Bergs-
 Tingen dragne, varorne confiscerade, och de,
 förutan andre omständigheter, med böter och
 plikt belagde. Men Alun-Brukets rättigheter
 i detta mål, blefvo på Ständernas tilstyrkan
 ännu vidare bekräftade. I Resol. af d. 18
 Aug. 1730 på Allmogens Besvär, förmåles,
 at de af Allmogen i Kopparbergs Låhn,
 som ingen skog åga, suplicera at få betala
 skattekolen med penningar efter Krono-vår-
 die, samt mantals-penningarne i redbart mynt,
 och ej i kol; men denna deras underdåniga
 begäran blef aldeles afslagen. I K. Resol. af
 d. 18 Aug. 1730, på Allmogens besvär, för-
 måles, at Allmogen i Väster-Dalarnes och
 Väster-Jernbergslagen anhålla, at få uti den
 magra Orten för mulbetens skull idka et
 högst tarfveligt Svedjande på deras enskylte
 skogar, hvarifrån Falu Bergslags-Skogvakt-
 are nu på en tid, til deras största skada och
 förderf, skola sökt dem hindra och afhålla;
 men Allmogen kunde uti denna des anför-
 ning icke villfaras. I Kongl. Res. af d. 18
 Aug. 1730 på Allmogens ifrån Kopparbergs,
 Sätters, Ofvan- och Nedan-Silljans Fögderi-
 er, besvär, förmåles, at de Mantalsbönder,
 som

fom hafva några Inbrukare med sig i maantalet, beklaga sig deröfver, at de skola betala utlagorna för dem in natura eller plikta: varande sådana merändels fattiga och oförmögna Enkor, som ingen skog til deras små hemmansbruk åga, ej heller komma til våga med at anlägga kolning, hvarföre de anhålla; at sådane oförmögne Jordbrukare måga få betala sin ordinarie skatt i penningar; *men denna begäran afslogs til alla delar. Sluteligen heter det:* Beträffande Falu Bergslags Allmoges ansökning, at erhålla en större frihet med kolens föryttrande, emedan, när köparen och säljaren få komma öfverens om sälje-kolen, skall en ymnogare tilförfel ske, *hvilket ock med en fri handels natur enligt vara skall;* så finner K. M. i nåder bäst, at härmed förblifver vid K. M. nådiga Förordning af 1721 angående priset på sälje-kolen. *I K. Resol. af d. 17 October 1735 på Allmogens ifrån Kils Hårad och Örebro Lån, Besvär, heter det:* hvad angår afgårda Hemmansåboernes ansökning, at få upkola och sälja den skog, som inom deras gårdar kunna til deras ågors men vara upvuxen, samt at få afvittra sin andel i skogar från Bolbyarnes anpart derutinnan; - - så kan Allmogen härutinnan icke villfaras. *I Bergs-Collegii Bref til Landshöfdingen i Kopparbergs-Lån af*

1738, förmåles, at Collegium inhämtat, huru skogen blifvit medtagen af svedjande, som ock derigenom, at *hemman och torp äro nog öfverflödiga*, hvilket få mycket mer gripit skogen an, som de i desfa sednare åren skola begynt bygga mera hus vid sina gårdar, än förut vanligt varit, som deraf skall hårrört, at *en del skola uprögd sin jord och kunna föda flera kreatur*, en del åter delt sina Hemman barn emellan. Och emedan nödigt är, at denna skog för det angelågna Kopparverkets behof och understöd i görligaste måtto ifrån *all olaga medfart och åverkan* befredas; så begärde Colleg. at Landshöfdingen skulle förbjuda icke allenast alt svedjande, utan ock Hemmanen och Torpen, at få emot förra vanligheten utvidga deras ågor och göra nya intågter, jämväl benåget få föranstalta, at Hemmanen icke måge få klyfvas i altför små delar, såsom ock at de befintelige o-skattlagde Torp och Nybyggen måge blifva förminskade. Til svar på Kammar-Collegii skrifvelse af den 11 April 1722, angående, huruvida för 3:ne på Ugglebo Allmanning uptagne Torp kunde bevilljas skattläggning, utan prejudice för Åhmots och Wiksiö Bruken, yttrar sig Bergs-Collegium i Bref af d. 29 Martii 1740, at aldenstund K. M. ge-

nom skrifvelse til Herrar Landshöfdingar, af 1696, i nåder förklarar, det skola alla på Allmanningarne uti Bergslagerne och der Bruk åro när belågne, upfatte och oskattlagde Torp och Nybyggen, genast varda utrifne, med mindre icke de Bruksägare, som innehafva några särdeles allmännings-trakter, emot årliga skogsörens betalande, skulle vilja hafva sådane Torp ståendes och bibehållne til Kolare-stugor - - ty kan ej heller Colleg. för des del finna, huru Hans Maj:t i underdånighet må tilstyrkas, at bevilja förenämnde Torp någon skattläggning.

Enligt Bergs-Coll. Bref af d. 2 Oct. 1751 til Landsh. skulle Marstalla, Ramma, Kjålbo, Marbäck, Karbo, Dommarbo, Hellsjö, Djurkarsbo, Lenna, Ravastbo, Mitsby, Stamhemmanet, Harbo, Sorby samt Mårtsbo Sågvarnar, i några under Sala lydande Socknar, genast afskaffas och utrifvas, såsom ländande til de för Silfververket oumgångeliga skogars utödande. I K. Resolut. af d. 29 Junii 1752 på Allmogens Besvär, heter det: De af Allmogen, så i Bergslagen, som på Landet, hvilka åro förbundne, at lefverera sina kol til visla Bruk, besvåra sig åter i underdånighet deröfver, at Bruksägare och Förvaltarne, taga sig af det tvång, hvaruti Allmogen skall vara stånd, anledning at efter godtycko utslätta priset på kolen,

len, och det så ringa, at det på långt när icke skall svara emot det i orten gängbara priset, eller ersätta den möda och arbete, som å kölningen och framförslen til Bruken användes; anhållandes i anseende dertill Allmogen, som åga antingen egna Skatte, eller til deras Krono-hemman afdelte enskilda skogar, at de icke måge med sin kölförfälgning vara förbundne til något visst ställe och Bruk, utan åga frihet, at dem föryttra til den, med hvilken de kunna betinga och öfverenskomma om et sådant pris, hvarmed de finna sig hafva utkomst. *Men K. M. kunde icke tillåta någon ändring uti de för hvarje Bruk gifne särskilte Privilegier; men de, som förmente sig hafva skäl at klaga, hänvistes til K. Bergs-Collegium för at vinna uprättelse. I Väsby Allmoges Besvär, begårdes, at ifrån Salbergs Fögderi och de Silfververket underlagde Socknar, få tilhandla sig qvistar och vindfällen; men i K. Resol. af d. 26 Junii 1772, blef denna ansökning, i grund af K. Bergs-Collegii med fleres anförande, förklarad vara stridande emot alla, angående Silfververkets skogars befredande, vidtagna Författningar. Jag tror nåppeligen, at den flitigaste Forskare skall i allmänna Författningar, rörande frågor om Brukens och Allmogens rättigheter, finna något afseende vara gjordt på*

N:ö 14 ⁶ 15. I den

den sistnämndes klagomål, förr, än i Kongl. Resolutionen af d. 3 Aug. 1779 på den under Kopparberget hörande Allmogens Besvärs-skrift. Här finner man flera af Allmogens klagomål med mycken ömhet afhjelpne. Det var samma Konung förbehållit, at en gång för alla återinsätta Sverges Skatte-Allmoge i sin så billiga fria dispositionsrätt öfver des egen skog, som sedan århundraden varit in-skränkt af angränsande Bruks och Bergsla-gers Privilegier. Skatteköps-Förordningen af d. 21 Febr. 1789 är til sin ordamening så tyde-lig, at icke mera än en bemärkelse derifrån kan hämtas. Orden lyda i 2 §. at Skatte-män, ehvad de innehafva Hemman, som redan ifrån Ofs och Kronan äro förfälde, eller hädanefter kunna förfäljas, eller ock urgamla Skattehemman, äga öfver Skatte-hemmanet och des genom laga refning och rågång faststälde Byamål, både uti in- och ut-ågor, samt skog och mark, med derå varande Fiske, Jagt och Djurfång, uti alt lika orubbelig ägande och lika fri disposi-tionsrätt, som Frelse-man öfver Frelse-hem-man enligt Privilegier, Lag och Författning-ar. Denna §. slutas med en enda uttrycke-lig exception, hvarigenom alla andra undan-tag så mycket mindre kunna, under någon synpunkt, äga rum: Dock at derifrån undan-tages de för Kongl. Majts och Kronans be-hof

hof tjenlige Eke, Boke, och Maste-tråd, hvarmed efter förra Författningarne bör förfaras. Af en verkelig landsfaderlig omvårdnad för denna Förordnings varagtighet, hvaremot så många enskilda interessen naturligtvis skulle våpna sig, blef den af Konung och Ständer intagen i **Förenings- och Säkerhets-Acten** af d. 21 Febr. och 3 Apr. 1789, samt således förvandlad til en verkelig Grundlag. Orden lyda: Rättigheten för Allmogen til Skatteköp af Kronohemman och deras säkra besittning, är, igenom särskild Förordning af denna dag, stadgad med lika säkerhet, som vore den här införd. Man skulle väl hafva kunnat förutsäga, at en förfärlig skogsförödelse, borde snart blifva öfverklagad, såsom en följd af Skattemannens erhållna fria dispositions-rätt: dessa klagomål uteblefvo också icke länge. Tiden emellan 1789 års Riksdags slut, och den 16 Julii 1790, hvarifrån likväl skall dragas de veckor och månader, som åtgått, för Skatteköps-Förordningens expedition och publicerande, för nödiga underrättelsers inhämtande igenom alla Embetsmanna-graderne, för Expeditionernes uppsättande, affärdande och framkomst; på denna korrta tid, säger jag, under hvilken säkert ganska få af Allmogen ännu hunnit känna och begripa, och ännu

mindre vågade utöfva den rättighet, som den-
 samma blifvit tillagd, hade likväl, enligt de
 underrättelser, som til Konungen, under dess
 vifstande i Svensksund, inkommit, den förun-
 de friare dispositionen gifvit anledning til
 sådan medfart af denna Rikets redbara egen-
 dom, som icke kunde förenas med Konun-
 gens nådiga affigter eller en rätt hushäll-
 ning. (Se K. Maj:ts nådiga Kungörelse dat.
 Svensksund d. 16 Julii 1790.) Oagtadt des-
 sa hotande underrättelser, var dock Konun-
 gen betänkt på helt andra hjelpemedel, än en
 rättighets uphåfvande, som med så mycken
 vishet och vålgörenhet i sjelfva Grundlagen
 var Allmogen tillagd. Han förmodade tvärt-
 om, at misbruken, som på et eller annat
 ställe kunde vara förelupne, icke skulle blif-
 va vidsträckte. Han väntade, at de skulle
 hådanefter inskränkas och förekommas ge-
 nom en närmare eftertanka på följderna och
 uplyftare kunskap om egen verkelig för-
 mån. Han hade så liten farhåga för de
 skadeliga verkningarne af den fria dispositi-
 onsrättigheten, at han trodde dem såkraft blif-
 va undanröjde, när Allmogen ännu ytterli-
 gare försåkrades om samma rättighets varag-
 tighet. Då dessa följder, heter det, skulle
 medföra en emot Rikets bästa och vårt fö-
 remål stridig verkan, böre Vi äfven tro at
 alle förena sig, at de samma förekomma:
 der-

derom Vi, hvad Skattemån angår, gøre Ofs så meget villare, som Vi *uti den förnyade Skogs-Ordning*, Vi äre betänkte at utfärda, Ofs i nåder förefatt, at sådana Författningar vidtaga, som, då de öfverensstämma med den Skattemån tillagde ägande- och dispositionsrätt öfver deras Skog, böra betaga all ovisshet om: et obehindradt til godo njutande häraf. (Se nyss citerade K. Maj:ts Kungörelse af d. 16 Julii 1790). Hvem ser icke, at de viktigaste och mest omtvistade grundsatser, som i närvarande skriftväxling blifvit yrkade til Skattehemmans-ägares fördel, äro alla hämtade ur de 2:ne sist citerade, och på näringsfrihet och ägendomsrätt grundade, Kongl. Förordningarne. — Emedertid, om en Grundlag, och economiska Författningar, som före eller efter densamma blifvit utfärdade, äro stridige i deras föreskrifter; skulle Domstolar och Embetsmän kunna anse det vara tvetydigt på hvilkendera, lydningen exclusift bör följa?

Jag har genom det föregående sökt rättfärdiga den meningen, at Bergshandteringen verkligen i någon mån varit tryckande för Jordbruket; at den förra varit mera gyn-

nad af Författningarne än det sednare; at
 Bruksägares ton varit nog mera gällande,
 än den oprivilegierade Jordbrukarens. Rum-
 met har icke tillåtit, at fullständigt anföra
 alla de Författningar, som i denna våg ägt
 bevisningsstyrka. Minst har man kunnat och
 velat anföra såsom skäl, det hufvudsakeligaste
 af alt, nemligen alla privilegier för särskilda
 Bergslager och de inom dem belägna Bergs-
 bruk. Sannolikt skall närvarande skriftväx-
 ling för ingen del mycket hastigt afstadna;
 det kan således ännu i framtiden blifva til-
 fälle, at närmare än här skett, granska et
 och annat viktigt föremål; och dervid torde
 blifva tilfälle at bevisa, hvad här blott i för-
 bigående anmärkes, at äfven våra Städ-
 ers rättighet at utvidga sig, i en del Bergsla-
 ger blifvit inskränkt inom nog trånga grän-
 sor, af omsorg för våra Bruks bestånd.
 Härpå må tils vidare blott et enda exempel
 anföras. Igenom Kongl. Brefvet af d. 15
 December 1720 blef, för at vinna skogsbe-
 sparing, antalet af hushåll, som fingo vi-
 stas i Philipstad, inskränkt til 50. Enligt
 Kongl. Brefvet af den 19 Junii 1727 öka-
 des detta antal til 60. I följe af först-
 nämnde Konunga - Bref skulle Philipstads
 Invånare böta 3000 Daler Silfvermynt för
 hvar hushåll, som de öfver det fastställda
 antalet, tälde hos sig och ej på behörig ort
 an-

angäfvot*). Et Kongl. Collegium hemställte
 vdt til K. M. under d. 12 April 1780, om
 icke den för Philipstad fastställda nummer-in-
 rättning af allenast 60 hushåll, kunde, såsom
 hinderlig för Stadens folkökning, vålmagt och
 förkofran, uphäfvas; men den under Konun-
 gens frånvaro förordnade Råds-Regeringen,
 kunde sig deröfver icke utlåta, förr än Bergs-

I 4

Col-

*) Utdrag ur E. Fernows Differt. Acad. de
 Regione Wermelandorum Metallica, olim
 Wermelands Berg dicta, et Oppido Philip-
 stadio, Præsidi Carol. Fr. Georgii, Hist.
 Professore, Ups. 1764. - - - p. 21. Clemen-
 tia Regis gl. m. Friederici I:mi A. 1720 d.
 15 Dec. constitutum est, ut cives 50 in Phi-
 lipstadio manerent, sub jurisdictione Justitia-
 rii, qui secundum jus municipale non nisi in
 rebus hæreditariis judicaret. Quibus 50 fa-
 miliis 10 alias addidit modo memorat. glo-
 riosiss. Rex 1727 d. 19 Julii. Reliqui vi-
 et militum ope expellebantur *).

*) "Och blefvo the genom et Compagnie
 "Soldater under Capitainen Vålborue Hr
 "Clæs Gegerhorns commando utdrefne,
 "theras spisar nedslagne och fönstren til-
 "spikade, så at husen ännu (1734) stå
 "til et ymkeligit spektakel. (Thure San-
 "delins Memorial til Borgareståndet). Hoc
 plerumque *andra ruineringen* dicitur,
 dum etiam fœminas statim post partum,
 in lectis, e domibus extra urbem elatas
 esse dicunt.

Collegium inkommit med eget och fleres utlåtande, huruvida sådant vore för Bergslagsorten gagneligt. *Flera exempel af nästan aldeles samma beskaffenhet, saknas icke i våra Bruks-privilegier; men mera derom under denna skriftväxlings mycket sannolika fortsättning framdeles. — Jag skall nu försöka at något närmare, än hittills skett, nagelfara min sista Granskares upgifter och påståenden.*

Han säger redan i början af sina Anmärkningar: Vid en fråga af sådan vigt (huruvida Bruks-privilegierna äro tryckande för Landtbruket?) hade det varit angelägit at förklara hvad slag Bruks-privilegier här menas. Kan någon, som läst och begripit den först criticerade Afhandlingen, som läst och begripit Bergsmannens Skrift, som läst och begripit svaret på densamma, och deraf i synnerhet sid. 4, rad. 28 och följande (Stockh. P. N:o 61.), som icke aldeles misstagit sig om hufvud-ämnet för närvarande skriftväxling; kan en sådan, säger jag, vara i ovisshet, om hvilka Bruks-privilegier här varit fråga? Han tillägger vidare, han försäkrar på god tro, och han gör detta utan bifogade skäl, utan beräkning och jämförelse, at **största delen** af dessa Privilegier icke egenteligen kunna få detta namn, då deras Innehafvare, af dem icke njutit eller kan
nju.

sar han icke k anna de beständigt f ornyade
 klagom al, som i sista h lfsten af f orra  r-
 hundradet, och i hela det närvarande, af
 Bergslags-Allmogen blifvit förda deröfver,
 at Ståndspersoner, tv rt emot Författningar
 och Privilegier, blifvit  gare af Bergshem-
 man? K anner Anmärkaren icke den tvist, e-
 mellan Brukspatroner och Bergsm n, som än-
 nu vid Gesle Riksdag, af desse sednares Riks-
 dagsm n blef anmäld? K anner han icke huru
 denna tvist blef afgjord? K anner han icke
 Kongl. Brefvet til Bergs-Collegium af d. 11
 Junii 1794? Vet han icke, at t. ex. H ste-
 b cks hytta, i Norbergs Bergslag, inom et
 icke rätt stort antal år kommit i två köpa-
 res hand, och at bägge dessa köpare varit
 Ståndspersoner? Andra exempel at förtiga.
 Eller vet Anmärkaren allt detta, och tror sig
 Ändå inför en Allmänhet kunna påstå, at
 Ståndspersoner på det kraftigaste f tt  ro
 uteslutne från Bergslags-Allmogens Privile-
 giers tilgodonjutande? — Och sjelfva dessa
 privilegier, fast än icke i nys anförda afse-
 enden efterlefda, bevisa de icke, nästan mera
  n allt annat, at Bergshandteringen varit
 inom vårt F dernesland oj mnf rligt mera gyn-
 nad  n Jordbruket? En Bergsman på et Krono-
 hemman har, enligt Författningar, och vid
 sjelfva utöfningen, i alla tider haft lika så-
 ker besittnings-rätt, som en Skatt gare; han
 har

har icke behöft vara betänkt på skatteköp; minst har någon annan privilegierad Näringsidkare kunnat stöta honom ut från besittningsrättigheten, eller göra hans anspråk på skatteköp stridigt. Deremot måste Jordbrukaren, som uptagit et Krono-hemman, eller ärft äbo-rättigheten efter sina Förfäder, vika för den första Bruksidkare, som anmäler sig til skatteköp, oagadt alt hvad Författningar och Konunga-Försåkringar i äldre och nyare tider stadgat och försäkrat om stubbe- och röjfel-rättigheten (se ibland annat Resolut. på Allm. Besvär af den 17 Sept. 1723, 77 §. 1751 års Konunga-Försåkran 22 §). Kan en större mannamån til en Bi-närings fördel på Modernäringsens bekostnad, framvisas, än at den förres Idkare få utan skatteköp orubade besitta Kronojorden, och at man drifver den sednares derifrån, eller nekar honom, at åtminstone genom skatteköp, försäkra sig och sina efterkommande emot arbitraire behandling, ökade bördor o. s. v. Likväl har Anmärkaren ända fram sagt, at Bergs-Allmogens privilegier ej kunna inbegripas under förevarande fråga.

När Anmärkaren vill gifva oss et rätt tillförlitligt begrep om det i:a af de 3 slags privilegier, som han påstår våra Bruk äga, beskriver han detta i:a slag med följande ord: Privilegier, som gifva Innehafvaren af
et

et Bergverk eller Bruk den rättigheten, at af vissa Socknar deromkring upbåra in natura den skatt af kol, ved, timmer, dagsverken m. m. hvilken Allmogen tilförene utgjort och ännu vore skyldig at, enligt sina Hemmans natur, utgöra til Kronan. Sådane privilegier äro ej utfärdade för andra verk, - - - än Sala Silfververk, Fahlun, Avesta, Dylta m. fl. hvaribland dock ej finnes et enda Jernverk. *Härvid hafva icke flere origtigheter insmygt sig, än dessa följande: 1:o är det icke enligt sin natur, som Hemmanen utgöra dessa råntor; ty vi hafve redan sedt, at de som icke ägt skog hafva ändå blifvit tvungne at utgöra skatt i kol och ved: utan det är af det skålet, at Bruken behöfva kol och ved, som Hemmanens gamla råntepersedlar blifvit förvandlade i dessa varor, utan at Hemmans ägaren dervid fått äga et ord i laget. 2:o Har rättigheten at upbåra sådane råntor, ifrån äldsta tider och intil närvarande dag, tilhört nog flere verk än dem, som af Anmärkaren upräknas, och äfven tilhört nog många Jernverk. Genom Kongl. Maj:ts Special-Privilegium af den 9 Aug. 1673, 9 §: tillades denna rättighet alla dem, som i Finland, Norr-länderne och Lappmarken uptaga Bergverk. Meldersteins Bruks rättighet i detta afseende är stadfästad i Kongl. Brefvet til Kammar- och*

och Bergs-Coll. af d. 9 Junii 1747. De fle-
 ste eller alla Roslagsverk njuta denna för-
 mån; o. s. v. 3:o Är den Bruks-rättighet,
 som med närvarande skriftväxling åger den
 närmaste och egenteligaste gemenskapen, som
 tilhör alla dessa uppräknade Bruk, och som til-
 hör ännu många flera, af Anmärkaren alde-
 les förbigången; nemligen den, at åga mono-
 polisk företrädesrätt til Skatte-mannens och
 Krono-åboens hela skogs-afkastning; at sjelfve
 bestämma priset, hvartil denna afkastning får
 säljas; at sjelfve vara lagliga Upsyningsmän
 och Aklagare öfver verkkelige Jordägares skogs-
 hushållning: denna rättighet hörde likväl ver-
 keligen til saken, snart sagt mera än alla
 de, vår Anmärkare anført. — Härleda
 sig dessa uppenbart origtiga upgifter från o-
 kunnighet, eller från någon föresats at fram-
 lägga hela saken i et falskt ljus? Man bör
 billigtvis snarare tro det förra.

Til 2:a Classen räknar Anmärkaren de
 Bergverk eller Bruk, som, emot en viss af-
 gift, blifvit privilegierade på Kronans så kal-
 lade Recognitions-skogar, utan, som han så-
 ger, annan rätt til de å sådane skogar be-
 lägne Kronohemman eller Nybyggen, än den,
 som beror af frivillig öfverenskommelse e-
 mellan Åboen och Bruksägaren, den sedna-
 re dock förbehållit, at under vissa vilkor
 lösa dessa Hemman til Skatte. Vi hafve

redan yttrat oss om denna företrädesrätt til
 skatteköp. Men ser icke hvar och en, at öfverens-
 kommelserna emellan Aboen och Bruksåga-
 ren icke kunna blifva särdeles frivilliga, utan
 tvärt om tåmeligen tvungna, när den sedna-
 re dervid framträder med Skatteköps-Förord-
 ningar eller råntefordringar i sin hand? Skall
 icke den förra vara tvungen at ingå i hvad
 vilkor som hållst, för at, måttligt förtryckt, få
 kvarblifva på den jord, som af honom eller
 hans förfäder blifvit odlad inom Kronans
 skogar? Af sådan beskaffenhet, säger An-
 märkaren, äro Privilegierna för åtskilliga
 Jernverk, som i äldre eller nyare tider blif-
 vit merändels (jag menar alltid) med mö-
 da och kostnad anlagde på Kronans vid-
 sträckta och obebodda skogar, af hvilka
 Kronan förut haft ingen afkastning och der
 några spridda Nybyggen hämtat en svag
 bergning af djurfång, svedjande och någon
 obetydlig boskapskötsel. Hafva dessa Hem-
 man och Nybyggen blifvit uptagne utan mö-
 da och kostnad? Förtjenar den fattiga Ny-
 byggarens nerlagda svett och möda på Rikets
 ödemarker, mindre afseende af mennisko-vån-
 nen och af Styrelsen, än Bruks-iddkarens ner-
 lagda kapitaler? Spridda Nybyggen! Djur-
 fång! Svedjande! obetydelig boskapskötsel!
 Under dessa föragtliga och förödmjukande be-
 grep behagar Anmärkaren nu framställa de
 för-

förste Nybyggarnes företag: här saknas likväl de om närings-upplysning och människokärlek vittnande termerne, löst folk utan förslag och understöd, Getafvel, m. fl. som längre fram i hans skrift förekomma. Detta är verkligen målande. Men har Anmärkaren efterfunnat, af hvad beskaffenhet våra nu bäst odlade och största Landtägendorar varit i den förste odlarens hand? Hvad våg våra verkliga Sådes-provinsjer gått til den kultur, hvar af de nu äro bördige och förskönade? Känner han icke, eller är det hans premediterade förefatts, at förtiga, genom hvilka Författningar, och til hvilken Närings fördel, de förste Nybyggarne på våra fleste Kronoskogar, blifvit borttjagade, eller inskränkte i deras odlingsflit? Om hans falska och vanställande omdömen i detta ämne, likasom i de fleste andra, härleda sig ifrån okunnighet, torde den genom det föregående i någon mån hafva blifvit afhulpen.

3:dje slaget Bruks-Privilegier äro, säger Anmärkaren, af den natur, at de snarare borde heta Tillståndsbref. De Bruk och Bergverk i Sverige, som äga blott sådana privilegier, äro, efter Anmärkarens förut citerade uppgift, betydligare och flere til antalet, än de öfriga, och det är detta man vågat sätta i fråga. Det återstår för honom at bestyrka denna uppgift, hvilket torde med-

fö-

föra sina svårigheter. Emedlertid hänvisar jag den upmärksame och opartiske Läsaren, just til Anmärkarens egen beskrifning på detta 3:dje slag af Bruks-privilegier (se Stockh. Post. N:o 88 för innev. år, sid. 2, rad. 10); och jag frågar sedan: Kunna Bruks-privilegier af annat slag än dessa, förenas med en sann näringsfrihet? Hvilka andra skulle kunna gifva Landtbruket de viktiga fördelar, som upkomma af Bergshandteringen, utan at tillika genom tvång och ingrep i ågande-rätten genast återtaga dem? Genom hvilka andra, än dessa, kan all mannamån för endera af dessa ypperliga och för Sverige naturliga Näringar sägas vara undanrögd? Likväl är Bruksidkaren, äfven då han blott söker sådana Privilegier, som de här beskrifna, tvårt emot Anmärkarens försäkran, ostridigt mera gymnad, än andra Näringar; ty det Collegium, hvarunder den förstnämnde direct lyder, dömmar i sista instantien, utan at Kammar-Collegium har någon decisionsrätt öfver behörigheten af de protester emot sådana Bruks anläggning, som af Jordägare kunna anmålans.

Anmärkaren söker sedermera, at genom de två förstnämnde slags Bruks-privilegiernes uphof, bevisa deras laglighet, och deras rättighet at förblifva orubbade. Denna sistnämnde har icke blifvit satt i fråga, och detta medger

ger *Anmärkaren*. Men efter han *sjelf* framställt detta ämne til undersökning, och deröfver med utförlighet yttrat sig, torde det vara tillåtit at dervid göra en och annan anmärkning. Dessa verk (*Sala, Falun, m. fl.*), säger *Anmärkaren*, böra i enskilda personers hand vara lika fredade, som all annan välfängen ägendom. Han säger vidare: De vilkor eller de förmåner och skyldigheter, som åtfölja dem, äro i Privilegierna förvarade, och dessa kunna således lika litet ändras, utan innehafvarens samtycke, som alla andra laga kraft vundne Afhandlingar. Och vidare: En ändring, företagen på annan grund, vore et våld på ägande-rätten, och kunde leda til de farligaste följder, o. s. v. At alla brådskottade och oöfverlagda förändringar äro oförståndets och passionernas, icke eftertankans och välviljans verk, har reden hos oss blifvit så väl både sagdt och bevisadt, at icke allenast jag, utan äfven *Anmärkaren* torde böra misströsta om, at kunna säga och bevisa det bättre. Men til äfventyrs är detta också det enda, som kan sägas til de Privilegiers försvar, hvilka äro i mer eller mindre mån skadeliga och förolämpande för Staten eller enskilda personer. Åberopandet på laglig bekräftelse, på en genom privilegier erhållen ägande-rätt, och ropandet på våld, torde icke alltid och utan un-

dantag åga full bevisningsstyrka. Lifegen-
 skapen, Catholska Prästerskapets privilegier,
 många andra privilegier, rättigheten at drif-
 va handel med menniskor, alla dessa rättighe-
 ter hafva ågt laglig bekräftelse, hafva ska-
 pat en ågande-rätt, man har, så högt man
 vågat, ropat på våld vid deras rubbning,
 och likväl hafva de alla i mera än en Stat,
 och alltid af vålgörande Styrelser, blifvit up-
 håfne. Minst torde en på privilegier grun-
 dad ågande-rätt, som uppenbart kränker en an-
 nan af aldeles naturligt ursprung, böra ut-
 tan undantag anses för helig. För at gå öf-
 ver från gamla förhatliga, til nyare exem-
 pel, låtom oss anmärka, at i vår tid sjelfva
 Adeliga Privilegierna, ndr de tyckts vara i
 strid med andra Stånds Privilegier, hafva
 på et för Tidevarfvet hedrande sätt blifvit
 förklarade til Närings-frihetens fördel; at i
 följe deraf, ifrån d. 5 Mars 1794 til d. 20
 Junii 1798, 4 Klådesfabriker, i Fårgeri och
 en Strump-fabrik, blifvit i Landsorterne til-
 låtne; at i dessa dagar en Kongl. Förord-
 ning blifvit utfärdad, af det höga vårde, at
 den ensam synes kunna illustrera en Rege-
 ring (om Klådes och Ylle-fabrikers anläggan-
 de, så i Stad, som Land, af d. 12 Junii
 1798); och manne, vid dessa viktiga och
 vålgörande steg til Närings-frihet, intet Skrå-
 interesse skulle kunna åberopa sig, sin kränk-
 ta

ta privilegii- eller ägande-rätt? Och hade Styrelsen på sådana rop bordt fästa den ringaste upmärksamhet? Jag öfverlämnar åt andra att i tyfthet eller högt besvara dessa frågor. Jag vill blott tillägga en enda Anmärkning; den nämligen, att Privilegiens uphäfvande eller bestånd synes endast böra ankomma på verkligheten och graden af deras skadlighet eller nytta.

Anmärkaren talar sedan om Recognitions-skogarne, och jag vill tro, att Läsaren skall aldeles igenkänna Privilegii- och Skrå-tonen. Det är ju endast, säger han, på vilkor af en för alla tider säker költilgång från dessa skogar som förste Anläggaren kunnat våga sina penningar. Har Anmärkaren redan glömt det 3:dje slag af Bruks-privilegier, han så nyligen sjelf beskrifvit? Hafva inga anläggningar blifvit vågade, med förbehåll af endast dessa inskränkta fördelar? De fleste i Sverige, efter Anmärkarens mening; et mindre, men et icke obetydligt antal, efter min mening. Jag utber mig, att få hänvisa både honom sjelf och Läsaren til denna beskrifning. Vidare: att betaga honom (förste Anläggaren) denna költilgång, sedan hans verk vore upbygdt och i full gång, eller att beskatta honom vida högre än vid anläggningen var öfverenskommit, vore (märk denna ton, min Läsare!) att i grund förflöra hans

ägendom, och en eldsvåda, et vattufloöd eller et fientligt infall kunde aldrig fåkrare bereda hans undergång. Hade man betagit honom all koltilgång, när den angränsande skogen vore under hans egen eller andras ägande-rätts beskydd? Kanske vore hans framtida koltilgång just på detta sätt bättre försäkrad, än på något annat sätt. Eller har man betagit honom spannumåls-tilgång, derföre at Bruksägaren ej tillika är Ägare eller Arendator af all den odlade jord, som omger honom? Eller kan hans Bruk icke åga bestånd derföre, at det icke är privilegieradt på denna jord? Skulle Bruksägaren i öfrigt kunna anse det för et lidande, at hafva nju- tit vissa viktiga fördelar för intet eller emot en lindrig afgift, vida under dessa fördelars värde, intil dess hans Verk, efter Anmärka- rens ord, vore upbygdt och i full gång, och at han sedan finge vidkännas högre af- gifter, til och med sluteligen efter de honom först förundta fördelarnes fulla värde? Och detta fulla värde torde väl vara, alt hvad dessa fördelar skulle gälla i hvarje annan Kö- pares eller Arendators hand. Det är åt- minstone visst, at andra Näringsidkare, som vid deras första anläggningar, njutit under- stöd eller blott vissa års frihet från skatt, ropa hvarken på förstöring, eldsvåda, vattu- flöde eller fientligt infall, när sedermera des-

sa

sa understöd uphöra, eller deras Näringar, i likhet med alla andra, blifva skattlagde. Huru förhålla sig, t. ex., Bruksidkare vanligen med de Nybyggare, som erhålla deras tillstånd, at sätta sig ner på de under Bruken lydande skogarne? Blifva desse Nybyggare aldrig i framtiden betungade med större utgifter eller flere arbetskyldigheter, i men af tiltagande odling, än de, som blifvit Nybyggaren ålagde vid odlingens början? Eller är samma princip af rättvisa och billighet icke lika gällande för den ena, som för den andra? Skulle man i öfrigt icke tro, när man känner Annmärkarens skrift, och när man icke känner våra Författningar, at Recognitions-skogarne blifvit Bruken, vid dessas första anläggning, ej allenast för evärdeliga tider (Se K. Förordningen af d. 19 Apr. 1740, 16 §.), utan äfven emot en gång för alla bestånda vilkor, tillagde, samt at aldrig någon rubbning kunnat ske eller skedd i den en gång fastställda uplåtelsen och öfverenskommelsen? Detta förhåller sig likväl nog annorlunda. Brukens rätt til Recognitions-skogarne har så liten likhet med ägande-rätt, eller med orubbad evärdelig besittning, at Stångjerns-verken äro genast förbundne at afstå sådana dem uplåtne skogar, när inom eller invid dessa sistnämnde, ädlare Bergverk blifva upptagne. Hvad åter angår den bestånda af-

giften til Kronan, hvars förhöjning af Anmärkaren liknas vid ågendoms-förstöring, eldsvåda, vattuflöde och fienteligt infall, så befinnes den redan hafva undergått så många förändringar, at Kronan i fordna tider, mindre än i vår tid, synes hafva misškändt sin fria dispositionsrätt öfver dessa skogar. Hennes ägande-rätt öfver dem har aldrig blifvit bestridd; hennes dispositionsrätt kan aldrig säkrare bevittnas, än af den utöfvade rättigheten, at utan Bruksägarnes bifall eller hörande efter godtycko fastställa, ändra, höja, fördela de afgifter, som för nyttjande-rätten af dessa skogar borde utgöras. Rättigheten at bestämma dessa afgifter, innefattar skäligen säkert en annan rättighet, den nemligen at up säga Innehafvaren, den stund han försummar utgöra dem. I början, då jern-tilverkningarne icke voro stadgade, utan behöfde åtskilliga upmuntringar, nyttjades Kronans skogar utan någon motsvarande afgift. 1681 ämnade Kronan uplåta dem under arende til den mestbjudande; men detta motarbetades med all verksamhet, och man framlade såsom skäl emot detta sätt at förskaffa Kronan en redbar inkomst, at Bergshandteringen skulle deraf mera tvingas än uphjelpas, i det de förmögnare alltid skulle uttränga den svagare, och skogarne skulle medtagas under en bestämd arende-tid. Man syn-

syntes förgåta, at skogarne kunnat styckas til
 mindre delar; at arende-tiden kunnat förlän-
 gas ända til 50 år; at man kunnat försäkra
 Arendatorn om företrädes-rätt til högsta an-
 budet vid denna tids slut. På detta sätt sy-
 nes man kunnat öfna tilfälle äfven för den
 mindre förmögne, at draga nytta af dessa
 arenden, och man hade sörgt för skogarnes
 fredande, så mycket man kunde göra det, då
 man ännu misskände alla fördelarne af, at
 uplåta dem under verkelig ägande-rätt. I
 stället beslöts samma år (1681) at Hyttor och
 Hammarverk skulle betala i recognition för
 hvarje stasfrum, som höggs på Kronans sko-
 gar, de förre i Öre Silf:mt, och de sednare
 2 Öre. Man hade likväl utvåg at hindra
 verkställigheten äfven af detta beslut, til dess
 Kongl. Brefvet af d. 14 Martii 1689 undan-
 röjde alla vidare undflygter. Från denna
 tid måste då den fastställda afgiften verkligen
 betalas. De ådlare verken och äfven Jern-
 grufvor blefvo dock sedermera derifrån alde-
 les frikände, altid genom K. Bergs-Collegii
 förord (Se Kongl. Brefven af d. 7 Nov.
 1690 och d. 11 Decemb. 1696). I Kgl. Bref-
 vet af d. 24 Nov. 1747 förekommer den me-
 ningen, at Kronan, som är verkelig ägare
 af dessa Allmänningar samt allenast nyttjande-
 rätten deraf emot vederkänflo til Jernverken
 updragit, följagteligen icke synes kunna be-

tagas at, sedan priset så väl på kolen som alla andra varor stigit, och mycket blifvit förhöjt, äfven kunna förhöja priset på den afhatne skogen, och i så måtto fordra någon större inkomst af merberörde Allmänningar. I följe af denna rigtiga grundsats tredubblades den förut fastställda Recognitions-afgiften, så at Stångjerns-bruken måste betala 6 Öre Silf:mt, och Masugnarne 3 Öre, för hvarje stafrum. Från denna sistnämnde förhöjning befriades likväl Bergsmans-hyttorne. Igenom K. Brefvet af d. 27 Julii 1779 stadgades, at den äldsta skogs-recognitions-afgiften både för Hamrar och Masugnar skulle beräknas efter 3 Dal:er Silf:mt Riksdalern, men 1747 års förhöjning efter 6 Daler S:mt Riksdalern, och at Bergsmännerne skulle betala lika med Brukspatronerne. Härtill komma ännu sednare tiders Riksdags-bevillningar. Dessa utgjorde, enligt 1770 års Bevillningsplacat, $10\frac{2}{3}$ -dels Öre för hvarje stor stig kol, och, til följe af 1789 års Bevillnings-förordning, 4 Skill. för hvarje sådan stig. — Huru har nu denna successiva förhöjning, ifrån ingen afgift til de påföljande, stått at förena med rättvisa och billighet, om det, efter Anmärkarens påstående, vore en egendomsförstöring, en eldsvåda, et vattuflöde eller et fientligt infall, at för denna skog beskatta Bruksägaren, sedan hans Verk vore upbygdt

bygdt och i full gång, högre än vid anläggningen var öfverenskommit? Och kan man icke, enligt den redan följda principen, at Bruks-inrättningar, lika som andra inrättningar, kunna förtjena biträde af Staten vid deras första anläggning, men icke sedan de hunnit blifva riktande, och äfven de mest riktande inom samma Stat, och enligt en annan likaledes följd princip, at arende-afgiften för skog bör höjas i den mån skogsvarorne stiga i värde; kan man icke, säger jag, i följe af dessa principer, nu lika som förr, höja Recognitions-afgiften, och sluteligen höja honoms ända til det, som hvarje Arendator, vid fri concurrence, skulle villja gifva? Ville man ännu heldre befrånja Jordbruket, folkökningen, verkelig skogshushållning, och uplåta dessa Odemarker åt verkliga ågare; måtte Kronan i detta fall år eller bör vara mycket bunden deraf, at Bruken från deras första anläggning til närvarande dag njutit vigtiga bitråden af Staten? Skola dessa bitråden nödvändigt vara eviga, fastän Författningar och prejudicater tillåta, fastän Statens vål och Kronans behof gemensamt fordra at de uphöra? Eller kunde et sådant steg vål anses vara enligt med rättvisa, men icke enligt med billighet? När Embetsmän, som kunna upvisa Kongl. fullmagter på fixerade inkomster; som äfven med dessa inkomsters oafbrutna åtnju-

tande, ändå kunna anses äga en ganska knapp bergning; som under upstegrade hyror, ökade varupris, onväxlande mynt-värden, och en tiltagande luxe, kunna med skäl sågas vara i en verkligt lidande belågenhet; när dessa Embetsmän, säger jag, likväl fått vidkännas betydliga minskningar i deras inkomster, när Statsverkets ytterliga behof fullkomligen rättvisat en sådan förknappning för personer, som äro pligtige at arbeta i Statens tjenst; skulle billigheten, under sådana omständigheter, kunna fordra, at Kronan emot underpris bör uplåta sina skogar åt en Naring, som, efter en hundra-årig progressiv tilväxt, och under åtnjutna biträden på Kronans och andra Naringsars bekostnad, hunnit blifva den mest rik-tande inom Staten; och hvilken nästan hel ensam sitter i förhand, för at kunna draga nytta af vårt mynts vacklande värde? Jag tror icke at billigheten, mera än rättvisan, fordrar detta. Om Kronan vore nog förmögen, för at gifva någon Naring understöd, kunde väl urgamla Grufvor eller redan för hundrade år sedan stadgade Stångjernsverk numera icke gerna derpå göra förnuftiga anspråk: det vore väl egentligen de Bruksiddkare, hvilka nyss anlagt eller ville anlägga Manufakturverk, til vårt stångjerns förädling, som dermed borde underhjelpas, detta likväl icke för evärdeliga tider, utan endast för den tid, under
 hvil-

hvilken hvarje ny kostsam invrättning nödgas
 kämpa mot hinder och svårigheter och faror
 af alla slag; och sådana understöd borde väl
 ändå aldrig gifvas på Modernåringens eller
 enskilda Personers ågande-rätts bekostnad. —
 I anledning af den, i svaret til Bergsman-
 nen, yttrade tankan, at Kronans vidsträckta
 och dyrbara Recognitions-skogar, kunde, ge-
 nom förfälgnig på öpen auction, med styr-
 ka uprätta et gäldbundit Statsverk, yttrar
 sig Anmärkaren sålunda: detta är väl möj-
 ligt, men man kunde då kanske, til vin-
 nande af tiden, upfinna et mer enkelt sätt
 at reglera Statsverket, et sätt som likväl
 hvarken Bergsmån eller Landtmån eller den
 anonyme Författaren själf torde gilla. At
 upfinna planer, enkla eller inveklade, som af
 ingen gillas, kan visserligen ske utan mycken
 svårighet. I falt Anmärkarens anförda yt-
 tran verkligen vore något annat än non sens,
 kunde det vara interessant at veta, hvad han
 dermed egentligen menar. Den mystiska to-
 nen synes emedlertid med hvarje dag förlora
 i anseende och trovärdighet. Anmärkaren
 medger at Recognitions-afgiften för vissa
 Bruken anslagna Kronoskogar nu kan synas
 orimligt liten; men, säger han, det är
 ej svårt at bevifa, det samma afgift, under
 en tid af 50 til 100 år, ofta varit orim-
 ligt

ligt dryg. Han säger detta sista, men han bestyrker det på intet sätt. Hvad redan af Författningarne är anfördt, torde bevisa, at den Recognitions-avgift, som efter Anmärkarens medgifvande, nu kan synas orimligt liten, likväl aldrig varit så hög, som nu, och at den gradevis upstigit til sin närvarande storlek. Han tillägger en ganska märkelig uppgift, nemligen, at Kronan ofta på annat sätt hållit sig skadeslös. Masugnar, t. ex., som äro grundade på egne Frälse- eller Skatte-skogar, betala ej mer än 7, 10 til 15 lisp. tackjern i dygnet, då andra, som hafva sin koltilgång från Recognitions-skogar, ofta äro skattlagde til 17, 20, ja ända til 26 lisp., utan at hafva bättre och säkrare malmtilgångar än de förre. Jag menar at denna drifligt framlagda uppgift, skall i trovärdighet likna Anmärkarens öfriga hitintills anförda uppgifter. I alla Författningar, som bestämma recognitions-avgifterne för skog, finnes icke et ord, som ger den minsta anledning at förmoda, det Kronan, under annat namn skulle af Bruken åga någon inkomst af dessa skogar. Man behöfver i öfrigt icke göra sig mycken möda för at få veta, at den nämnda olikheten i Masugnarnes beskattning, hel och hållen härleder sig från den Marks Krono- eller Frälse-natur, på hvilken de äro uptagne, och aldeles icke

der-

derifrån; at åtskilliga, men icke alla, äro privilegierade på Kronans skogar. Sedan K. Maj:t och Kronan uphörde at upbåra tionde af Malmen, och det i stället, enligt Bergs-Collegii Förordnande af d. 17 Martii 1649, blef stadgadt at tionde-jernet skulle beräknas i tackjern; förklarades i Kongl. Fernbergs-Ordningen af d. 6 Julii 1649, at af den malm, som uptogs ur Kronans Grufvor, skulle gifvas hvar 10:de Sk:d tackjern; af malm ifrån Grufvor på Masugnsågårens egen frälsegrund, hvar 30:de Sk:d, och af malm ifrån Krono- och Frälse-grufvor, som brukades i en Masugn tillhopa, hvar 20:de Sk:d. Detta bekräftades ännu vidare genom K. Placatet af d. 27 Aug. 1723. Hvad gemenskap har nu denna skattläggnings-method med recognitions - afgiften för Kronans skogar?

Anmärkaren framställer vidare ännu et, i närvarande skriftväxling, förut aldeles icke vidrördt ämne; nemligen Bruksågåres företrädesrätt til skatteköp. Han säger sig icke vilja neka, at den varit tryckande för vissa Krono-hemmansåboer och Nybyggare; at det fannerligen synes vara hårdt, at den som i en ödemark nedslagit sina bopålar, som byggt hus, rögd och odlat, ehuru litet det än må vara, ej skall framför någon annan åga rätt, at genom skatteköp förvärf-

va sig fri disposition öfver et sådant hem-
 man. Han säger sig vidare långt ifrån icke
 gilla många Bruksägares förhållande i
 dylika fall; at deruti är något som myc-
 ket liknar försåt, o. s. v. Denna sista
 förebråelsen är aldeles moralisk, aldeles för-
 hård, och i alla afseenden klandervård, då
 den obestämdt, och utan bestyrkta exempel,
 utkastas öfver en hel Medborgare-class, som
 inom sit sköte äger et stort antal aktuings-
 värde, uplyste och patriotiske män, hvilka un-
 der ingen synpunkt förtjena denna särande be-
 skyllning. Dessutom är mycken skillnad e-
 mellan den egennyttige, som efter bokstafven
 begagnar sig af gynsamma Författningar,
 och den nedrige Lagbrytaren, som förfärligt
 tillämpar dem. Beskyllningar af detta sista
 slag torde, för at kunna framläggas inför en
 allmänhet, böra vara mycket väl bestyrkte,
 och riktade, ej mot hela Medborgare-classer,
 utan mot de personer, som förtjena dem.
 Men på hvad vilkor, frågar Anmärkaren,
 hafva dessa Nybyggen blifvit anlagde? Han
 svarar sjelf: Merändels på öpet köp, utan
 föregången utfyning eller öfverenskommel-
 se med Kronan. Männe icke sjelfva detta
 hans eget ord merändels ger en stark vink
 til hvarje Läsare, som icke med sin upmärk-
 samhet lätt sinnigt öfverfar den ringare Jord-
 bru-

brukarens lidande, at efterforska, om icke våra flesta Kronohemman åga et annat uphof, än det, som af Anmärkaren här blifvit upgifvit, och hvilket ostridigt förvandlar Bruksägares företrädesrätt til skatteköp, til et verkeligt förorättande emot Åboerne på Krono-hemman. Anmärkaren tillägger: Ofta har detta skede på Krono-allmänningar, som redan varit Bruken underlagde. Hvarken Kronan eller Innehafvaren af Allmanningen hafva dervid fästat någon upmärksamhet förr än et sådant Nybygge, genom klyfningar och utvidgande af sina gränser samt tilgrepp af skogen, begynt göra Bruket förfång. Då först har fråga upkommit om skatteköp, och då tyckes vara lätt afgjort, hvilkendera bordt åga företrädesrätt, antingen den som lökt och erhållit privilegier, eller den som af eget bevåg fatt sig ned på Allmanningen. Vi hafve redan ågt tilfälle at yttra oss, om Ödemarkernes billiga och kloka fördelning emellan Bruksidkare och Jordbrukare; om den tiltagande folk mängdens rättmätiga anspråk på dessa Ödemarker; om det oblida öde, hvilket icke sällan, i följe af Författningar, träffat Nybyggaren eller hans afkomlingar, at beröfvas ägande-rätten til den jord, som genom hans slit blifvit odlad och bebyggd. Vi hafve icke mycket at tillägga i detta ämne. Men om man endast från Anmär-

märkarens skrift ville hämta kännedom om
 våra Krono-hemmans uphof, och om Bruks-
 ägares rättighet til skatteköp, skulle man icke,
 enligt de nyss citerade radernes bokstafveliga
 mening, stadna i den alternativa öfvertygel-
 sen, antingen at nästan alla Krono-hemman
 härleda sig från otillåten bosättning på Kro-
 nans marker, och at en stor del af dem blif-
 vit, utan Bruksägarens vetskap och tillstånd,
 uptagne på redan åt Bruken uplåtna skogar,
 eller at Bruksägares företrädesrätt til skatte-
 köp icke sträcker sig til andra Hemman, än
 dem, som på detta sätt tilkommit. Känner
 då Anmärkaren icke, och skulle den kunnige
 Läsaren möjligtvis kunna förgåta, at Krono-
 hemmanen upkommit på helt andra sätt, än det
 af Anmärkaren upgifna, och at Bruksäga-
 res skatteköps-rättighet sträcker sig til Krono-
 hemman i allmänhet, utan afseende på deras
 uphof? Känner Anmärkaren icke, at de fle-
 sta Krono-hemmans ålder vida öfverstiger de
 flesta Bruks-privilegiers? Känner han icke, at
 de äldsta Krono-hemman härleda sig ifrån
 Upsala-Öde; at sedan, i följe af det verkeli-
 ga eller digtade Helge-ands Beslutet af 1282,
 alla obebyggda skogar och ödemarker blifvit
 Kronan tillagde, hafva bosättningar och od-
 lingar inom dem icke allenast varit tillåtna,
 utan öfven upmuntrade, ända til des Bruks-
 privilegii-andan, vid medlet af förra århundra-
 det.

det, började motarbeta dem; at Eric af Pomern och Carl Knutson låto til nybyggen utmäta vidsträckt trakter af Kronans allmänningar, hvarigenom, som Botin yttrar sig, Kronan kom i besittning af många nya och sköna lägenheter; at Gustaf I genom mångfaldiga Förordningar upmuntrade Skogarnes fällande och nya hemmans uptagande (Se Förordningarne af d. 20 April 1542, den 6 Junii 1551, d. 16 Febr. 1555, d. 24 Sept. 1557, &c.); at K. Sigismund, i sin Förskran til Ridderskapet och Adeln af d. 11 Febr. 1594, förbehöll sig, at der som tilfällen kunde finnas at bygga och förbättra Kronans andel i allmänningarna, som icke voro Adels och förr besutna hemman til förfång, skulle sådant efterlägga syn vara lofgifvet; at i slöd af Riksdagsbeslutet af d. 9 Febr. 1602, 7 §. blef alt hvad af Adeln eller andra kunde vara byggdt och upodladt på Kronans Allmänningar, vederkändt under Kronan, så at deraf skulle ifrån den dagen utgöras samma skatt och skuld, som af annan Kronans egendom? Känner Anmärkaren icke, at Kronan erhållit en stor mängd Hemman, genom Dana arf; at många genom Brott-mål blifvit til Kronan förverkade; at fördom, då Konungar af enskild rikedom, blifvit på Svenska Thronen uphöjde, hafva de-
 N:o 14 & 15. L rar

ras fastigheter förlorat deras frälse-natur, och blifvit Krono-hemman; at Konungarne fördom ofta köpte och tilpantade sig Frälse-hemman, hvilka derigenom blefvo Krono-hemman; at genom den, år 1350, härjande Digerdöden, förföllo många Hemman i ödesmål, och blefvo sedan för Kronans räkning uptagne; at Skatte-hemman, som genom ägarnes fattigdom eller vårdslöshet, icke kunde utgöra sin skatt til Kronan, blefvo i följe af Konung Gustaf I:s Stadga af d. 4 Febr. 1543, under Kronan förfallne; at Kronan, genom de Adelige Godsens reduction, i Gustaf I:s tid, erhöll emellan 13000 til 20000 Hemman, och genom de Adelige i följande tider, kanhända et ännu betydligare antal; at skatteköps-rättigheten sträcker sig til alla dessa slags Hemman, blott med de undantag, som i 1723 års Skatteköps-Förordning äro gjorde; o. s. v.? Är Anmärkaren aldeles okunnig om allt detta? Eller har han, med någon kännedom deraf, kunnat påstå, at Krono-hemmanen blifvit merändels anlagde på öpet köp, utan föregången utfyning eller öfverenskommelse med Kronan, och oftast på Krono-Allmänningar, som redan varit Bruken underlagde? Och har han, med denna uppenbart falska uppgift, kunnat rättfärdiga den företrädesrätt til skatteköp, som Bruksägare förmått utverka sig framför Sjelfva Åboerne på Krono-hemman?

I öfrigt tycker Anmärkaren, at Författningarna i möjligaste mätto hafva skyddat Kronohemmans-åboen; ty det heter på et ställe: at Bruksägaren ej må hafva företrädesrätt til skatteköp af andra Hemman än dem K. Bergs-Collegium pröfvar oumgångelige för hans verk, och äfven då när han äger lösningsrätt, får han ej upfåga Åboen från Hemmanet, så länge denne fullgör sine skyldigheter. Jag är nästan säker, at den uplyste och opartiske Läsaren tycker annorlunda. Man torde näppeligen behöfva anmärka, at när Bruksägarens anspråk, grundade på privilegier, och Krono-åboens anspråk, grundade på odlings- eller långvarig besittnings-förtjenst, blifva stridige, är decisions-rätten aldeles öfverlämnad åt det Collegium, hvars pligt det är at bevaka Bruks-handteringens fördelar, utan at K. Kammar-Collegium i detta fall har den minsta rättighet, at bevaka Hemmans-åboens välfärd. Jag menar at denna föreskrift af Författningarna icke saknar sin märkbarhet. Kongl. Brefvet af d. 14 April 1758 visar med hvilken vakksamhet K. Bergs-Collegium försvarat sin rättighet, at i detta ämne ensamt besluta öfver Krono-åboernes välfärd. Konungen hade i Skrifvelse af d. 24 November 1757 updragit Kammar- och Bergs-Collegierne, at gemensamt afgöra en skatteköps-tvist emellan Dahl-

fors Bruksägare samt några Krono-bönder och Torpare, rörande förmansrätten til desse sistnämndes Hemman och Torp. I påföljande Januarii månad inkom K. Bergs-Collegium med underdånig förfrågan, huruvida sådana mål hädanefter skulle afgöras på det sätt äldre Författningar föreskrifva, nemligen endast af Bergs-Collegium, eller, i följe af nyss citerade Kongl. Bref, af Kammar- och Bergs-Collegierna gemensamt. Svaret blef, at det tilhörde Kammar-Collegium, vid tvister emellan Bruks-ägare och Krono-hemmans Åboer, at utfärda skattebref, sedan Bergs-Collegium öfver målet *resolverat*. Och skulle Kammar-Collegium ovågerligen hos sig gälla låta Bergs-Collegii utslag, *enär Hemmanen finnas för Bruken nödige och nyttige* (Se K. Brefvet af den 14 April 1758). — Hvad åter angår Krono-åboernes säkerhet at få besitta Hemmanen, sedan desse genom skatteköp blifvit Bruks-ickarnes ägen- dom, så föreskrifver Kongl. Brefvet af d. 23 Sept. 1747, at sådane til Bruken förfälde Hemman icke böra belastas med flera dags- verken, än de, som uti jordboken dem på- förde åro; men at det likväl må vara til- lätligt för Bruksägaren, at efter *öfverens- kommelse med Åboen*, förvandla hela hemmans-räntan uti kolning och kôrflor, e- mot

mot samma betalning, som Skattebönder njuta. För öfrigt skulle Åboen vara odrefven, så länge han gör sin skyldighet efter Hufesyns-ordningen o. s. v. Det är här Ågaren til Hemmanet, som har rättighet at drifva Åboen derifrån, när denne icke gör sin skyldighet efter Hufesyns-ordningen; det är Bruksågaren, säger jag, som med nysnämnde rättighet förenar den, at öfverenskomma med Åboen om hela råntans förvandling til kolning och kårflor. Är denna besittnings-rätt, efter Anmärkarens öfvertygelse, aldeles säker, och är denna öfverenskommelse aldeles frivillig? Tyckas Författningarne, efter Anmärkarens egna ord, i möjligaste måtto hafva skyddat Kronohemmans-åboen? Har man, när man tycker det ena och det andra, någon riktig kämmedom om Byggnings-Balkens oräkneliga föreskrifter och omöjligheten at efterlefva dem alla? Och skall den, för hvars bortjagande från den jord han själf odlat, bebyggt eller förbättrat, förvändningar aldrig kunna saknas, våga göra det ringaste motstånd, när nya bördor och arbetskyldigheter honom åläggas? Och hafva en sådan, af Bruksågaren från skatteköpsrättigheten utstött Kronohemmans-åboes barn, ågt någon af Författningarnes bokstaf och vid deras tillämpning försäkrad och åtnjuten trygghet,

het, at man efter man besitta Hemmanet, innan Kongl. Resolut. af d. 6 Maji 1789 utfärdades *)? Om Anmärkaren finner sig böra

*) Dels för at ytterligare bestyrka hvad vi redan trodt oss, i stöd af handlingar, kunna påstå, nemligen at under K. GUSTAF III:s Regering, och icke förr, blefvo åtskilliga viktiga punçter af Allmogens klagomål emot Bruken, verkligen på et Landsfaderligt fätt afhulpne; dels för at med exempel bevisa, at Bruksägare icke saknat förevändningar, at betunga den från Skatteköps-rättigheten utstötta Krono-Allmogen, öfver Författningarnes mening; tror man sig böra meddela Läsaren följande Kongl. Resolution.

”Kongl. Maj:ts Nådiga Resolution uppå Riksdagsmännens ifrån Södermanland Pehr Anderssons och Eric Larsons, under nyligen hållne Riksdag, å de under Åkers, Hellefors och Skepsta bruk förfälde Cronohemmans Åboers vägnar, i underdånighet förde klagan däröfver, at ehuru Bruksägarne efter Författningarne ej äga at efter behag hushålla med desfa hemman och deras Åboer, utan de fått framför Åboerne köpa desse hemman med visfa vilkor, nemligen at Åboerne ej skola besväras vidare, än med hvad dem efter jordebok och Skattläggning åligger: at deras dagsverken och körflor, som de i stället för hemmans räntan utgjöra, böra beräknas dem efter markegång och hvad til Skattebönder betalas, och at de böra sitta odrefne så länge de desfa prästanda fullgjöra och hålla hemmanen ef-

va besvara dessa frågor med ja, kunne vi icke lätt blifva af aldeles samma öfvertygelse i detta ämne.

L 4

An-

ter lag och hufsfyns ordningen vid magt; så skola dock Bruksägarna med dem på hvarjehanda egenvilligt sätt förfara, i det de från en del fädane hemman afföndrat och under Bruken förlagt visse tilhörigheter af åker, äng och hagar, inslängt mulbetet å Utmarken, meddelt åboerne färskilte contracter, ålagt dem sittjorätts afgift efter godtycko och befvärat dem med körslor och dagsverken utan nöjagtig betalning, hvarigenom de sålunda hindrade i hemmanens häfd, skötsel och byggnad samt i saknad af tilägorne, åsamka sig skuld i bruks-boken och änteligen så utarmas, at de med hustrur och barn måste lämna hemman och husgeråd til Bruksägarens förnöjande, hvilken ock under den sig tilägnade oinskränkta disposition skall hota dem med upfågning och understundom verkligen frånsäga dem hemmanen; emot hvilket alt å meranämnde hemmans-åboers vägnar underdånigst yrkas, at de måtte få til godo njuta hvad Kgl. Brefvet af den 23 Septembr. 1747 och andre Författningar i detta ämne förmå och innehålla, i följe hvaraf äfven förmenes vara oftridigt at desse Åboers Barn och efterkommande böra vid samma hemman bibehållas med samma rätt och vilkor, som föräldrarne dem efter deras förfälgnig til bruken i stöd af de åberopade Författning-

Anmärkaren slutar med at visa Bruksprivilegiernes inflytande på Landtmanna-närningarne; och han påstår, at detta inflytande

garne bordt få innehafva. Gifven Stockholms Slott den 6 Maji 1789".

"Kongl. Maj:t finner hvad i ofvanberörde mätto å de klagande hemmans Åboernes vägnar blifvit yrkadt och påstådt, vara i Författningarne angående sådane mål grundadt och med deras affigt enligt; och öfverlämnar Kgl. Maj:t nu målet til des Justitiæ Cantzlers Embete med nådig befallning at förordna Åboerne någon skickelig och driftig person til biträde i den rättegång, som de kunna finna sig befogade, at emot Bruksägarne företaga til vinnande af rättelse och erfättning för det öfverklagade och dem emot Författningarne bevisligen tilfogade lidande: Hvilket vederbörande til underdånig esterrättelse länder. Datum ut supra".

GUSTAF.

E. Schröderheim.

Det är märkeligt, at ehuru Bergsordningarnes 3:dje Del sträcker sig ända til d. 24 Maji 1791, saknar man der likväl denna Kongl. Resolution, i hviiken de under Bruken köpta Kronohemmanens Åboers barns rätt, at man efter man besitta hemmanen, uttryckligen blifvit förläkrad. Man tror sig således, genom

de medfört en särdeles välgörande verkan på odlingen. Man måste bekänna, at Författningarne och Privilegierna, hvilka dertil upgifvas såsom orsak, i detta fall, icke blifvit efter bokstafven synnerligen efterlevade. Han inbillar sig icke, han har tvärtom med egna ögon under sina resor sett, at Bruks-arbeta-re mera bidraga til landets upodling, än andre Nybyggare, som hafva Jordbruket til hufvud-yrke; at de flera Byarne och den stör-re folknummern i våra Sådes-provinsar, än i Bergslagerne, bevisa icke en starkare odling, en bättre vårdad åker och en högre updref-ven lands-cultur; at odlingens styrka hvarken bör beståmmas efter viddern af uptagen mark eller efter den folk-nummer som är inom qua-drat-milen; at de fleste Bergslags-orterne kun-na til deras fördel jämnföras med våra bäst odlade trakter; at Allmogens hästar af fo-randet icke försvagas; at gödseln under det-ta näringsfätt icke stadnar på landsvägen; at smaken för kroglefnaden derigenom icke ö-kas; at man mindre i Bergslagerne, än i vå-ra Sådes-provinsar, finner ouptagna och o-fruktsamma kårr och skogsmarker, o. s. v. Han styrker alt detta med sin egen erfaren-het, och han föreslår Läsaren en resa från

L 5

Gö-

denna Kongl. Resolutions meddelande, hafva gjort Bergslagernes Domstolar och Embets-män en verkelig tjänst.

Götheborg igenom Våstergöthland, eller från Enköpings-trakten igenom Upsala, eller i från Wåsterås til Sörberke, eller från Wåstervik igenom Söderköping, &c. för at förvissa sig om dessa sanningar. Jag vill ej neka at jag finner mig vara af en aldeles motsatt öfvertygelse; och om jag vågade följa Anmärkarens exempel; om jag vågade inför Allmänheten, och i et omtvistadt ämne, åberopa hvad jag sjelf tror mig hafva sett både inom våra och andra länders Bergslager och Åkerbruks-Provinser, skulle jag med mycken driflighet påstå hvad jag här blott utger til Läsarens vidare pröfning; nemligen: at Bruksarbetare kunna i odling och åkerbruk öfverträffa Nybyggare, som göra Jordbruket til deras hufvudyrke, endast i den händelsen, at de förre blifva gynnade och understödde, men de sednare förföljde och borttjagade; at de orter förtjena namn af Sådesprovinser, som äga en stark folkmängd, och ändå nära både sig och angränsande Landskaper; at dessa Sådesprovinser i allmänhet alltid böra anses för bättre odlade, än de, som från angränsande orter nödgas köpa lifsuppehälle, om också vissa hufvudfel ännu skulle vidlåda de förres hushållning; at alla Bergslager bära mer eller mindre tydliga kännemärken af en motarbetad, försvårad och sen Lands-cultur; at man der upptäcker denna för-

försummade odling ej allenast i bergstrakter och på sandhedar, utan äfven på jämn mark, som åger god och djup matjord; at vidsträckta kärr och måsar finnas öfveralt inom de fridlysta skogarne; at glest belägna Hemman, med sammanträngda ågor, der Penninge-mannen ofta nerlägger betydliga summor, hvilka han hämtar från andra, för honom mera vigtiga och riktande näringsfång, utgöra carakteren af Bergslagerne jordbruk; at dessa orter följagteligen kunna framvisa en här och der högt updrefven odling i smått, men kunna på det hela aldrig anses för verkliga Sådes-provinser; at väl bygda gårdar bevisa bekväm tillgång til timmer, bräder och direct penninge-förtjenst, men bevisa icke alltid et godt, och ännu mindre et vidsträckt jordbruk; at Svenska Allmogen i de orter, som gränsa intil Norrige, utmärker sig i allmänhet med goda hästar, antingen sådana orter hafva Bergsbruk eller icke; at forandet i Bergslagerne verkligen drar Bonden från jordbruket, utmattar hans dragare, nöter hans redskap, förspiller gödseln, och vänjer honom vid kroglesnaden; at detta icke vederlägges deraf, at den Hemmans-ägaren ålagda, och i så många afseenden klandervårda, skjutsningsskylldigheten, i förening med de tätt anlagda krogarne, kan i andra orter anses medföra lika skadliga eller ännu skadligare verk-

nin-

ningar för Jordbruket och den lägre Folkho-
 pens seder; at man någon gång finner den
 ena fördelen, som Bergshandteringen verke-
 ligen gifver et Land, nemligen affättning på
 Landtmanna-varor, i det närmaste fullkomligt
 motvåg, då den i Bruks-trakterne boende
 Allmogen icke sållan enligt plan och beräk-
 ning får tilfalle at fördjupa sig i skuld vid
 Bruken, blir aldeles beroende af Bruksågar-
 ne, förlorar sin sjelfständighet och sin ägande-
 rätt, tvingas eller låckas at använda sin ar-
 betsstyrka, icke på Jordbruket, utan på kol-
 ning, kôrflor o. s. v.; at man trögare i he-
 la sin vidd medger den andra fördelen af
 Bruksrörelsen, nemligen at den producerar
 en ypperlig export-vara, när man tror sig
 finna, at dess Idkare, med det redbara mynt
 de för sina tilverkningar erhålla, icke rätt ni-
 tiskt bemöda sig, at uppehålla det inhåmska
 mynts värde, hvaraf Statsverkets styrka, all-
 männa ordningens bestånd, samt hvarje pen-
 ningelönt Embetsmans och så oräkneligt mæn-
 ga andra enskilda personers välfärd bero. De
 synas härigenom åtminstone frikänna Kronan
 och det Allmänna från alt frikostigt understöd
 af privilegier och skogar, och all högt up-
 drifven erkänsla. Detta är min öfvertygel-
 se; men jag vågar icke försöka, at göra den
 gällande hos Läsaren, medelst åberopandet af
 min egen erfarenhet, af egna resor, af up-
 gif-

gifter, som icke kunna bestyrkas. Jag skall tvärtom, i frågan om Bruks-privilegiernes verkan på Landtbruket, försöka at styrka min mening, med en och annan af de tillförliteligaste och nyligast inhämtade underrättelser, som i detta ämne, mig vetterligt, blifvit gifne. De äro icke aldeles fullständige; de kunna icke eller här alla anföras; men de synas gifva anledning til aldeles såkra slutsatser. I K. Kammar-Collegii til Kongl. Maj:t nyligast ingifna Berättelse om allmänna hushållningens tillstånd i Riket, finner man, ibland andra, äfven följande yttranden: I sjelfva Nerike, (se pag. 11) i synnerhet utom Bergslagen, berättar Landshöfdingen, det Åkerbruket inom en tid af 20 år nästan öfver alt, uti en dertil tjenlig jordmon, skall ansenligen förkofrat sig, och vunnit den tilväxt, at detta Landskap skall kunna räknas ibland dem, som i någorlunda ymniga år, öfver egna behof, aflåta betydande spannmåls-poster til kringliggande Bergslager; - - - i de der varande Bergslager skall Åkerbruket idkas jemte Bergsbruket, så mycket belågenheten i Bergslags-orter kan tillåta, men ej gifva tilräckelig brödföda åt Invånarne. Vidare: Uti Wärm-land, (se pag. 11) skall Åkerbruket, hvad det Östra- samt Mellan-Syfslet angår, sköt-
tas

tas af Invånarne med tåmelig fördel, *utom i Philipstads Bergslag, hvarest föga eller aldeles intet Åkerbruk skall idkas, utan Invånarne årligen måste köpa sit brödkorn; äfven som uti Ny-Eds Socken (der ligga Fernbruken Molkom, Öfre Elfsbacka, Nedre Elfsbacka, Nåshammar, Lindefors, Böckel, Håkebro, Roglanda, Nedre Föske och Norums öfre Hammare) alla år brist på spannemål, och om ej undsättning annorstådes ifrån erhålles, äfven hungersnöd sig skall yppa.* Om Åkerbruket i *Wärmeland*, der 85 Fernbruk finnas, heter det *sid. 13*, at det icke åger en såmre jordmån än Nerike, men skall deruti hafva företräde, at marken är mindre stenig, och på många ställen så stenfri, at Åkerbrukaren til ny åkers uptagande, ej skall tarfva med stembrytning sig fysfelfätta, utan kunna genast med plöjning göra af öde jord bårande åkerfält. Och om et land, af en så förträffelig naturlig beskaffenhet, heter det vidare: Rågfrådet nyttjas så litet hos Allmogen der i orten, at det merändels ej skall utgöra mer än högst en tredjedel af årliga utfrådet, och på en del ställen icke fjerde-delen: hvaremot fås 3 til 4 dubbelt så mycket hafra, samt på

på många orter föga eller ingen råg, utan endast hafra. — *Om Fahlus-Lån heter det pag. 14:* Bergshandteringen utgör en hufvudgren uti Ortens rörelse; och ehuru, efter Landshöfdingens berättelse, *Akerbruket der ännu illa skall skötas*, . . . så finnas likväl, uti en stor del af Lånet, de sjenligaste trakter til et lönande Jordbruk, om hushålls-anstalterne der blifva staldte på bättre fot. Landet är icke storskiftadt, och dertil med från storskiftning undantagit uti K. Förordn, af den 17 Aug. 1762. . . . Landshöfdingen synes icke utan skäl hafva, uti des a afgifne Berättelse, yrkat ändring i detta Förordnande, åtminstone tyckes desamma egenteligen syfta på *Bergslags-orterne eller sådana ställen, der Allmogen är mera Bruksidkare än Hemmansbrukare, och hvarest Hemmanen äro med Bergslagen aldeles förknippade.* Deremot är en ganska stor del af Dalarne, som äger med Bruken föga gemenskap, om icke genom deras tilhandagående med någon kolning, hvarest storskifts-delningar utan rubning af någons rättighet eller Bruksrörelsens förfång, ej mindre än på andra orter i Riket synas kunna verkställas. *Om Gefleborgs och Väster-Norrlands Låner, förekommer pag. 17 et yttrande,*

de, som jag ber den upmärksamme Läsaren jämföra med de om Nybyggares förjagande, om Såg-quarnars nerrifvande, om förbud emot rödjande och svedjande, redan citerade äldre och nyare Författningar. Detta yttrande lyder sålunda: Landet hyfer inom sig en myckenhet vattensjuka ställen med skog omgifne, som länge bibehålla kölden, och ej allenast förorsaka en sen vår samt tidig höst, utan ock, som förut sagt är, blottställa landet, ofta under den blidare årstiden, för frost, som icke sällan på en enda natt kan förstöra hela årets gröda; och beror ofelbart Landtbrukets förbättring der i Lånen, til en hufvudsakelig del på Landets befriande ifrån dessa frostnåsten, genom vattnets afledande, och skogens undanrödjande på sådana ställen, der den gör skadeligt hinder för solvärma och våder, at kunna verka emot vinterkylan. Pag. 26 förekommer ännu et yttrande, som med det redan anförda, synes åga en nära gemenskap. Då Collegium, heter det, således i korrthet beskrifvit Landthushållningen i Riket, har Collegium icke kunnat undgå dervid i underdånighet anmärka, hvad skogarne i synnerhet vidkommer, at utaf hvad derom är vor det anfördt, nog samt kunnat intagas, det hushållningen med dem i allmänhet är vårdslöfad, icke derigenom at de afördjas och

an-

användas, ty deras nyttjande är oundgängeligt, och deras besparing på en nyttigare Närings bckostnad, kan icke vara gagnelig, ej eller ändamålet med Åkerbrukets utvidgande derigenom befordras. Men felet synes deruti bestå, at skogen mera utödes än nyttjas, at dels antingen befredande eller borttagande icke sker efter dess befundne mer eller mindre oumbärlighet i den trakten der den står: at den förstöres utan åtskillnad, jämväl på de ställen, som Naturen tyckes hafva ärnat til evärdelige hemvister för skogen, der den samma utgör den nyttigaste och ofta enda dugeliga växt, som der kan framalstras, såsom på stora sandmoar, samt sterile och til annan växt otjenlige bergstrakter, hvilka, efter skogens utödade, förvandlas til torra ödemarker och kala bergsryggar. — Man jämföre dessa upgifter med Anmärkarens; och dessa sist anförda grundsatser, med de af mig, under hela denna skriftväxling, framlagde och uprepade! Om Åkerbruket i Bergslagerne, efter den tid, då K. Kammar-Collegii underdåniga Berättelse författades, hunnit upstiga til den höjd, at

N:o 14 & 15. M det

det nu verkligen öfverensslämmer med Anmärkarens yttrande, hvarpå likväl den upmärksamme Läsaren lårer fordra starkare bevis, än en Författares blotta försäkran, som just icke synes hafva varit den lyckeligaste i sina öfriga uppgifter; om, säger jag, Bergslagerne Akerbruk verkligen numera uphunnit denna höjd, eller åtminstone i någon mån utvidgat sig, hvad bevisar detta annat, än de tvångslagars oförmögenhet, genom hvilka man trott sig för evärdeliga tider kunna fjättra odlings-fliten och motarbeta verkningarne af den sanningen, at odlad mark ger större afkastning, än en lika vidsträckt mark, som är bevåxt med skog? Och är icke dessa, ända til den 21 Febr. 1789 orubbade Lagars, ytterliga vanmagt, ej at förtröga och uppehålla odlingen, men at förekomma verkelig misshushållning med skog, ännu vidare bevisad af de klagomål, som i alla tider blifvit förde, och hvilka ännu dageligen förnyas, öfver skogsförödelse äfven på sådane trakter, der skogen borde vårdas med all uptänkelig omsorg och der ingen annan gröda kan växa? Och skulle en mogen och tänkande man, som hunnit blifva entledigad från de fordna tiders Privilegii-anda och Skrå-fördomar, vilja föreslå et annat hjälpemedel emot detta verkliga onda, än en oinskränkt, varagtig och allmänt utbredd ägande-rätt? Och kunna sjelf-

va

va Bergsbruken, om de k anna, icke blott sit
 interesse för dagen och året, utan sina sanna
 fördelar för kommande tidevarf, från andra
 medel än detta, vänta trygghet emot en från-
 tida undergång?

Jag har nu försökt at följa min Gran-
 skare på sporen från ämne til ämne; och jag
 upprepar h r hvad jag redan påmint, at nem-
 ligen icke jag, utan Bergsmannen och An-
 m rkaren  ga förtjensten af, at de fleste des-
 sa ämnen blifvit fr mlagde under allmänt sk r-
 skådande, under noggran pröfning: man tor-
 de hvarken vilja eller kunna neka, at ju det-
 ta  r en gifven och g nska redbar förtjenst;
 den skall också aldrig af mig göras dem stri-
 dig. Deremot utber jag mig af den opar-
 tiske Läsaren, at han, vid de outvistade huf-
 vudfr gornes afgörande, vill se saken i hela
 des sammanhang, vill följa denna skrifv x-
 ling ifrån des första början genom hela des
 fortsättning, noga pröfva våra upgifna sk l
 och motsk l, undersöka icke mindre sjelfva
 grundsatsernes sanning och g nelighet,  n
 trovärdigheten af de upgifter, på hvilka man,
   ömse sidor, beropat sig.  mnets vigt sy-
 nes åtminstone vara värdig denna möda. Jag
 utber mig vidare, at man, framför alt, icke
 ropar öfver bitterhet, icke tror sig hafva up-
 täckt enskilda affigter, förr än man, efter
 mogen pröfning finner, at den någon gång

yttrade förtrytelsen öfver falska upgifter, öfver sanningens uppenbara vanställning, öfver misskännandet af den enklaste rättvisa och billighet, upkommit från ogrundade anledningar. — Mätte emedertid Läsarens tålmod icke uphöra, vid ännu några strödda anmärkningar, öfver Näringsfriheten i Sverige.

Den tidepunkten synes verkligen vara inne, då allmänna begrepet börjat, i frågan om Näringsarnes uphjelpande, at mera lita på den enskilda Industriens omtanka och verksamhet, än på tvångs-lagarnes föreskrifter. Några starka steg synas äfven förbåda en säker, kan hånda äfven icke altför långsam, framkomst til målet. — Den tillåtna fria spannmåls-handeln, Skattemannens i sjelfva Grundlagen försäkrade ägande- och dispositions-rätt öfver sin jord, och den i dessa dagar äfven åt Landtmannen upplåtta viktiga rättigheten at anlägga Ylle-fabriker, äro ostridigt af dessa välgörande drag, som icke tvåtydigt bevittna Regerings-vishet och varm välvillja; som icke rätt ofta finnas i häfderne; och hvilka vanligen äga en dem aldeles egen förmåga, at i vårde upfatta en Regering och et Tidevarf långt öfver de förflutna. — Collegier och Embetsmän gifvas inom vårt land, hvilka redan länge godkânt, och lika nitiskt som varsamt bemödat sig at under Embetsmannas-magtens utöfning följa

des.

dessa sanna och viktiga Närings-grundsatser, som leda rakt, men icke öfveriladt, til det stora ändamålet: allmän Närings-frihet. — Betydelige privilegierade Jordägare hafva följt förståndets, patriotismens och mennisko-kärlekenes föreskrifter, och försäkrat Åboerne på deras Hemman om en långvarig och säker besittningstid, under vilkor af en bestämmd och ofta ganska dråglig hemmans-afgift. Man har börjat godkänna den både för Staten och Ägaren viktiga sanningen, at den under Stamgodsen hörande hemmans-jorden förtjenar lika mycken vård och odlingsflit, som Sjelfva Sättesgårdarne; och man har i följe deraf på många ställen uphört at draga Hemmans-åboernes dagsverken från Hemmanen. Sjelfva Sättesgårdarnes jord har blifvit uplåten åt arbetande Jordbrukare, på bestämmd och långvarig besittningstid. Verkeligen stora exempel äro i denna våg gifne. — Det mekaniska Snillet har, i förening med patriotisk verksamhet, med vidsträckt och vågsam omfattning i sina företag, i vår tid gjort stora steg til vår jerntilverknings-förädling. — Rättigheten at anlägga Fabriker, har, som vi redan ägt tillfälle at anmärka, blifvit utsträckt til landsbygden; och denna viktiga utsträckning öfver hvad det gamla och hårdnackadt försvarade systemet om skillnad emellan Stads- och Landtmanna-Nåringar, medgifvit, skall

säkert, i förening med de mechaniska påfund, som utmärka tidekvarvet och hos oss nyligen blifvit naturaliserade, icke underlåta at til stor båtnad för Staten och enskilde, lifva vår inhemska industrie. — Allmänna opinionen synes, med en på mogen öfvertygelse grundad styrka, understödja och upmuntra dessa verkliga framsteg; Regeringens nyss och med vishet tagna steg, til näringsfrihetens fördel, mötes öfveralt med lifligt bifall och djup erkänsla. — Men man kan icke af en, öfven stor början, genast vänta fullkomligheten. Ännu ligga stora hinder i vägen för en allmän och verkelig inhemsk förkofran: den tid synes likväl vara inne, och den uplysta välgörenhet rådande, af hvilka man med säkerhet kan vänta, at dessa hinder, med det mogna besinnande som alltid bör åtfölja vigtiga företag, efterhand undanrödjas. — Vi hafve redan yttrat oss, i hvilka affeenden vi tro Skattehemmans-ägare och Krono-åboer af Bruks-privilegier ännu vara förnärmade. — Enligt. 33 §. i Kongl. Resolutionen på Städernas Besvär, af år 1739, samt 1 §. af 1739 års Manufactur-Privilegier, få inga andra Manufacturer, än de, som fordra skog, mark och vattufall, på landet inrättas och drifvas. Derifrån hafva hitintills inga andra undantag ågt rum, än de, hvartil Adelige Privilegiernes 19 §. kunnat gifva anled-

ledning. Det skulle likväl tyckas, at hvarje Naring, utan anvisning och utan motarbete af Författningar, borde få fästa sig hvar som helst den bäst och naturligast trifves. Det skulle tyckas, at landsbygdens tarfveliga lefnadsfatt, mindre dyra lifsmedel och kanhända bättre seder hos den lägre folkhopen, borde mera, än Stådernes varu-dyrhet, yppighet, upstegrade hushyror samt tiltagande sjelfsväld och liderlighet hos den arbetande folkclassen, kunna sätta oss i stånd at i Fabriks-tilvårkningar uphinna någon höjd och slutligen täfla med andra Länder. Våra ypperliga inhemska linneväfnader, med hvilka våra Ståders tilverkningar aldrig kunnat jämnföras, och som til och med i godhet öfverträffa andra Länders, särdeles hvad den fina lärftsväfna-den angår, sätta denna sanning utom all fråga. Det synes också vara ganska obilligt och stridande mot alla sunda närings-grundsatser, at betaga vår egen Landsbygd den rättighet at täfla med Ståderne i Fabriks-varors tilverkning, som man ofta lämnat eller velat lämna andra Nationer. Det synes tvärt om vara enligt med Förnuftets och Erfarenhetens enklaste och mest gifna grundsatser, at lämna all inhemska täflan fullkomligt fri, och åtminstone så länge utestånga den utländska, til dess någon likhet i arbetskicklighet är vunnit, och de inhemska Anläggningarne vunnit

stadga. Hvem skulle kunna misshandla, at
 den visa och välgörande Kongl. Förordnin-
 gen af d. 12 Junii innevarande år härleder
 sig ifrån dessa grundsatser, och syster til det-
 ta stora ändamål? Och hvilken tror sig icke
 kunna hoppas at i framtiden se denna frihet
 af samma landsfaderliga omvårdnad för Sta-
 ten och enskilde, efter hand utsträckt til alla
 Fabriks-tilverkningar af både inhemska och
 utländska rudimaterier? — Skrå-Författning-
 garne utestänga ännu ifrån våra Handtver-
 kerier den oinskränkta täflan, utan hvilken
 Konst och Slögder aldrig i något Land up-
 fligit til fullkomlighet; och den enskilda til-
 tagsenheten har icke sållan sträckt skrå-tvån-
 get långt öfver Författningarnes affigt och
 bokstaf, ända til verkelig ovilja och förföl-
 jelse. Det vackra exempel, som den mest up-
 lysta Borgare-Classen i denna väg gifvit,
 och den öfverlägsna förkofran och rikedom,
 hvartil den, under en i sednare tider aldrig
 utestängd täflan, upfligit, synes ännu icke
 hafva förmått väcka billighet, omtänka och
 efterföljd hos våra Handtverks-Embeten.
 Grofshandels-Societeten har til den grad an-
 sett det vara sig och Tidehvarfvet ovärdigt,
 at från dess samfund utestänga Medtflare,
 at den icke en gång begagnat sig af före-
 skrifterne uti 1734 års Handels-Reglemente
 om läro- och tjenste-år; — utan tvärt om
 fri-

frivilligt emottager åsven sådane til Medlemmar, hvilka enligt Författningarne icke borde vänta annat än afslag. Detta exempel af sann klokhet och välvilja, det anseende och den förkofran, hvilka antingen derifrån härflutit eller dermed varit förenlige, hafva, säger jag, icke förmått öfvertyga våra Handverks-Embeten i allmänhet, om de aldeles gifna fördelarne, både för Samhället och enskilda personer, hvilka upkomma af en skålig Närings-frihet. De förfägte ännu, lika ifrigt som fordom, det gamla Skrå-systemets helgd och varagtighet; deras bemödande at försvåra vägen för alla Burskaps-sökande går ännu i allmänhet, kan hånda med få undantag, sin oafbrutna gång; den Måster-sökande, som af de äldre i handtverket borde kunna vänta sig at mötas med en faderlig och handledande godhet, finner i dem icke sällan sina motståndare och ofundsmän; dröjsmål, undanslygter, svårigheter och kostnader af alla slag läggas honom i vägen, tvårt emot Lagens föreskrift och mening; deras tåta jagter efter så kallade Fuskare, efter dessa menniskor, hvilkas hela brottslighet består deruti, at årligt och utan konstfladt beskydd nåra sig med den skicklighet de åga, kunna icke liknas vid något mindre rysligt och förolämpande, än den mennisko-jagt, som fordom på Landet anställdes efter Inhyses-hjon och Nybygga-

re; Collegier, Domstolar, Embetsmän öfverhopas af deras burskaps-tvister, af alla slags klagomål, af ansökningar om handräkning, o. s. v. Hvad allmänna vettet, hvad egen fördel och eget anseende, hvad billighet och vålvilja för medmänniskor, icke kunna verka hos dessa Handtverks - Embeten, det torde man äga tillåtelse at vänta af verksamma Författningar, som undanrödja alla hinder för en gagnelig täflan. — Den fria Handels-gemenskapen, ej allenast emellan Stad och Land, utan emellan sjelfva våra Städer, äfven för alla slags slöjde-varor, förenar Köpmannens och Slöjde-iddkarens interesfen, och bereder bägges upkomst. Denna frihet är med skäl ansedd såsom et af hufvudmedlen til alla Manufakturers förkofran; det är genom den som inhemska tilverkningarne kring-spridas och deras affättning utvidgas; och Fabrikerne hafva redan hämtat vigtiga fördelar af förbindelsen emellan dem och Köpmanna-yrket. Det skulle väl tyckas vara en altför stor orimlighet, om Svenska Handtverks-varors fria omlopp hämmades, under det at de til införsel i Riket tillätne utländska, singo obehindradt föras til alla våra Städer och der försäljas. Också hafva Lag och Författningar icke allenast genom stillatigande lämnat denna fria handels-gemenskap öpen och oförd; de hafva äfven yttrat sig til dess för-

fördel. Kongl. Brefvet af d. 3 Julii 1755, och Öfverståthållare-Embetets i följe deraf utfärdade Kungörelse af d. 31 Dec. samma år, visa tydligt, at man ansåg de öfriga Ståderne åga en ostridig rättighet, at til Stockholm föra sina handtverks-varor, med förbehåll af allm. Lagens och andra om handel utkomna Författningars efterlesnad. Af K. Maj:ts Förordnande af d. 19 Decemb. 1759, finnes äfven, at Handtverks-arbeten, kunna hållas til salu af andra än sjelfva Tilverkaren. Lilvål äro Stådernas inbördes täflan och gemenskap i denna våg genom et onaturligt tvång afbrutne. Man har behagat fördela Tilverkningarne i sådana, som man funnit för godt at kalla Handels-articular, och i andra, åt hvilka man funnit för godt at neka detta namn. Desse sednare hafva, utom på Fri-Marknader, icke kunnat försäljas på andra ställen, än der de blifvit tilverkade; de hafva icke heller fått föryttras af andra personer, än sjelfva Tilverkaren. Således hafva hvarje Stads Inwånare varit nödsakade, at anlita endast de Handtverkare, som inom samma Stad varit bosatte, fast än de kunnat erhålla bättre varor från andra Ståder; hvarje ords locala fördelar hafva icke fått komma Allmänheten til goda, och den allmänna täflan som utgör alla Naringars lif, har blifvit afbruten. Jag har redan anmärkt,

mårkt, at detta orimliga tvång icke härleder sig från några af Styrelsen gifna Lagar och Författningar, hvilka tvårt om yrka och godkänna den fria Handels-gemenskapen för våra Handtverks-varor: det härleder sig i stället ganska sannolikt ifrån vissa Skråens enskilda tiltagsenhet och inflytelse, samt Embetsmans derefter danade origtiga begrepp om Författningar och Närings-grundsatser. Man behöfver således inga nya Lagar och Förordnanden, man behöfver blott kungöra de redan utfärdade Författningarnes mening och föreskrift, för at undanrödjja detta tvång på idogheten. — Jag tror mig nu hafva vidrört några af de viktigaste omständigheterna, som åga gemenskap med en allmän och ökad Närings-frihet inom Sverige, och dessa Anmärkningar öfverlämnas til Kännares vidsträcktare kunskaper och mognare omdöme. Jag torde til äfventyrs förr än nu hafva bordt påminna mig, at Läsaren vanligen tröttnar vid en Författares altför stora vidlöftighet.

